

“FACİA KARŞISINDA”
Üzeyir İlbak

Deprem Sosyolojisi
TOPLUMSAL SARSILMA
Ergün Yıldırım

İSTANBUL DEPREMLERİ
M. Sinan Genim

DEPREM YARALARINI
DİĞERKÂMLIK SARACAK
Abdülkerim Diktaş

ÂFET VE SİYASET
Yunus Emre Özсарay

SOSYAL MEDYAYI ANLAMAK
Numan Aka

KARA HABER
Nazım Hikmet

ON ŞEHRİN KİYAMET SAATI
Müştehir Karakaya

SIFIR DÖRT ON YEDİ
Hasan Suver

UNUTMA
Yusuf Ziya Ortaç

İSTANBUL’U SARSAN
DEPREMLER

Süleyman Kızıltoprak

Soruşturma:
DEPREMDE ÇOCUK OLMAK
Elif Tokkal

KİYAMETİN KAPISI
İlhan Kurt

“FACIA KARŞISINDA”

Üzeyir İlbak

yazar.dilveedebiyat@tded.org.tr

Başlık merhum Necip Fazıl üstada ait. Erzincan depreminin ikinci günü 29 Aralık 1939’da yazılmış. Dergideki yazımda alıntıladığım Maraş depremi ile ilgili yabancı uzmanların kullandığı ifadelerin neredeyse aynısını dönemin uzmanlarından Fatin Hoca’ya atıfla “Sismografya aletleri şimdiye kadar bu derecede şiddetlisini kaydetmedi. İsviçre rasathanelerinde bile sismografya âletlerindeki kalemlerin yerlerinden fırladığı haber veriliyor.” şeklinde kullanmış.

Bugüne kadar kaydedilmiş en büyük kara depreminden, tarihin en geniş coğrafyasında Kıta Avrupası ülkelerinin pek çoğunun coğrafi ve yerleşik nüfusundan büyük bir alan etkilendi. Kurtarma ve müdahale için yüz binleri aşan insan kaynağına ihtiyaç duyulan bir bölge tahrip oldu. Tahribat, yol ve ulaşım durumu gözetilmeden masa başında yapılan yorumlarla devlet erkini itibarsızlaştırma girişimleri tipik bir cehalet örneği olarak kayda geçecek.

Deprem dosyası hazırlamaya karar verdikten kısa bir süre sonra beklentilerimizin çok üstünde destek gördük. Dernek Genel Başkanı Sayın Ekrem Erdem ve dergi Yazı İşleri Müdürü Elif Tokkal’ın destekleri ile beklentileri aşan bir yazı birikimine ulaştık.

Depremi istatistiki veriler üzerinden okuma yerine edebiyat, sosyal bilim, psikoloji, tarih, ideoloji, siyaset yapma biçimi ve temel paradigma ile zihniyet üzerinden okumaya, anlamaya, anlamlandırılmaya çalıştık. Şehir, mimari ve kültürel meselelerde söyledikleri ve yazdıkları ile tarihe not düşen ve sorumluluğunun bilincinde bir münevver olan Sayın Sinan Genim, Roma’dan Osmanlı’ya ve Cumhuriyet’e uzanan tarihi süreçte İstanbul’un depremlerle imtihanını yazdı. Süleyman Kızıltoprak, tarih boyunca kayda geçmiş İstanbul depremlerini merkeze alarak Anadolu depremlerini yazdı. Numan Aka sosyal medya, dezenformasyon ve iletişim biçimleri ile deprem dönemi söz kirliliğinin arka planlarını kurcaladı. Abdülkerim Diktaş yardımlaşma, diğerkâmlık terimleri

ile tarihe tekrar not düştü. Ergün Yıldırım sosyoloji biliminin verileri ile “Deprem Sosyolojisi/Toplumsal Sarsılmaya” atıfla yaşanan zelzeleyi yorumladı. Yunus Emre Özsaray “Âfet ve Siyaset İlişisini” 1939 depreminden günümüze oluş biçimlerini yazdı. Olağanüstü vakitlerde ideolojik körlüğün verilerini dönem metinleri çevresinde anlattı. Deprem bölgelerinde sevinçlerini “Allahu Ekber” diyerek gösteren kurtarma ekiplerinin bugün neden eleştirildiğine de bir bakıma açıklık getirdi. Deprem taşı, betonu parçalıyor, demiri büküyordu; ancak 1940’tan bugüne zihniyet, ideoloji ve paradigma değişmiyordu. “Deli gömleği ideoloji” paralanmıyordu. Ekrem Sakar “Kader Ne Değildir” sorusuna cevap aradı. Elif Tokkal da uzmanlarla bir soruşturma dosyası hazırladı.

1939-1940 Erzincan depreminden emanet kalan iki şiire de dergimizde yer verdik: Nazım Hikmet’in “Kara Haber” şiiri ile Yusuf Ziya Ortaç’ın “Unutma” şiiri. Nazım Hikmet şiirinin hikâyesini Necip Fazıl’ın 3 Ocak 1940 tarihli *Son Telgraf* gazetesindeki “Bir Şiir Münasebetile” başlıklı yazısından okuyunca yayımlamaya karar verdim. Necip Fazıl ve Nazım Hikmet gibi dönemin iki dev ismi ülke söz konusu olunca nasıl bir sorumlulukla nerede durduklarını anlama bakımından da önemli buluyorum. Eleştiri ve takdir yüklü ibretlik bir yazı. Necip Fazıl yazısında şunları söylüyor:

“Her cephesiyle hiç sevmediğim bir gazete- de, yalnız kafa ve âlet cephesiyle hiç sevmediğim bir şairin, Erzincan faciası karşısındaki duygularını anlatan bir manzumesini okudum. Manzume (Karahaber) isimli ve Nazım Hikmet’in./San’at ve fikir alakadarları yakından bilir ki Nazım Hikmet ve ben; şiir, san’at, insan, cemiyet, zaman, mekân, her davayı kuşatıcı geniş dünya telakkilerimiz arasında, birbirine yüzde yüz zıt iki duygu ve düşünce merkezini temsil ediyoruz. Birbirimize de sadece fikir sahasında diş diş, tırnağa tırnak düşmanız. Ateşle su arasındaki dürüst ve muvazaasız ihtilâf ifadesine

benzer ayrılığımız, buna rağmen, ondan ve benden çıkma bir iki sınırlı hareket mazur görülecek olursa, bizi ahlaki olmayan herhangi bir küçüklük ve adilik planında birbirimize düşürmemiş; birbirimizin, birbirimize göre kuvvetli ve zayıf taraflarını inkâr ve istismara saptıramamıştır. (...) Nazım Hikmet'in bu şiirini ben sevdim ve beğendim. Her şeye rağmen bu şairin, içinde taşıdığı inkâr götürmez şiiriyet nefesi ve hassasiyet mayası, çok şahsî bir eda içinde, kendisine yeni ve güzel bir tecelli zemini bulmuş. Öyle bir tecelli zemini ki orada Nazım Hikmet, zihin haletiyle yok da yalnız ruh haletiyle var. Öyle bir ruh haleti ki şehirli zarafetiyle giyilen köylü elbiseleri halinde. Anadolu ve Anadolu içinden alınma." Bu şiiri ben de sevdim ve kime okudumsa sevdi.

**

Deprem bize sorumluluk konusunda da yeniden uyarıda bulundu. İnanç ve bilimin sınırları üzerine dinî düşünce disiplinlerinin ortaya çıktığı Hicri ikinci asırdaki tartışmaları yeniden gündeme taşıdı. "Kader", "kaza", "ecel" gibi Kuran'î kavramların çağımız okumuş cahilleri eliyle ve diliyle tahrif boyutları üzerine de kafa yormak gerekiyor. İnsan olarak sorumluluğumuz nedir? İnsan ne olduğunu ve ne yaptığını neden bu kadar çabuk unuttur? Dosya konusu deprem ekseninden baktığımızda 1939-2023 arasında yaşanan yüzlerce yıkıcı ve can yakıcı depreme rağmen paradigmanın değişmemiş olmasını, eğitim kapasitesinin iyileşmemesini, iyi insan yetiştirmede yetersiz kalışını sorgulamak gerek.

İnsan aksiyonu sınırlı, sorumluluğu sınırsız tek ve biricik varlıktır. Temas ettiği ve sorulara cevap aradığı sürece sorumluluktan kurtulamaz. Bunun en aziz örneklerinden birini enkazdan çıkarılan çocuğun uyarısından biliyoruz: "Kedimi kurtarın!" insanı kedi ve kedi sınıfına dâhil varlıklardan ayıran haslet!

Bilgi ve bilimin verilerine rağmen yanlış yaptığımız işlerin sorumluluğundan kaçmak nasıl bir sorumluluk? Bunu insandan başkası telif edemez. Sorumluluk ve bilmek; bilmemeyi bilmekle başlar. Bilmiyorum diyemeyen insan komplo teorilerine ve ezoterik abartılara teslim olur. Bildiğini iddia edenler de sosyal medya hedonizminin girdabında ruhunu ve zihnini kirleterek teslim olduğu yalanın algısında gerçeklikten ve hakikatten mahrum uydurmalarını köpürterek yaşar.

Düşünmek ve sorumluluğun şuuruna ermek için de imkânlar ve şartlar uygundur. Herkes ben neyim ve nelerden sorumluyum? sorusunu kendisine sorarak işe başlamalı.

**

Zelzele münasebetiyle ekranlarda kullanılan dilin bozuk ve yanlış olduğunu söylemeden geçemeyeceğim. *Enkaz*, *malzeme* ve *erzak* kelimeleri birkaç sunucu dışında tüm yayınlarda ve ekranlarda "*enkazlar*, *malzemeler* ve *erzaklar*" şeklinde kullanıldı. Bir de "*birçok binalardan çıkarılan kasalar*" gibi garip cümleler kuruldu. Doğrusu "*birçok binadan çıkarılan kasalar*" olmalıydı. Dil özensiz ve kötüydü. Enkazdan çıkarılan çocuklar kendilerini daha doğru ifade ediyordu. Biraz saygı!

**

Fay kırıklarının ülke insanlarını ve insanlıktan nasibi olan dünya insanlarının kalbine dokunduğu ve kalplerinde oluşan fay kırıklarının vicdanlarını harekete geçirdiği bir dönemde, toplumu birbirine kenetleyen sarsılmaz fay hatlarını medya, sosyal medya ve siyaset arenasında dinamitleyen ideoloji tutkunlarının ölçsüz, insafsız ve insani olmayan tavırlarını not etmiyor, not alıyoruz. Felaketi, hüznü ve trajediyi siyasi kazanca dönüştürme derdine düşen bir avuç guruh, devlete ve millete savaş açtı. Devlet ve milletin bütünlüğü yoksa hiç kimse ve hiçbir şey yoktur.

**

Mart ayı İstiklal Marşı'mızın kabulü ve merhum Necip Fazıl Kısakürek'in vefatının 40. yılıdır rahmet ve hürmetle anıyoruz. Bu vesileyle Mehmet Âkif'i de "*Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım*" ve "*Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklal.*" ifadeleriyle yeniden anlamaya çalışmanın vaktidir. Bir de onun diliyle zelzele kader mi dersiniz?

*"Kader" senin dediğin yolda şer'a bühtandır.
Tevekkülün hele, hüsrân içinde hüsrandır.
Kader ferâiz-i imana dahil... Amenna ...*

Yakınları vefat eden dostları aradığımızda baş sağlığı dileyemedik; çünkü hepimiz ölmüştük. *Fakat yok onda senin sâpmış olduğun ma'na.*

Hepimizin başı sağ olsun. ☞

TÜRKİYE DİL VE EDEBİYAT DERNEĞİ

Adına Sahibi

Ekrem Erdem

Genel Yayın Yönetmeni

Üzeyir İlbak

Yayın Yönetmeni

Zafer Acar

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Elif Tokkal

Yayın Kurulu

**Aykut Nasip Kelebek, Elif Sönmezşık Aydın,
Elif Tokkal, İlhan Kurt, Murat Ertaş,
Üzeyir İlbak, Yûnus Emre Özсарay, Zafer Acar**

Danışma Kurulu

Ahmet Koçak, Hikmet Özdemir, Kâmil Çakır

Ekonomik İlişkiler ve Reklam

Zekeriya Kaan

Ar-Ge Basın ve Halkla İlişkiler

Ömer Berkli

Tasarım

Selçuk Eser

Basıldığı Yer

**Aktif Matbaa ve Reklam Hiz. San. Tic. Ltd. Şti.
Söğütluçeşme Mah. Halkalı Cad. No:245 / 1A
SEFAKÖY K.Çekmece - İSTANBUL**

Abonelik Servisi: 0212 581 61 72

Oğuz Kağan Alioğlu

Satış Fiyatı: 68 ₺ 6 Aylık Abone: 374 ₺

12 Aylık Abone: 680 ₺ Öğretmen: 612 ₺

Öğrenci: 489,60 ₺

Genel Ağ (internet) sitemizden de abone olabilirsiniz

ISSN: 13087797

Aylık ulusal süreli yayın

TÜRKİYE DİL VE EDEBİYAT DERNEĞİ

Feshane Caddesi Nu: 3

Eyüp / İstanbul

Tel: 0212 581 69 12 - 581 61 72

Faks: 0212 581 12 54

yazar.dilveedebiyat@tded.org.tr

www.tded.org.tr - bilgi@tded.org.tr -

dilveedebiyatdergisi@gmail.com

dilveedebiyatdr

dilveedebiyatdergisi

dilveedebiyatdergisi

Dergiyeye yazılar elektronik posta yoluyla gönderilir. Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayın Kurulu dergiyeye girecek yazılarda gerekli gördüğü düzeltme ve değişiklikleri yapabilir.

- 01 "Facia Karşısında"
Üzeyir İlbak
- 04 Sesler, Susmalar ve Yüzsüzler
Üzeyir İlbak
- 10 Deprem Sosyolojisi: Toplumsal Sarsılma
Ergün Yıldırım
- 14 İstanbul Depremleri
M. Sinan Genim
- 20 Deprem Yaralarını Diğerkâmlık Saracak
Abdulkerim Diktaş
- 24 Sosyal Medyayı Anlamak
Numan Aka
- 30 Âfet ve Siyaset İlişkisinin Basına Yansımaları:
Organisiz Bedenlerin Yersiz Yurtsuz Eylem Alanı
Yunus Emre Özсарay
- 40 Azerbaycan'dan Kardeş Türkiye'ye
Şeyh Nizami Gencevi Duaları İle
Alimuhtar Muhtarov
- 43 6 Şubat 2023
Deprem ve Çocuk
Elif Tokkal
- 45 Kara Haber -şiir-
Nazım Hikmet
- 46 On Şehrin Kıyamet Saati -şiir-
Müştehir Karakaya
- 50 Zلزele -şiir-
Murat Ertaş
- 52 Sıfır Dört On Yedi -şiir-
Hasan Suver
- 54 Altı Şubat Depremine Ağıt -şiir-
Ahmet Tanyıldız
- 55 Kırk Pusula -şiir-
İlhan Kurt
- 56 Bize Söylemediniz -şiir-
Musa Yaşaroğlu
- 57 Unutma -şiir-
Yusuf Ziya Ortaç
- 58 Zلزelika -şiir-
Hayrettin Taylan
- 60 Depremde Çocuk Olmak, Çocuk Kalmak
ve Yeniden Hayata Tutunmak
Elif Tokkal
- 69 Asrın Felaketi (Çizim)
Muammer Erkul
- 70 "Sil Baştan Başlamak Gerek Bazen"
Muzaffer Yurttaş
- 74 Gök Ekini Biçilmiş Gibi -hikâye-
Naci Yengin
- 76 İyidir Özünde İnsanoğlu, İnsanoğlu Olmasa -hikâye-
Kübra Şenal
- 77 Umudun Kırılması
İbrahim Akçay
- 78 Kırılmıştır Çiçeğe Durmak Hevesi -hikâye-
Muhammet Erdevir
- 80 Kıyametin Kapısı
İlhan Kurt
- 88 İstanbul'u Sarsan Depremler
Süleyman Kızıltoprak
- 99 Selfi Çubuğunun Ucundaki Perakendeci Poşet
Samî Uluğ
- 101 Zلزele
Muhsin Duran

SESLER, SUSMALAR VE YÜZSÜZLER

Sesler vardır, üzerinden yıllar geçse de unutmazsınız. Bakışlar vardır seslerden daha büyük iz bırakır sizde. 1999 Kocaeli, Sakarya, İstanbul, Düzce ve Yalova'da büyük yıkımlara neden olan depremden hemen sonra Sakarya ve Düzce'ye yardım götürmüştüm. Görevli subayla uzun tartışmalardan sonra yardımı doğrudan dağıtma izni aldım ve arkadaşlarla mahalleleri dolaşmaya başladık. Su ve paketli süt dağıtıyorduk. Büyük ölçekte yıkılmış bir mahallede dağıtım yaparken bir enkazın kenarına ilişmiş yaşlı bir anne gördük ve paketlerle ona yöneldik. Su kolisini yanına bıraktık. Dua etti. İki paket sütü uzattığımda mecalsiz kolu güçlkle karşı köşede kulübeden hâllice bir evi işaret ederek "Evladım şu evde küçük çocuk var. Süte onların ihtiyacı var." dedi. Yıllardır her sarsıntıda ve sıkıntıda bu an yankılanır, zihnimin bir yerlerinde. Ve o yaşlı annenin mecalsiz eline eşlik eden tereddütsüz bakışları.

Ve 6 Şubat 2023! Alacakaranlık! Telaşla çalan telefonun sesine yataktan fırladım. Yetişemedim. Aradım, arayanı. "Hayr olsun günün bu saatinde" dedim. "Abi deprem, Malatya..." dedi. Telefonu kapattım. Haberler yeni yeni düşüyordu ekrana. Anadolu yarımadasının Almanya büyüklüğündeki bir bölümü yerle bir olmuştu. Deprem, saat 04.17'de insanları yataklarında yakalamıştı. İlk görüntüler ürkütücüydü. Daha birkaç gün önce dört gün Antep'te bir haftası Malatya'da olmak üzere on gün deprem bölgesindeydik. Maraş'ta, Antep'te yazar ve dergici dostlarımız vardı. Ailemin bir kısmı Eskimalatya ve Malatya merkezdeydi. O anı, haber aldığınız anı hangi kelime anlatır? Kelimelerle ilişkisi iyi olan biri olarak kalakaldım. Arayıp ulaşamadıklarına mesaj yazdım. Ve bir ses bekledim; yüksek seslerin uğultusunda umudu ve muştuyu getiren bir ses.

Türkiye'nin depremleri hep bir yara açar kalplerde. Deprem günlerinin ruhumuzda açtığı yaralar kabuk bağlamadan destansı nutuklar irat ederiz. İbretlik taahhütler veririz birbirimize. Sonra bir sükût ve teslimiyet siner kalbimize. Tedbiri ihmal ettirecek bir kaderciliğe teslim olur, irademizi iğdiş eder nefes almaya odaklanırsınız. Sağlam binalar yapmadan hak edilmeyen zenginliğe ulaşan taahhüt sahiplerinin vicdanı aklanır birden. "Kader, alın yazısı" diye sayıkladıktan sonra "vicdanen rahat" olduklarını sayıklayan müteahhidin hayırhahlığından söz ederiz.

Kuran'ın ifadesiyle kader yorumu hususunda "Düşün zamanın akıp gidişini! Gerçek şu ki, insan ziyandadır; meğerki imana erip doğru ve yararlı işler yapanlardan olsun ve birbirlerine hakkı tavsiye edenlerden, birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden..." (Kuran:103/1-3). Biraz düşünmek gerek; çünkü kader: ölçü ve standart belirlenir. Hiçbir şeyi olması ve yapılması gerektiğinin dışında yapamazsınız; yaptığınızda ölçüyü ve fıtratı bozarsınız. Yanlış bina öldürür. Yanlış araç kullanmak da! Hatta yanlış mutfak bıçağı da! Hiç kimse mutfak bıçağı ile çocuğunu kesip "kader" demez. İnşa ettiği binada gelini, damadı ve torunu öldüğünde "kader" der. Aklın olmadığı noktadayız, çünkü "... bir kimse bir insanı öldürürse bütün insanlığı öldürmüş gibidir ve bir kimse bir hayat kurtarırsa bütün insanlığı kurtarmış gibi olur." (Kuran: 5/32). İnsan öldürmenin cezası dünyanın her yerinde en ağır cezalardandır. Kader tartışmasını açmadan şunun altını çizmek isterim: Kader ve tevekkül sorumluluktan kaçış aracı değildir. Bu meseleyi itikadi bir kavrama dönüştürerek fitrî sapmaları buraya havale etmek meseleyi mihverinden çıkarmaktır. Daha net bir ifade ile kader, aymazlığın, şuarsuzluğun, akli ihmal etmenin ve sorumsuzluğun sığınağı olarak kullanılamaz. Depremi değil, depremin sonuçlarını kader olarak yorumlamak inşaat malzemesinden çalarak haksız kazanç edinenlerin katliam planlarına Allah'ı dahil etmesidir ve bu, zulümdür! "...Allah'ın insan bünyesine nakşettiği fıtrata uygun davran: [ki,] Allah'ın yarattığında bir bozulma ve çürümeye meydan verilmesin: bu, sahih [bir] din[in gayesi]dir; ama çoğu insan onu bilmez" (Kuran:30/30). Kader değil; ihmal, rant, sorumsuzluk ve hakka riayet etmemek öldürür.

Birlikte yaşadığımız, birlikte nefes al-

dığımız, çocuklarımızın birlikte oyun oynadığı bir topluluğu "din adamlarının gürültüsü" ile günahkâr ilan edip depremin "Allah'ın bir cezalandırma ve uyarma" yöntemi olduğunu söyleyerek; Allah'ın yaratılmışlar için toplu katliam planlayan bir varlık olarak anlatılmasından utanmak gerek. Basit bir soru soralım: O bölgede insanlar olmasaydı deprem olmayacak mıydı? Şüphesiz olacaktı. Çünkü "Allah her şey için bir [vade ve] ölçü belirlemiştir" (Kuran:65/3). Bunun insanların günah ve sevaplarıyla değil; insanların sorumluluklarının gereğini yerine getirerek doğru malzeme, doğru zemin etüdü ve standartlara uyarak yapı inşa edip etmemesiyle ilgisi vardır. İnsanın başkasının hakkını çalarak zenginleşmesi ile ve haksız kazanca tamah eden memurun onayıyla ilgisi vardır. Mesuliyetlerimizin gereğinden sıyrılmak için "Allah'ın takdiri" ifadesine sığınmak adalet imkânlarını ortadan kaldırır. Yeni doğan bebe hangi günahtan dolayı öldü? Birazcık akletmez misiniz?

Yenidoğan ve adı konulmamış çocuğun, gelinlik kızın, okul çağındaki genç delikanlının ve genç canların zamansız ölümlerine neden kader diyerek teselli ararız. Bu ahmaklık neden yara açmaz kalplerimizde ve zihnimizde, parçalamaz gönlümüzü? Neden sorgulamayız? Haram kazancı çoğaltarak zekât veren, sadaka dağıtan sahtekârın çaldığı demir miktarını, çakıl taşlı-deniz kumlu niteliksiz betonla inşaat yaptığını neden sorgulamayız. Neden?

İmarda ve inşada belediyeler ve siyasetler eliyle döndürülen çarkı, siyasetin katli betonarme tabutlarla finanse edilmesini eleştirme cesareti gösterecek biri var mı? Bu sorunun muhataplarını ararken parti isimlerine bakmaya gerek olmadığını altını çizelim. Malatya'da enkaz sahibi mu-

hafazakâr müteahhit ile Antakya'daki Rönesans'ın mimarı sosyal demokrat müteahhidini aynı kategoride değerlendirmek gerek. Muhtemelen her iki plan tadilat kararı da dayanışma ile yürürlüğe konulmuştur.

Maraş Merkezli Deprem ve Ahval

ABD'li sismolog Profesör Herold Tobin (Harold Tobin) "24 saatten kısa bir süre içinde bu kadar büyük iki deprem neredeyse eşi benzeri görülmemiş bir olay. Sismolojik aletlerin icadından bu yana böyle bir olay görmedik" diyor. Jeofizik uzmanı Profesör Mai: Art arda gerçekleşen iki depremin "çok sıra dışı bir durum" olduğunu söyledi. Sismolog Sitivın Hicks (Stephen Hicks): "Türkiye'deki depremin büyüklüğünü anlamak için şu örneği verebiliriz: Britanya Adaları'nı haritada fay hattı üzerine yerleştirseydik Borminghım (Birmingham), Mençistir (Manchester), Şefiyıld (Sheffield) ve Bristil (Bristol) gibi şehirler harap ve neredeyse dümdüz olurdu." diyor. Türkiye'deki siyasi devedeşleri da "asrın felaketi" tanımlamasını "sorumluluktan kaçmak" ve "algı operasyonu" maksadıyla üretilmiş abartılı bir tanımlama olarak açıklıyor.

Ve deprem bize bir hakikati daha gösterdi. Acılarımız olduğunda taassup ve ideolojileri çöpe atabiliyoruz. Cemil Meriç'in "İdeolojiler, şuuru muza giydirilen deli gömlekleridir" dediği ve düşünce, algıda farklılık için zihinlerde deprem üretme gücünü haiz sözünü, onun memleketi Hatay'da çorba dağıtan TKP'li bir yardım grubunun çorba servisi kuyruğundaki Fethiye Ülkü Ocakları montlu delikanlı tarafından askıya alındı mı acaba? Askıya alınmasa da bunun anlamı ve derinliği üzerine düşünmeye değer. Ancak Almanya büyüklüğündeki bölgenin yıkılmasıyla ülkedeki haramzadelerin bir kısmının hâlâ ve ısrarla ait oldukları ideolojik körlüğün karanlığında "deli gömleği"

ile kalmakta ısrar etmesi, ülkenin manevî sosyal dünyamızda suni ve sentetik zezeller çıkarma gayretlerini sürdürmesi de oldukça acı verici. Siyasi bir partinin önemli isimlerinden birinin birinci dereceden bir yakınının yabancı bir ajansın haberini kaynak göstererek "Tayvanlı ekip, göçük altında kalan bir kişiye tam ulaşacakken gelen Türk ekip tarafından uzaklaştırılmış. Tüm işi Tayvanlı ekip yapmış, Türk ekip kendi yaptığı gibi göstermiş." yalanını yaydı. Milyonlarca izleyiciye ulaşan ve algı üretmeye yönelik bu haberin (!) hâlâ serviste tutulması da o hanım haberci için ömrü boyunca sürecektir utancın yaftası olarak boynunda asılı kalacak. Sosyal medyayı kullanan klavye soytarıları "barajlarda çatlak var", "sınırlar kontrolsüz", "enkazdan öncelikli olarak muhafazakârlar çıkarılıyor", "Suriyeli hırsız", "baraj patladı", "İktidar, Suriye'den yüz binlerce yeni sığınmacıyı Türkiye'ye getiriyor", "Afganlılar bilezik için cesetlerin kolunu kesiyor", "AFAD'a, Kızılay'a güvenmiyoruz; bağışımızı AHBAP'a, Babala'ya yapıyoruz", "Devlet yok, bu ülke sahipsiz" benzeri lakırdıları üreten çevreler bu ülkenin lağımalarında bile yaşamayı hak etmiyor. Ülkemizdeki kimi siyasî çevre mensupları "böyle bir dönemde farklılıklarımızı bir kenara bırakalım" diyen Miçotakis kadar insan olamamaktan rahatsız mı acaba? Cumhurbaşkanı'na "halk düşmanı" diyen siyasetçi ile devletten aldığı maaşla yemlenen ve "böyle bir devletin düşmanı olmak hak ve meşrudur" diyen milletvekili hangi kapıya ait? Ne yazık ki bunların olmasında bu aziz ülkenin eğitim sisteminin ve muallim olamayan öğretmenlerinin payı büyük! Türkiye'nin değerler hiyerarşisi ve eğitim sistemi üzerine yeniden düşünmek ve sistemde bir deprem üreterek yeniden inşa etmek gerek.

Felaket vakitleri toparlanma ve birbi-

rimizi anlama zamanlarıdır. On bir ilimizi sarsan son büyük zelzele her birimize bir şekilde dokundu. Dost ve arkadaşlarımızı yitirdik. Kimi yakınlarımızın evleri ve dünyalıkları yerle bir oldu. Üstelik bunları ilk kez de yaşamadık. 1999 depreminin sonuçlarına Kocaeli, Sakarya ve Düzce’de şahit oldum. Sakarya’da elli dairesini birkaç saniyede yitiren bir amca ile çorba kuyruğunda sohbet ettim. On öğrenciye burs veren bir dostumun çocuklarına burs temin etmek için pek çok dostu aradım. Gölcük’te aile bireylerinin tamamını kaybeden bir arkadaşımın acılarına şahit oldum. Benzer acıları 24 Ocak 2020’de Elâziğ merkezli depremde yaşadık. İzmir depremi ile bir kez daha uyarıldık. Son deprem ülkemiz insanını tüm benliğiyle sarsacak izler bıraktı. Maddi ve manevi dinamiklerimizi kökten sarstı ve bize yeni bir paradigma kurmamız gerektiğini net verilerle sundu. Ne yazık ki acılardan ders almamak gibi bir ahmaklıkla sınıp duruyoruz. Olup bitenlerden ders almıyor ve aptal talebeler olarak enkaza bakıp duruyoruz. Enkazı oluşturan sorumluluklar üzerine de düşünmüyoruz.

Acılar ve dram, bazen de trajedi ve felaket insanları eğitir. Bir toplum maruz kaldığı tüm izleri ve kalıntıları ortadan kaldırmak yeni nesle iyilik etmez. Felakete ait izlerin korunması zihni canlı tutar. Türkiye’nin 1980’den sonra Çanakkale Deniz ve Kara Savaşları alanlarının halkın ziyaretine açması önemli bir girişimdi. Dünyada felaketlerin izlerinin ısrarla yaşatıldığı ve güncel tutulduğu en bilindik yerlerin başında Hitler’in insanları yaktığı Auşvitz (Auschwitz) Toplama Kampı gelmektedir. Hiroşima da hafıza bilgisi için önemli bir merkezdir. Savaşların somut göstergesi olarak çocuklarla gittiğimiz İkinci Dünya Savaşı’nda bombalanan Kayser Vilhelm

(Kaiser Wilhelm) Anıt Kilisesi Berlin’in simgesi olarak hâlâ korunuyor. Hiroşima’nın ibret abidesi olarak korunmasının önemi üzerine düşünmek gerekmez mi? Bosna’da kurşun izleriyle kevgire dönmüş binalar korunuyor. Bazen, izleri silmek yerine korumak gerek. Unutmamak gerek acılar ve dramlar eğitir. Depremin enkazından izler bırakılmalı şehirlerde. Belgeseller çekilmeli, büyük fotoğraflar hazırlanmalı ve eğitim süreçlerinde çocuklar bu izlerin olduğu yerlere götürülmeli ve belgeseller izlenerek deprem müzeleri gezilmeli hatta deprem dersleri konulmalı.

Bu Ülke Bizim

Deprem, meselenin bir hükûmet ve iktidar davası olmadığını; her bir ferdin millet olma ve millete ait olma fikriyle meseleyi bir devlet meselesi olarak kabul etmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Hani Nazım Hikmet: *“Dörtmala gelip Uzak Asya’dan/ Akdeniz’e bir kısrak başı gibi uzanan/ bu memleket, bizim.//Bilekler kan içinde, dişler kenetli, ayaklar çıplak/ve ipek bir halıya benzeyen toprak,/bu cehennem, bu cennet bizim.//Kapansın el kapıları, bir daha açılmasın,/yok edin insanın insana kulluğunu,/bu dâvet bizim....//Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür/ve bir orman gibi kardeşçesine,/bu hasret bizim...”* diyordu ya! Bu memleket ve bu ülke bizim. Çocuklarımızın, torunlarımızın. Ve bu devlet de bizim! Kim ne derse desin bu devlet var ve daima yirmisinde bir civanmert kadar dinamik ve deprem bölgesinde, seylapta, heyelanda, açıklıkta ve bollukta, zorlukta ve felahta, savaşta ve barışta hep vardı, hep var ve hep var olacak!

Sonuç

Deprem günlerinden itibaren berbat bir Türkçe ile aynı hikâyeleri anlatan televizyon ekranları yerine 1939 Erzincan, 1946

Varto-Hinis depremi, 1966 Varto depremini gazete arşivlerinde araştırmaya çalıştım. Hep benzer manşetler ve “unutmayacağız” başlıklı köşe yazıları ile karşılaştım. 1940’lı yıllarda dönemin önemli jeoloji hocalarının metinlerinin bugünün hocalarının yazılarına ne çok benzediğini şaşkınlıkla okudum. Mesela 29 Aralık 1939 tarihli *Akşam* gazetesinde bir soru üzerine jeoloji hocası Prof. Dr. Hâmid Nafiz Pamir şunları söylemiş: “Bizde Bağdat hattı (Hicaz Tren Hattı)^[1] yapılırken büyük bir jeoloji mütehassısı buralarda Maraş’tan başlayan Şeria vadisine kadar Lut denizine ve Kızıl denizine kadar kol salan büyük bir yarık görmüştür. Bu aşağı yukarı küreiarzın en büyük yarığı addedilir. O zaman böyle bir tetkik yapılmıştır. Fakat bu mevzii bir şeydir. Sonra Saros körfezinden İzmit körfezine kadar uzanan bir hatta sık sık zelzeleler olduğunu görüyoruz. Marmara denizinde üç derin çukur vardır. Bu çukurlar denizin en derin yerlerindedir. Çukurlardan biri de İzmit körfezi önündedir. Bu hat bu üç çukurdan geçer. İzmit muhtelif zelzelelerle 9 kere batmıştır. İstanbul zelzele merkezi değildir. Merkez Marmara’dadır.” Paradigma ve refleksler değişmemiş, bilimde-ilmde ve anlayışta hâlâ aynı noktada olmak acıtır.

Zor zamanlardan geçiyoruz ve zor zamanlarda konuşmanın ne kadar zor olduğunun farkındayım. Türkiye’nin fikirde, imarda, inşada, eğitimde, kültürde, söylemde... yeni bir paradigmaya ihtiyacı var.

Gündem deprem ve inşa! Ev kurmak: mimar ve mühendis marifetiyle mahremiyet, güvenlik, özel alan ve sığınılacak yer yapmak; mekânı dönüştürmektir. Bu da bir paradigma, uyulması gereken bir ölçü ve zihni bir devrim gerektirir. Meseleyi çimento, demir, inşaat

ve zenginleşmeye indirgediğimizde fitratımıza ihanet ederiz. Bir ayet olarak idraklerimize sunulan doğa kanunlarını çiğnediğimizde doğa bizden intikam alır. Sürekli ayrıntıları birer ibret vesikası olarak önümüze serilen tabiat/jeoloji bilgisi ve diğer olup bitenler nasıl bir yanılığın ve yenilginin mahkûmu olduğumuz bilgisinden de bizi mahrum etmiyor. Merhum mimar Turgut Cansever’in söyledikleri de bizi aynı yere bakmaya zorlar niteliktedir: “Çağın bu yanılığı mimarîye yansıması; teknolojiye, ekonomik çıkarlara öncelik veren, insanı küçülten, ezen, dramatik çelişkiler içinde insanın bilincini, seçme ve karar verme hak ve yeteneklerini kısıtlayan biçimler, dev ölçüler ve gayri insanî bir dünya doğmuştur. İster zengin ister fakir bütün ülkeler bu şartların içine yuvarlanmıştır. Varlığın bütünlüğü yerine, insanın neredeyse teknolojinin küçük ürünlerine tapması olağan hâle gelmiş; dünya fizikî, kültürel, ruhî alanlarda kirlenmeye terk edilmiştir. (...) Güzellik varlığın yasalarına uyum ile ve dolayısıyla ‘yapılanın iyi yapılması’ ile oluşur. Varlığı, tabiat yasalarını ve bütünün yüceliğini kavramak için bilgi ve sezgi gereklidir.”

İnsan ovaya inerek, kurutulmuş göl ve bataklıklara yerleşerek, denizleri doldurup yerleşime açarak, rızık ve beslenme alanlarını yağmalayarak fitratına ihanet etti. İnandığı kitaba gerçekten iman edenler imanlarının gereği olarak ihmalkârlık ve sorumsuzluklarına Allah’ı şahit tutarak ve kadere sığınarak yaşamadılar. Onlar kitaplarının söyledikleri doğrultusunda evlerini, mahallelerini, şehirlerini ve ülkelerini inşa ettiler. “İnsanları sarsmasın diye arz üzerine sapaşğlam dağlar yerleştirdik” (Kuran:21/32);

1 - Hicaz Demiryolu diğer adıyla Hamidiye Hicaz Demiryolu. II. Abdülhamid tarafından 1900-1908 yılları arasında Şam ile Medine arasında inşa ettirilen 1322 km uzunluğundaki demiryolu hattıdır. Dönemin ideolojik aidiyetlerinden dolayı hattın isminin Bağdat Hattı olarak zikredildiğini düşünüyorum.

"Ve sizi sarsmasın diye arza yerinden oynatılmaz dağlar ve yolunuzu bulasınız diye nehirler yollar yerleştirdi" (Kuran:16/15); "Yeryüzünü (sizin için) bir dinlenme yeri yapmadık mı ve dağları da [onun] sütunları?" (Kuran:78/6-7).

Zor zamanlardan geçiyoruz. Zor zamanlarda konuşmanın ve zor zamanlarda iş yapabilmenin büyüklüğünü ve önemini bilen insanlardan bilgi saklamadan konuşmak gerek. Deprem bölgelerinde sadece enkaz ve çadır ziyaretleri planlayanlar, başta Sayın Cumhurbaşkanı olmak üzere tüm yönetici kadroya ve hakikate ihanet ettiklerinin farkına varınsınlar diye konuşmak gerek. Bir iki örnekle hatırlatalım. Hatay'da dört blok olarak yapılan sitenin üç bloğu yıkılmasına rağmen bir bloğunun neden ayakta kaldığı karar vericilere doğru anlatılmalıdır. Projenin bir mühendisin Yüksek Lisans tezi olduğu da net bir biçimde bilgi notu olarak ilgililere sunulmalıdır.

Maraş'ta tek bardağın kırılmadığı bina, siyasi ziyaretçilere bir ibret abidesi olarak gösterilmeli ve enkaz belgesellerinde o binaya da mutlaka yer verilmelidir. Yıkılmayan ve hasar görmeyen depremin merkezindeki Elbistan Hastanesi ile Malatya Hastanesi ve diğerlerinin mühendislik-mimarlık başarısı önemli projelerde örnek olarak kullanılmalı ve mühendislik öğrencilerine ders olarak öğretilmelidir. Bir başka örnek proje de şüphesiz Başakşehir Belediyesi öncülüğünde yapılan deprem simülatörlü toplu konut projesidir ve bu proje de yeni imar paradigması yapılırken göz ardı edilmemelidir. İnsanın görevi hep yanlışı görmek olmamalı; insan doğru yapılan işlerden de yararlanmalıdır.

Deprem olan fay hatlarındaki tüm şehirlerimizde bir deprem müzesi kurulmalı. Beton ve enkaz örnekleri ile deprem

bölgelerinin çarpıcı fotoğrafları sergilenmeli.

Depremin tüm aşamalarını ihtiva eden belgeseller sürekli gösterimde olmalı.

Depremin yaşandığı şehirlerde enkaz örnekleri korunmalı ve felaketin boyutlarını anlatan metinlere yer verilmelidir. Okullarda coğrafya ile jeoloji dersleri verilmeli ve deprem konusunda idraklerimizi uyandıracak çarpıcı metin ve görseller bu derslerde okutulmalı. Her deprem sonrası neden aynı manşetlerin atıldığı ve hiçbirinin gereğinin yerine getirilmediği sorgulanmalıdır.

Depremde yakınlarını kaybeden arkadaşlarımızı aradığımızda taziyede bulunamadık; çünkü hepimiz öldük "asrın felaketi denilen depremde". Nefes almamız yaşadığımız anlamına gelmiyordu, "Türkiye'nin başı sağ olsun" ifadesi de her birimizi ölülerimizle hısım-akraba ediyordu. Depremin vurduğu her metrede her birimiz enkazda kaldık. Buna rağmen fedakârlık, birlik-beraberlik, yardım, şefkat, merhamet, civanmertlik gibi insanî ve ahlakî hasletlerde bir kez daha sınıfta kalmadık. Milletimizin felâket karşısında ortaya koyduğu yüksek haslet ve meziyetleriyle övünürken; istisnaları olsa da âdeta gizlenen ve seslerini cüzdanlarına gömerek millete küsen Beyaz Türkleri de not ettik. Ülkesi ve devletinden nefret ölçüsünü aşan boyutta düşmanlık ve ayrılık tohumu ekicilerinin nankörlüğü karşısında yaşanan hayal kırıklığını anlatacak kelime kalmadı lügatımızda. Son olarak ülkemizin maruz kaldığı musibete bigâne kalmayan pek çok ülkenin yardım gruplarına yakın alâka ve yardımlarından duyduğumuz memnuniyet kelimelerin ifade gücünü aşacak niteliktedir.

İman ve umut büyük bir imkândır.☞

Deprem Sosyolojisi

TOPLUMSAL SARSILMA

Deprem, çok boyutlu bir fenomen. Toplumsal alan da bu boyutlardan birisidir. İnsanlar ortaklaşa (*kom, kamu, common-Adıyaman Cendere Köprüsü üzerinde bu kelimeyi görmüştüm*) bir kimlikle hayatını sürdürüyor. Bu sosyal gerçeklik, fiziki gerçeklik kadar hayati öneme sahip. Deprem ile beraber kolektif yaşama bilinci ve pratiği büyük bir darbe alır. Bundan dolayı toplumsal olan sarsılır. Binaların, bulvarların, apartmanların, yolların, köprülerin yıkılması kadar toplumsalın, ailelerin, arkadaşların, sosyal ilişkileri ve sosyal rutinleri de yıkılır.

Binaların çatlması gibi toplumsal alan da çatlar. Toplumsal alan, insanların beraber yaşayarak geliştirdikleri hayattır. Paylaşma, evlilik, aile, alışveriş, sohbet... Hepsi bu alanda gerçekleşir. Hayat, beraber yaşayarak varlığını bulur. Alışkanlıklar ve sosyal kurallar ortaya çıkar. Bunlarla rutin bir sosyal ağ meydana gelir. Komşuluk, akrabalık, meslek ortamları, çayhaneler, düğünler bu sosyal ağlarla vardır. İnsan bunların içinde var olur. Keyfiliği de hoşnutluğu da inanmayı da burada yaşar. Onu ayakta tutan toplumsal alan ve bu toplumsal alanda gelişen, içinde yaşadığı sosyal ağdır.

Deprem, bu toplumsal alanla onu ayakta tutan ağa darbe vuruyor. Onu sarsıyor. Toplum yaralanıyor, dağılıyor, belirsiz hâle geliyor. Anomi dediğimiz olgu doğuyor. Değerlerin ve normların yerinden olmasıyla ortaya belirsizlik çıkıyor. İnsanlar, dengelerini kaybediyorlar. Dengeleyici sosyal mekanizmalar işlemiyor. Depremin şiddeti sadece fiziki alanı dövmüyor, aynı zamanda toplumsal alanı da dövüyor. Sarsılmalar ile beraber sosyal korkular ve kaygılar meydana geliyor. Kaygı salt bireysel değil. Önemli ölçüde sosyaldır. Çünkü toplumsal bir nitelik taşır. Bütünsellik bilincinin sarsılmasıyla bu kolektif korku ortaya çıkar. Gelecek korkusu, kayıp korkusu, yalnızlık korkusu, iş korkusu, geçim korkusu... Bundan dolayı kaygı bireysel olanın çok ötesine geçer. Kaygı, artık toplumsaldır. Bundan dolayı söz konusu kaygıları gidermek için de yine

gruplarla birlikte kolektif iyileştirme programları gereklidir.

Kamu araçları ya da medyada sarılan toplum bilincinin ıslahı ve ihyası için üretilen genel söylem çok önemlidir. Umut, yapıcı eleştiri, gelecek müjdesi gibi temel mesajlar iyileştirici katkılarda bulunur.

Teodise Olarak Deprem ve Kolektif Anlamın Çöküşü

Sosyolog Pitir (Peter) Berger, sosyolojide teodise sorununu geniş bir şekilde ele alan ilk teorisyen. Kelam biliminde buna “şer/kötülük meselesi” denir. Bu açıdan bir kelam sosyolojisi ile de karşı karşıyayız. Berger’e göre düzen ve bozulmuş anlam ve anlamsızlık şeklinde tezahür eder. Kozmosda bir anlam vardır, harmoni vardır. Kaos, bunu bozmaya yönelik tehditleri ifade eder. Kozmolojik alandaki kötülüğü kaos üretir. Anlamı darmadağın etmeye çalışır. Şer güçler, iyi olana hücum eder. Bu kozmolojik varlığın sosyolojik karşılığı da bulunmaktadır.

Toplumları ayakta tutan anlamdır. Toplum, varlığını anlamlandırarak ayakta durur. Çeşitli inançlar, değerler, normlar bunu sağlar. Din, en önemli anlam sağ-

layıcıdır. Ancak onun varlık bütünlüğünü ve muhtevasını oluşturan anlama saldıran çeşitli tehditler vardır. Savaş, salgın hastalıklar, kıtlıklar ve âfetler bunların başında gelir. Aslında ölüm, insanın anlam dünyasına saldıran tehdit edici en büyük olgudur. Ancak toplumlar için tehditler daha kolektif etkilere sahip. Deprem de bunlardan biridir.

Depreme fenomenolojik sosyolojiyle bakarsak kolektif anlamı bozmaya yönelik büyük bir tehdittir. Ortaklaşa varlığı kuran ve sürdüren anlamı sarsar. Onu bozmaya, dağıtmaya ve yok etmeye yönelir. İnsanları ortaklaşa kılan ve toplum olmanın mânâsını veren temel özellikler çökmeye başlar. Kolektif kötülüğe dönüşen deprem, sosyal varlığı da yerinden eder. Toplumsal olan Vibar'ın (Weber) deyiimi ile “büyü bozumuna” uğrar. İnsanları anlamlı kılan ortak anlam normları ve değerleri önemini kaybeder.

Burada metafizik boyut önem taşımaktadır. Çünkü sarsıntıdan kurtulmak, anlamsızlıktan çıkarak yeniden anlam inşa ederek varlığını kurmak için fizik yetmez. Metafizik, kötülüğün anlamı bozan yönde açıklamalarda bulunur ve insanı yeniden anlamlandırır. İslam metafiziğinde bu anlamlandırma etkileyici bir şekilde ortaya konur. Kuran-ı Kerim’de tarihte yaşanmış çeşitli yıkımlar, gazaplar, depremler vs. üzerinde durulur. Bunların doğrudan kişiye değil topluma yöneldiklerini ifade eder. “Kavimlerden/toplumlardan” bahseder. Bunlardan ibret alınması ve kötülüklerden uzak durulması salık verilir. Tartı, ölçü, terazî, mizan, cinsel meşruiyet ve denge boyutlarına dikkat çeker. Yani toplumsal alt üst oluşlara gelmemek için metafiziksel olarak temel ahlaki ilkelere göre yaşamının ve anlam kazanmanın önemine dikkat

çeker. Anlam bozumunun da yine bu ilkelere uzaklaşmakla beraber ortaya çıktığına işaret eder. Lut toplumu, Hut toplumu, Şuayb toplumu gibi farklı toplumların yine farklı yaşama biçimleriyle fitri olandan koparak nasıl da sarsıldıkları ve yok olduklarını dehşetli sahnelerle bize hissettirilmeye çalışılır.

Toplumsal kötülük, temelde kolektif ahlaki kötülüklerdir. Toplumsalın anlamını bozan, deforme eden ve yok eden de bunlardır. Salt fiziksel nedenler değil, manevî(anlamsal) nedenler büyük bir önem taşımaktadır.

Sosyal Ölüm ve Toplumsal Bütünleşme

Deprem enkazının altında çıkarılan bir çocuk ilk defa kullandığı cümlele bir hayli ilginçti: *“Yarın okulum var”*. Bu ifade deprem anında sosyal bağların önemini çok etkileyici bir şekilde ifade etmektedir. İnsanları ayakta tutan sosyal dünya ile beraber yaşamasıdır. Büyüklerimizin bir sözü var: *“Yalnızlık Allah’a mahsus.”* Hakikaten öyledir. İn-

san, insanlarla ortak bir dünyada yaşar. Su ve ekmek kadar buna muhtaçtır. Onu yaşatan, aynı zamanda bu sosyal varlık dünyası.

Alışkanlıklarımız, akrabalıklarımız, ailemiz, meslek gruplarımız, kahvehane ve kafe arkadaşlarımız... Hepsi bize çok sıradan gelebilir. Ancak bizi yaşatan da bu sosyal varlık alanımızdır. Deprem, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bunları sarsar, tersyüz eder, dağıtır. Sosyal dünyamızı yok etmeye çalışır. Sosyal ölüm gerçekleşebilir. Sosyal ölüm gerçekleşince insan biyolojik canlılığını sürdürmez. Bunun antropolojik gözlemleri de var. İkel kabilelerin birisinde, herkes tarafından ölü diye toplumun dışına çıkarılarak tek başına bırakılan insanların öldüğü görülmüştür. Antropologlar, bunun için sosyal ölüm kavramını kullanmıyorlar. Ancak biz bu kavramı birçok sosyal olguyu gözlemleyerek kullanmayı uygun buluyoruz. Şahsi kanaatimiz yaşlıların ölümünde de modern zamanlarda rastlanan bir olgudur sosyal ölüm. Aile ve hayatın canlı ilişkilerinin dışına çıkarılan ve ken-

dini anlamsız hisseden yaşlılar kendilerini ölüme bırakıyorlar. Bu tutum kimi kez intiharla gerçekleşiyor, kimi kez de daha farklı bir şekilde. Depremde bütün ailesini kaybeden 40 yaşlarında bir adam ocak külünü avuçlayarak yüzüne başına sarıyor. Çok etkileyici bir sosyal ölüm ritüeli aslında bu tutum. Ocak, aile demektir. İçinde hayatın piştiği ve kaynadığı yerdir. Evin özünü simgeler. Ailesini kaybeden, ocağını kaybetmiştir. Ocağın sonunda kalan küldür. Kül ile yüzünü, saçını sıvamak ailenin “sönen ocağına” katılarak onların yokluğuna ortak olmaktır. Yok olan ailesinin küllerinde yokluklarına karışarak onların acısını paylaşmaktır.

İnsanlar toplumun rutinleri ve alışkanlıkları kadar, canlı ve hareketli dünyası ile hayatlarını sürdürür. Bunların dışına çıkan veya bunlarsız kalan insanlar canlılığını kaybetmeye başlarlar. Anlamsızlık girdabına girerler. İşe yaramadıklarını, yaşamın boş olduğunu, kimsede karşılık bulmadıklarını düşünürler. Sosyal ölüm buradan nükseder. Deprem olgusu da buna yola açabilmektedir. Çünkü anlam dağıtılmıştır, ailelerden ciddi kayıplar ve ölümler vardır, işini kaybetmiştir, evi başına yıkılmıştır. Hayatın ve yaşamının hiçbir anlamı kalmamıştır!

Bu toplumsal psikolojiden kurtulmak ve sosyal ölümü aşmak için yeniden sosyalleşmek ve yeniden hayata anlam kazandırmak gerekir. Ev, aile, arkadaş olgularıyla yeniden muhabbet kurmak, etkileşime girmek ve hayata sosyallik üzerinden tutunmak gerekir. Toplumsal bütünleşme, en temelinde anlam temelinde gerçekleşir. Hayat değer ve inançlarla yeniden anlamlandırılır. Yaşamak, hayatı yeniden anlamlı görmeye başlamakla mümkündür.

Toplumsal bütünleşme değerleri ile beraber çeşitli kurumlar ve pratikler ile inşa edilir. Dağılan aile kurumu burada en başta gelmektedir. Aile ile yeniden beraberlik, akraba ve dost çevresi ile yeniden yakınlık kurulur. Yeni sosyal çevre ve yeni sosyal gruplarla ortaklaşa yeni bir hayata katılır. Özellikle deprem bölgesinde yıkılan sosyal kurumlar ve sosyal ortamları terk eden insanlar başka şehirdeki akraba ve aile parçalarıyla yeniden buluşarak yeni bir bütünleşmeyi daha hızlı bir şekilde gerçekleştirmek isterler. Nitekim on bir ilimizde yaşanan deprem felaketinden sonra birçok kişi Konya, Ankara, İstanbul, Antalya ve farklı bir çok şehre göç ediyor. Orada okuyan çocukları ya da akrabalarıyla buluşuyor. Böylece hem depremin dağıttığı sosyal ortamın ürettiği sosyal kasvet ortamından kurtulduğunu düşünüyor hem de yeniden yeni bir sosyal ortamla moralini düzeltiyor.

Deprem toplumdaki ürettiği yeni kolektif durumlara odaklanan deprem sosyolojisi hem meseleyi anlamaya çalışır hem de çeşitli çözümler için önemli öneriler ortaya koyar. Deprem sosyal gruplarda, ortaklaşa hayatta, kolektif bilinçte meydana getirdiği travmalara, çözümlere ve “sosyal ölüm” durumlarına dikkat çeker. Sarsılan ve yıkılma ile yüz yüze kalan topluma nasıl yeniden bütünleşme ve anlamlandırma ile ayağa kalkabileceği konusunda önemli veriler sunar. Bunun için de hem teorik perspektifler geliştirir hem de depremlerle “deprem toplumuna” dönüşen somut olgunun gerçekliği üzerine araştırmalar yapar. ☒

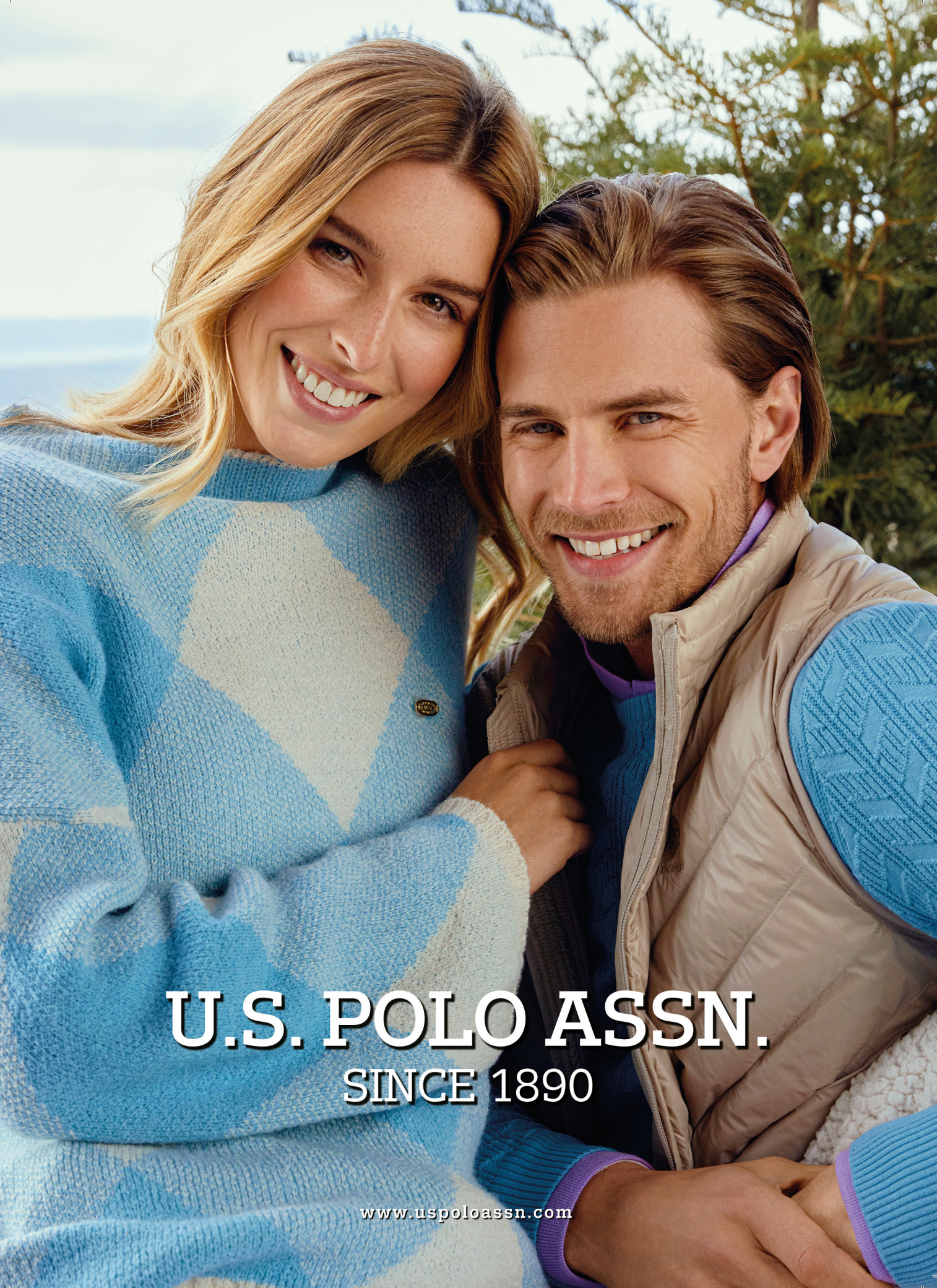
İSTANBUL DEPREMLERİ

İstanbul'da yaşayan bizler için hayatın acı bir gerçeği de depremdir; şehrin kuruluşundan günümüze değin bu gerçek zaman zaman varlığını hissettirmiştir. İstanbul deprem riski açısından dünyanın en hareketli fay hatlarından biri üzerinde yer almaktadır. Şehrin coğrafi konumu her zaman depremlerle karşı karşıya kalmasına yol açmış ve kalmaya da devam edecektir. Yazılı belgeler, iki bin yıldan beri çok sayıda depremin şehre büyük hasar verdiğini, can ve mal kayıplarına neden olduğunu belirtir.

İstanbul, Doğu Anadolu'da yer alan ve Bingöl'den Ege Denizi'ne uzanan Avrasya ve Anadolu plakaları arasında bir kesişme sınırı oluşturan Kuzey Anadolu fay hattının bir parçası olan Marmara fay hattının yakınında konumlanmıştır. Arap ve Avrasya plakaları arasında sıkışan Anadolu levhası saat istikametinin ters yönünde batıya doğru ilerlemektedir. Bu sistem son iki bin yıl içinde tahminen 7,0 ve üzeri büyüklüğündeki en az otuz dört depreme neden olmuştur. Marmara fay hattı üzerinde her yıl yüzlerce küçük deprem meydana gelmekte ancak bu depremlerin çok küçük bir kısmı insanlar tarafından hissedilmektedir. Bu küçük depremler aynı zamanda birer uyarı olup bölgenin sismik faaliyetinin düzenli olarak hatırlatıcısı olma görevini yerine getirmektedir. İki bin yıllık geçmişin ortalamasına bakıldığında yaklaşık her altmış yılda bir 7,0 ve üzeri deprem riski olduğu anlaşılmaktadır.

Roma Dönemi

En eski kayıtlara göre MS 121, 180 ve 268 yıllarında gerek Bizans (Byzantion) gerekse Nikomedia (Nikomedia) (İzmit) şehirlerinin önemli depremler yaşadığı anlaşılmaktadır. Ancak bu depremler sırasında yaşanan can kayıplarına ait bilgi bulunmamaktadır. MS 330 yılında Nea Roma'nın (Nea Rome) (Konstantinopolis) kuruluşundan yirmi sekiz yıl sonra 358 yılında meydana gelen deprem İzmit şehrinde büyük

U.S. POLO ASSN.
SINCE 1890

www.uspoloassn.com

hasarlara yol açar, Konstantinopolis’de bu büyük depremden etkilenir ve bazı yapılar hasar görür. Bundan kırk dokuz yıl sonra 407 yılında Marmara Denizi’nde meydana gelen deprem Bakırköy’de çok sayıda can kaybına neden olur. 412 ve Eylül 437 tarihlerindeki iki depremde ise şehir surları büyük hasar gördüğü gibi, art arda devam eden artçı depremler şehir ahalisinin büyük oranda şehri terk etmesine yol açar. On yıl sonra Kasım 447 tarihindeki çok daha güçlü bir deprem İzmit’in tümüyle yıkılmasına ve Konstantinopolis’teki yapılarda büyük yıkımlara neden olur. Özellikle Topkapı-Yedikule arasındaki Dedosyus (Theodosius) Surları bu deprem sırasında büyük hasar görür büyük bir kısmı yıkılır ve surlar arasında yer alan elli yedi burcun yan yatmasına neden olur

VI. yüzyılın ortalarında vuku bulan Ağustos 542, Ağustos 554 ve Aralık 557 tarihlerinde aralıklarla birbirini takip eden üç deprem yaşanır. Dönemin kronik yazarı ve görgü tanığı Agathias son depremi şöyle tasvir eder; *“Gece yarısına doğru, bütünü millet yataklarında uykudayken felaket apansız onları yakaladı ve her yapı temelinden sarsıldı... Bu felakette çok sayıda kişi öldü. Ölen ve yaralananlara ilave olarak bu deprem evleri, kiliseleri, hamamları yıktı. Şehir surlarında büyük hasarlara yol açtı.”* Bu depremde hasar gören Ayasofya’nın kubbesinde çatlaklar oluşur. 558 yılında vuku bulan muhtemelen artçı depremde ise kubbenin çöktüğü ve yükseltilerek yeniden yapıldığı bilinmektedir.

Ekim 740 tarihinde vuku bulan Marmara Denizi’ndeki bir deprem Aya İrini Kilisesi dâhil, şehirdeki çok sayıda yapının yıkılmasına neden olur. Yüz yılı aşkın süre sonra Ocak 869 tarihinde meydana gelen deprem ise Ayasofya’nın kubbesinin

yarısının çökmesine neden olur. 25 Ekim 989 günü vuku bulan ve Trakya’nın büyük bir bölümü ile Yunanistan’ı etkileyen depremde ise İmparator II. Basileios emriyle yenilenen Ayasofya’nın bu kez de kubbe kemerlerinden biri çöker.

Konstantinopolis, 1010 veya 1011, 1063, 1231 ve 1296 yıllarında meydana gelen depremlerle büyük oranda hasara uğrar. 18 Ekim 1343 günü eş zamanlı iki deprem şehri vurur. Şehrin büyük binaları ve surları hasar görür. Ayasofya’nın ana kubbesinde çatlaklar oluşur. Mart 1354 tarihindeki deprem ise daha önceki depremde hasar gören ve onarımı henüz tamamlanamayan yapılardan dolayı yıkımı daha da ağırlaştırır. Bu deprem, şehrin Türk hâkimiyetine girmesinden önce gerçekleşen son depremdir.

Osmanlı Dönemi

Fatih Sultan Mehmed ve Sultan II. Bayezid dönemlerinde meydana gelen depremler sonrası konut inşaatında daha çok ahşap yapım tekniğinin kullanılmasıyla büyük can kayıplarını en az düzeye indirir. Buna mukabil bu kez de şehri tehdit

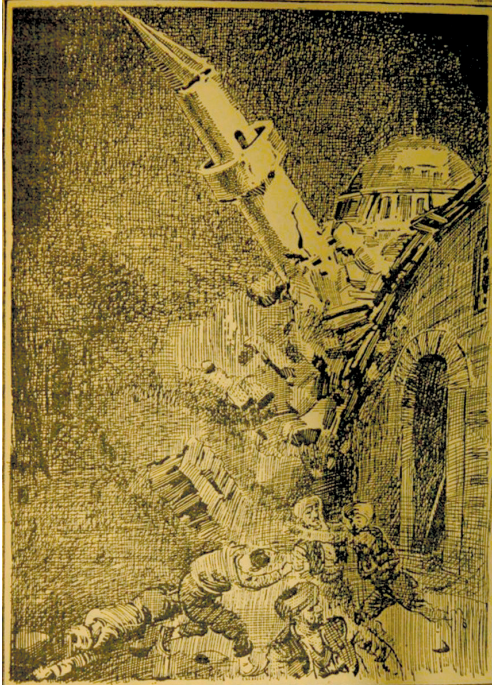
eden yangınlar büyük âfetlerin yaşanmasına ve sık sık meydana gelen yangınlar şehrin hafızasının büyük oranda yok olmasına neden olur.

Osmanlı kaynaklarına göre ilk kayda geçen deprem 1489 yılında vuku bulan İstanbul depremidir. Her ne kadar daha önce H. 884 / 1479-80 yılında bir deprem daha olduğundan bahsedilirse de bu depremin yarattığı tahribat hakkında yeteri kadar bilgi bulunmamaktadır. 13 Safer 884 / 16 Ocak 1489 günü meydana gelen depremin İstanbul'da yarattığı tahribat hakkında da detaylı bir bilgi bulunmamaktadır. "*Nice binalar ve minareler yıkılıp harap oldu.*" şeklindeki bir açıklama ile iktifa edilmektedir.

İstanbul'da meydana gelen en büyük depremlerden biri 1509 yılında vuku bulan depremdir. Bazı kaynaklara göre II. Bayezid döneminde, 22 Ağustos 1509 gecesi meydana gelen ve tarihimizde, "*Kıyamet-i Suğra/Küçük Kıyamet*" adıyla anılan bu deprem aralıklı olarak

45 gün boyunca sürer. Bu çok şiddetli sarsıntı sırasında 109 cami ve mescit ile 1070 evin yıkıldığı belirtilir. Bazı kaynaklar şehirde minare denilen hiçbir şeyin kalmadığını da ileri sürer. Eğrikapı'dan Yedikule'ye kadar surlar, Galata Surları'nın büyük bir bölümü, Topkapı Sarayı'nın deniz tarafındaki duvarları, Kız Kulesi, Fatih Camii ve Bayezid Camii hasar görür. Bu deprem Türk eserlerinin yanı sıra daha önceki dönemlerden kalan yapı ve sütunlara da zarar verir. Ancak gerek Sultanahmet Meydanı'ndaki Hiyerografili sütunun gerek Çemberlitaş'ın gerekse Fatih'deki Kıztaşı'nın herhangi bir hasar görmediği anlaşılmaktadır. İstanbulluların sık aralıklarla devam eden deprem nedeniyle bahçelerde çadır ve derme çatma kulübelerde yaşamlarını sürdürdüklerinden de söz edilir. Bu arada Sultan II. Beyazid'da bir süre saray bahçesinde kurulan bir çadırda kaldıktan sonra Edirne'ye gider.

Bir rivayete göre, 1509 depreminde Marmara Denizi'nde meydana gelen dalgalar İstanbul Surları'nı aşarak şehir girer ve sokakları su içinde bırakır. Deprem sonrası her evden bir kişi deprem hasarını gidermek için oluşturulan ekibe katılmaya mecbur kılınır ve her evden 22 akçe vergi alınır. Mimar Muradoğlu Hayreddin'in idaresinde 29 Mart 1510 günü başlayan inşaat 1 Haziran 1510 günü bitirilir. Bu iki aylık zaman zarfında Galata Surları, Galata Kulesi, Kız Kulesi, Yıldızlı Kapı'daki deniz feneri, Topkapı Sarayı, Büyük ve Küçük Çekmece köprüleri, Rumeli Hisarı, Anadolu Hisarları, Silivri Hisarı ve çoğunluğu cami, mescit ve medreseler olmak üzere çok sayıda yapı onarılır. Bu yoğun inşaat faaliyeti için Anadolu'dan 37.000, Rumeli'den 29.000

amelenin toplandığı, bunların yanı sıra 3.000'i aşkın duvarcı ile dülgerin çalıştığı kayıtlıdır.

Dikkat çekici bir diğer husus ise Sultanahmet Meydanı'nda bulunan ve dört bronz takoz üzerinde oturan Hiye-roglif yazıların bulunduğu, tabanı 2,00 x 2,00 metre, yüksekliği 18,45 metre, ka-idesiyle birlikte toplam yüksekliği 24,87 metre olan dikilitaş ile 330'lu yıllarda yeni şehrin kurucusu I. Konstantin onuru-na Çemberlitaş adıyla bilinen, 3,00 metre çapında ve 57,00 metre yüksekliğindeki sütunların bunca depreme rağmen hâlâ muhafaza varlığını etmesidir.

İstanbul'da 30 Nisan 1557 günü vuku bulan deprem hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Anonim bir tarihte bu deprem sırasında çok sayıda minarenin ve hisar duvarının zarar gördüğünden, çok sayıda evin yıkıldığından bahsedilir.

6 Cemaziyelahir 1058 / 28 Haziran 1648 günü güneş batmadan biraz önce vuku bulan deprem İstanbul'da büyük zararlara neden olur. Naima Efendi'nin ifadesine göre; *“Nice haneler ve ocaklar ile minare külahları yıkılır, bunun emsali bir zelzele bir asırdır görülmemiştir.”*

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde ki D. 9567 numaralı vesikada bu deprem sırasında hasar gören binalar sırasıyla kayıtlıdır. Karagömrük semtindeki bazı camiler ile Silivrikapı yakınındaki İbrahim Paşa Camii, Davud Paşa Camii, Fatih Camii, Küçük Ayasofya Camii, Hocapaşa ve Bahçekapı semtlerindeki bazı camiler, Firuz Ağa Camii, Murad Paşa Camii ile bazı medreselerdeki deprem hasarları belirtilir. Buradaki açıklamalar dikkate alındığında Fatih Camii dışında özellikle daha önceki tarihlerde yapılan Şehzade, Süleymaniye, Sultanahmed gibi selatin camilerinde her-

hangi bir hasar olduğundan bahsedilmesidir. Anlaşılan yapım sırasında aldığı tedbirler özellikle Mimar Sinan yapılarında bir hasar oluşmasını engellemiştir.

11 Temmuz 1690 günü meydana gelen deprem özellikle Fatih Camii kub-belerinde hasar oluşturur. İstanbul'un önemli giriş kapılarından biri olan Topkapı yıkılır, bu arada bazı kâğır binaların da zarar gördüğü kayıtlıdır. Aralıklarla günlerce devam eden depremde can kaybı olup olmadığını bilmiyoruz.

24 Mayıs 1719 günü İstanbul ve civarında şiddetli bir deprem meydana gelir. Topkapı Sarayı, Yalı Köşkü civarındaki saltanat kayıkhanesinin bazı yapılarının yıkılmasının yanı sıra özellikle şehir surlarında büyük hasarlar meydana gelir. İlk şiddetli sarsıntıdan bir saat sonra yeni bir sarsıntı vuku bulur ve sarsıntılar iki üç gün boyunca devam eder. İlk sarsıntıyı hasarla atlatan Edirnekapı Camii başta olmak üzere çok sayıda mescit ve medresenin kubbesi çöker.

30 Temmuz 1752 gecesi İstanbul ve Trakya'nın önemli bir bölümünü etkileyen deprem, İstanbul'daki bazı yapıların zarar görmesine yol açsa da esas olarak Edirne'yi etkiler ve bazı anıtsal yapılarda önemli hasarlara yol açar.

Kısa süre sonra 3 Eylül 1754 gecesi vuku bulan bir başka deprem İstanbul halkını büyük bir korkuya sevk etse de Fatih Camii ve Bayezid Camii kub-belerinde oluşan çatlaklar dışında önemli bir hasara neden olmaz.

Osmanlı Dönemi İstanbul depremlerinin en şiddetlilerinden biri olan ve muhtemelen Sultan II. Bayezid dönemindeki küçük kıyamete yakın şiddet arz eden bir deprem de 22 Mayıs 1766 günü sabahın erken saatlerinde vuku bulur. Bu

deprem de yalnız İstanbul değil çevre-
deki çoğu yerleşim yeri de büyük hasar
görür. Ayasofya, Sultan Selim Camii,
Şehzade Camii, Süleymaniye Camii, Yeni
Cami, Nuruosmaniye Camii, Laleli Ca-
mii hariç diğer tüm cami ve mescitlerde
de hasar oluşur. Fatih Camii'nin büyük
kubbesi çöker. Surların bir bölümü ile
Beşiktaş Sarayı, Topkapı Sarayı ve Eski
Saray'da büyük hasar oluşur. Bu deprem
sırasında kubbesi çöken ve büyük hasar
gören Fatih Camii yıkılır ve yeniden inşa
edilerek 25 Nisan 1771'de ibadete açılır.
Dönemin padişahı Sultan III. Mustafa bu
vesile ile selâmlık resmini camide ger-
çekleştirir.

Dr. Deniz Mazlum'un, "*Osmanlı
Arşiv Belgeleri Işığında 22 Mayıs 1766
İstanbul Depremi ve Ardından Gerçek-
leştirilen Yapı Onarımları*" başlıklı dok-
tora tezinde ve 2011 yılında basılan
"*1766 İstanbul Depremi - Belgeler Işığın-
da Yapı Onarımları*" adlı kitabında, 1766
depremi sonucu hasar gören bölgeler ve

yapılarla daha sonra yapılan onarımları
içeren çok detaylı bilgiler bulunmaktadır.

Yirmi dört yıl sonra 5 Temmuz
1790 günü meydana gelen deprem şeh-
rin art arda beş defa sallanmasına ne-
den olur. Ertesi gün kısa aralıklarla dört
artçı deprem vuku bulur ve devam eden
deprem şokları beş kez daha şehrin sal-
lanmasına neden olur. Arşiv belgelerinde
bu depremler sonucu şehirde meydana
gelen hasarlar hakkında bilgi bulunma-
maktadır, anlaşılan sık sık tekrarlanma-
sına rağmen büyük bir hasar oluşturma-
mıştır.

27 Ekim 1802 günü vuku bulan
depremde ise Kapalı Çarşı'da bulunan
bazı kemerlerin hasar gördüğü ve bazı
köhne evlerin yıkıldığı bildirilmektedir.

1 Mart 1855 günü İstanbul ve Bur-
sa şiddetli bir deprem ile sallanır. Depre-
min verdiği hasarlar konusunda Cevdet
Paşa bu depremde; "*Davud Paşa Cami-
i'nin son cemaat yerinde iki kubbe yıkıldı
ve bir hayli kâgir bina hasar gördü, kâgir
hanların çok sayıda odaları yıkıldı. Kale
duvarlarının bazı bölümleri ayrıldı.*" de-
mektedir. 1855 depreminin yarattığı asıl
tahribat Bursa'da olur ve Bursa'nın "*Kü-
çük kıyamet*" yaşadığı belirtilir.

Osmanlı Dönemi'nde İstanbul'un
geçirdiği en önemli deprem 10 Temmuz
1894 günü meydana gelen depremdir.
Tarihimizde "*1310 Zلزلهlesi*" olarak bi-
linen bu deprem, öğle vakti müezzinle-
rin minarelerden ezan okuduğu sırada
vuku bulur. Dr. Fatma Ürekli'nin arşiv
vesikalarına dayanarak hazırladığı "*İs-
tanbul'da 1894 Depremi*" adlı kitabında,
deprem sırasında hasar gören yapılar ve
bu yapıların onarımları konusunda de-
taylı açıklamalar bulunmaktadır.

Deprem sırasında Kapalı Çarşı'nın

bir kısmı ile Bitpazarı, Yağlıkçılar, Çadır-
cılarda bulunan çok sayıda yapı yıkılır.
Bu arada Nuruosmaniye Camii giriş böl-
lümü, Edirnekapı Mihrimah Camii, Azap-
kapı Sokullu Camii, İmrahor Camii harap
hâle gelir ve uzun yıllar ibadete kapalı
kalır. Zindankapı'daki Ahi Çelebi Camii
büyük hasar görür, Topkapı'daki Ahmed
Paşa Camii ile Fatih'teki Balipaşa Ca-
mii'nin kubbeleri çöker Haseki Sultan ile
Silivrikapı'daki Topçubaşı Balâ Süleyman
Ağa Mescidinin bazı bölümleri yıkılır. Bu
depremin şehirdeki anıtsal yapılara bü-
yük zararı dokunmuş olup hemen aka-
binde girişilen onarım çalışmaları uzun
süre devam eder. Osmanlı Dönemi'nin
son depremi 9 Ağustos 1912 günü vuku
bulur ve büyük hasarlara neden olmaz.

Cumhuriyet Dönemi

29 Ekim 1923 günü Cumhuriyetin
ilanından sonra İstanbul'da vuku bulan
ilk deprem 4 Ocak 1935 günü gerçekleşir.
Bu deprem sırasında meydana gelen
hasar hakkında yeteri kadar bilgi bulun-
mamaktadır. İkinci deprem ise 18 Eylül
1963 günü gerçekleşir. Bu deprem sıra-
sında meydana gelen hasar konusunda
da yeteri kadar araştırma yapılmamıştır.
Gerek 1935 gerekse 1963 depremleri
konusunda günlük gazeteler taranırsa
detaylı bilgi elde edilebilir.

İstanbul'un son dönemde geçirdiği
en büyük deprem 17 Ağustos 1999 günü
gerçekleşir. Merkez üssü Gölcük olan 7,4
veya 7,6 büyüklüğündeki bu depremde
İstanbul'un özellikle Marmara Denizi'ne
bakan Trakya bölümünde büyük hasar-
lar oluşur. Toplamda 454 can kaybının
olduğu depremde, en büyük can kaybı
270 kişi ile Avcılar İlçesi'nde gerçekleşir.
Avcılar'da 1823 konut, 326 iş yeri bü-

yük hasar görür, dokuz bine yakın yapı
ise orta ve az hasarlı olarak tespit edilir.
Muhtemelen bu can kaybı son dönemler-
de yaşanan depremler arasında en bü-
yük can kaybidir.

Anlaşıldığı kadarıyla İstanbul tari-
hi boyunca büyük depremlere maruz kal-
mış, büyük hasarlar almış ve çok sayıda
can kaybı yaşamıştır. Bu şehirde yaşa-
yan çoğu insan yaşadığı şehrin geçmişi
hakkında yeteri kadar bilgi sahibi değil.
Ama yıllardır bu şehri yönetenlerin, mer-
kezi yönetimin, yerel yöneticilerin bu ka-
dar vurdum duymaz olmaları, yaşadıkları
bölgenin deprem kuşağında olduğu konu-
sunda hiçbir fikirlerinin bulunmaması,
yaşanacak yıkımın bilincinde olmamala-
rı nasıl kabul edilebilir? Son depremde
yaşadığımız büyük felaket oturduğumuz
veya kullandığımız yapıların ne kadar
baştan savma yapıldığını gösteriyor.
Böylesi büyük bir yıkım sonrası hâlâ akıl-
lanmayan, yapıyı denetleyen insanlara
kaba güç kullanan bir grubun elini yapı
faaliyetinden çekmediği, hiçbir şey ol-
mamış gibi hâlâ inatla bildiğini yapmaya
devam etme isteğinde olduğu anlaşılı-
yor. Sanırım en büyük sorun ahlaki ola-
rak yaşadığımız çöküş, önce bunu ivedi-
likle halletmemiz gerekiyor.

Sözlerimi bir Amerikan subayının
savaş sonrası söylediği söz ile bitirmek
isterim.

*“Düşmanın ne olduğunu anladık.
Düşman kendimiziz.”*

KAYNAKÇA

Elizabeth Angell, *“Bir Şehir Manzarası: İstanbul'un Tari-
hinde Depremler”*

Mustafa Cezar, *“Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında
Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler”*

DEPREM YARALARINI DİĞERKÂMLIK SARACAK

İnsan kavramlarla düşünür.

Düşünce dünyamızın sınırlarını hafızamızdaki kavram sayısı belirler.

Ne kadar kavram bilirsek meseleye dair o kadar geniş bir perspektif sunabiliriz.

Anlatan için olduğu gibi dinleyen için de kavram dünyasının zenginliği önemlidir. O nedenle konuşurken muhatapların, yazarken de okurların yabancı kalacağını düşündüğümüz kavramları aydınlatmadan konuya devam etmemek gerekir. Bu, tam ve net bir şekilde anlaşılmanın olmazsa olmazlarından. Hâl böyle iken başlıkta zikredilen “diğerkâmlık” kavramını açıkladıktan sonra meseleyi irdelemeye çalışalım.

Diğerkâmlık; amasız, beklentisiz, çıkar gözetmeksizin ve takdir beklemezsizin bireylerin veya toplumun yararına olacak şekilde maddi ve manevi fedakârlıkta bulunmaktır. Hedonizmin (*hazcılık*) ve materyalizmin (*maddi olanın tek gerçek olması*) hüküm sürdüğü günümüz dünyasında diğerkâmlığı, üst düzey bir insani meziyet olarak tanımlamak yanlış olmasa gerektir.

Dinî, insani ve kültürel değerlerin erozyona uğradığı zamanlarda diğerkâmlık önemli bir değer olarak vitrinde durmaktadır. Bu değeri vitrinden indirip hayatın içinde görünür kılabilmemiz için, toplumumuzun inanç sistemine ve kültürüne göz atmak yeterlidir. Çoğunluğu bin yıldan fazla süredir Müslüman olan Anadolu insanı, Haşr Sûresi'nin 9. ayetini kendine düstur edinmiştir. Şöyle ki bu ayette; **“Muhâcirlerden önce (Medîne’yi) yurt edinen ve imâna sarılan Ensâr, kendilerine hicret edenleri severler. Onlara verilen şeylerden ötürü gönüllerinde bir sıkıntı ve rahatsızlık duymazlar. İhtiyaç içinde kıvransalar dahi, mümin kardeşlerini kendi nefislerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, gerçekten felâha erenler işte onlardır.”** buyurulmaktadır. Bu ayete iman edip mümin kardeşlerini,

ihtiyaç içinde olsa bile kendi nefesine tercih eden bir ferdin veya toplumun diğerkâmlık örnekleri sergilemesi içten bile değildir. Kuran bunun gibi onlarca ayetle doludur. Toplumumuzun inanç kodlarını tesis eden bir diğer kaynak da sahih sünnet ve sahih hadislerdir. İslam âlimlerince muteber kabul edilen Buharî ve Müslim'de geçen bir hadiste İslam Peygamberi Hz. Muhammed (Allah'ın selamı ve rahmeti O'nun üzerine olsun) şöyle buyurmuştur; **“Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu düşmana teslim etmez. Kim bir kardeşinin ihtiyacını karşılarsa, Allah da onun ihtiyacını karşılar. Kim bir Müslümanın herhangi bir sıkıntısını giderirse Allah da onun kıyâmet günündeki sıkıntılarından birini giderir.”** Bu sözün sahibini kendisine rehber edinmiş bir toplumda diğerkâmlık örneklerini sıklıkla görmek gerekir. Nitekim hadis külliyyatı buna benzer hadislerle doludur. Konuya ilgisi olanlar *İsar* kavramını da işe dâhil ederek Kuran'da ve sahih hadis kitaplarında bireysel taramalarını yapabilirler. İnançımızın bize vazettiği bu örneklerden sonra kültürümüzün diğerkâmlık konusundaki öğütlerinden örnekler verelim. **“İyilik yap denize at, balık bilmezse Hâlık bilir.”; “İyilik dile komşuna, iyilik gelsin başına.”; “İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kötülüğe iyilik er kişinin kârı.”** gibi atasözleri ile karşılıksız iyilik yapmanın erdemi ve güzellikleri ön plana çıkarılmıştır. Bu toplumda doğup büyümüş birisi gayr-i müslim bile olsa ve hatta Müslüman olarak doğduğu halde sonradan inancını terk etmiş bile olsa, Kuran ve hadislerden bağımsız olarak bu atasözlerinin yol göstericiliğinde diğerkâm davranış örnekleri sergileyebilir.

Milletimiz tarih boyunca acının olduğu her an ve her coğrafyada diğerkâm-

lığını göstermiştir. Nerede bir kıtlık var, gıda yüklü gemilerimiz yola çıkmıştır. Nerede bir zulüm var, askerî veya diplomatik yollardan müdahale etmiştir. Doğal âfetlerden zarar gören milletlerin yardımına en ön saflarda koşmuştur. Gariplerin sesi, mazlumların hâmîsi, kimsesizlerin abisi olmuştur. Bunları yaparken de çikarsız ve beklentisiz davranmış, sadece Allah rızasını gözetmiş ve çoğu zaman bedeller ödemek durumunda kalmıştır. Hindistan için İngiltere ile, Pakistan için Hindistan'la, Doğu Türkistan için Çin'le, Filistin için İsrail'le, Mısır halkı için Mısır otoritesiyle, Suriye halkı için Suriye otoritesiyle ve Libya için Batı'yla yaşadığımız diplomatik gerilimler bunun güncel örnekleridir. Başka devletler ve milletler için diğerkâm olmayı başarabilmiş bir toplum, kendi milleti için vurdumduymaz ve bencil olması düşünülebilir mi? Elbette bu mümkün değildir.

1999 Gölcük ve Düzce depremleri, ülkenin siyasi çalkantılar ve ekonomik sıkıntılarla mücadele ettiği bir dönemde vuku buldu. Ticari hayatın durma noktasına geldiği, iflasların yaşandığı, büyük şirketlerin kapandığı, maaşların ödenemediği, işten çıkarmaların yaşandığı bir

atmosferde meydana gelen bu deprem, milletimizin diğerkâmlığı sayesinde üstesinden gelinebilir bir hüviyet kazandı. 17 Ağustos sabahı uyanıp televizyonunu açanlar deprem haberlerini gördükleri andan itibaren imkânları ölçüsünde ellerinden geleni ardına koymayarak depremin yaralarına merhem olmaya çalıştılar. Diğer şehirlerden yola çıkıp âfet bölgesine hareket eden otobüsler dolusu gönüllü enkazda arama kurtarma çalışmalarına katıldı. Aynî ve nakdî yardımların uzun bir süre devam ettiği o kara günlerin açtığı yaralar, milletimizin topyekûn dayanışması sayesinde aşılabildi.

1999 Gölcük ve Düzce depremlerinin acı hatırası henüz yüreklerimizden silinmemişken, 2011 senesinde Van depremi yaşandı. Millet işinde gücünde icraat hâlinde iken gün ortasında gelen bu acı haberle hayat bir anlığına yavaşladı. Ancak bereket versin ki siyasi ve ekonomik ortam, 1999'dakine kıyasla çok daha iyi bir durumdaydı. Siyasi istikrar sağlanmış, ekonomi tarihinin zirvesinde, milletin gelir ve refah düzeyi yükselmişti. Bu şartlar altında kamu ve sivil otoritenin organize olarak hızlı davranması

ve depremin yol açtığı yaraları sarması daha kolaydı. Nitekim Van depreminde âfetzedelere bağışlanan konutların yanı sıra, yaklaşık 250 milyon TL nakit yardım toplanmıştı. Bu enkaz da devlet-millet el-ele düsturu ile diğerkâm milletimiz tarafından kaldırıldı.

Van depreminin üzerinden dokuz yıl geçmişti ki deprem felaketi bu sefer önce Elazığ'da, sonra da İzmir'de milletimizi sarstı. Bu depremlerin de yaraları Gölcük, Düzce ve Van depremlerinde olduğu gibi topyekûn bir millet dayanışması ile sarıldı. Diğerkâm Anadolu insanı, Elazığ'dan ve İzmir'den de aynî ve nakdî yardımlarını esirgemedi.

Ve nihayet tarihler 6 Şubat 2023'ü gösterdiğinde ülkemiz, Kahramanmaraş merkez olmak üzere son yüzyılın en büyük deprem felaketini yaşadı. Yerin hemen 7-7.5 km altında, aynı gün içinde iki kez kırılan fay hattı, 7.6 ve 7.8 büyüklüğünde depremlerle âdeta bütün dünyayı titretti. Bu deprem o kadar güçlü bir depremdi ki bilim adamlarının tespitlerine göre ülkemiz 3 metre Güney'e kaydı. AFAD Deprem Risk ve Azaltma Genel Müdürü Orhan Tatar'ın beyanıyla bu depremler, 500 atom bombasının ürete-

bileceği tahrip etkisine sahipti. Nitekim bu etkiyi yıkılan şehirler, sayısı binlerle ifade edilen can kayıpları ve on binlerce yaralı insanımız vesilesi ile tecrübe ettik. Ne acı tecrübe! Kışın ortasında, gecenin ayazında, karanlığın en derin vaktinde vurdu deprem. 7'si büyük olmak üzere 11 şehri ve yaklaşık 14 milyon insanı doğrudan etkiledi. Binaların yanı sıra, yardım ulaştırılacak yollar da yıkıldı. Ülke 6 Şubat sabahı yine karanlık bir güne uyandı. Bu felaketi de aşacaktık mutlaka ama o kadar kolay görünmüyordu.

Günün ilk saatlerinden itibaren toplumun tamamında bir yardım telaşı başladı. Herkes bir şekilde bir şeyler yapabilmenin derdine düştü. Medya ve sosyal medya, deprem bölgesine yardım etmek isteyen insanların akınına uğradı. İlk etapta kontrolsüz ve sağlıksız bir şekilde organize olan yardım gruplarının girişimleri kısa sürede bir düzene oturtuldu ve sistematik bir yapıya kavuşturuldu. Sanki savaş çıkmış da seferberlik ilan edilmişçesine insanlar elindekini-avucundakini karşılık beklemeksizin depremzedelere ulaştırmak için üst düzey bir çaba sarfetti. Maddi imkânı olma-

yanlar ise bedenlerini ortaya koyarak enkaz kaldırma çalışmalarına, yardımların dağıtılması hizmetine ve çadırların kurulması faaliyetlerine katıldı. Din, dil, ırk, mezhep ve meşrep farklılıkları bir kenara bırakıldı ve toplum yekvücut olarak deprem bölgesini toparlamayı kendisine vazife bildi. Devletimiz, askerimiz, polisimiz, AFAD, Kızılay UMKE, İtfaiye gibi kurumlarımız ile sivil toplum kurumlarımız ve gönüllü vatandaşlarımız sahada aktif bir şekilde çalıştı. Şahit olduğumuz bu çalışmaların tamamı büyük bir fedakârlıkla ve karşılık beklemeksizin icra edildi. Diğerkâm Anadolu insanı bir kez daha sahip olduğu bu değerın gerekliliklerini yerine getirdi.

Bu yazının kaleme alındığı sırada arama-kurtarma faaliyetleri ve yardım kampanyaları kesintisiz devam ediyordu. Şimdiye kadar toplanan aynî ve nakdî yardımların miktarı milyar dolarlarla ifade ediliyor. Günlerdir canımız sıkkın, moralimiz bozuk, pek tadımız tuzumuz yok. Gün içinde "keşke daha fazlasını yapabilseydim" diye hayıflanılan dostlarımızla dertleşiyoruz. Emekli maaşını vermiş, ahırındaki hayvanını satıp parasını göndermiş, evini-hanesini hiç tanımadığı depremzedeye açmış vatandaş, elinden geleni yapmasına rağmen yaptığı iyiliği yetersiz görüyor ve "keşke daha fazlasını yapabilseydim" diyor. Bu diğerkâmlık, bu âlicenaplık, bu cömertlik karşısında insan duygularına hâkim olmakta gerçekten zorlanıyor.

Milletimiz fedakârdır, hep fedakârdı.
Milletimiz cömerttir, hep cömertti.
Milletimiz misafirperverdir,
hep misafirperverdi.
Milletimiz diğerkâmdır,
hep diğerkâmdı.

Vesselam... 🇹🇷

SOSYAL MEDYAYI ANLAMAK

Son yarım asrın baş döndürücü gelişmelerine şahit olan sıradan insanlar açısından sosyal medya, bir yandan bu hızlı değişimin hayatlarına kazandırdığı bir lütf olarak görülürken bir yandan da anlamakta güçlük çektikleri ve çekindikleri bir heyulayı andırmaktadır. Hayatı boyunca başını soktuğu evinin eşliğinden fazla uzaklaşmamış birinin bir anda karşısında yüzlerce katlık bir gökdelenle karşılaşması gibidir; bilinmez ve korkutucu.

Bernie Borges'in tarifiyle sosyal medya, "bireylerin internet platformunda birbirleriyle karşılıklı bir biçimde iletişim kurduğu ve aynı zamanda görüşlerini paylaştığı dinamik bir yapı"dır. Buradaki dinamizmi sırf hareketlilik olarak değil kişilerin birbirleri vasıtasıyla şekil ve hüviyet kazanması olarak değerlendirmelidir. Bugün dünyada internetin yaygınlaşmasına muvazi sosyal medya kullanıcıları da kısa sürede dünya nüfusunun yarısını geçmiştir. Muazzam sayıda ve çeşitlilikte insanın ve insan öbeğinin birbiriyle sanal olarak iletişim kurduğu dev bir iletişim ağı sosyal medya. Hayatımızı kolaylaştırdığını düşündüğümüzden müteşekkir olurken en çok şikâyet ettiğimiz konuların da başında geliyor.

"Sağlıklı bir sosyal medya nasıl olur?" sorusunun cevabını, "İnsan insana sağlıklı bir iletişim nasıl kurulur?" temel sorusunun cevabından çok da uzakta aramamak gerekir. İlk soruya tatmin edici bir cevap bulmanın yolu, ikinci soruya verdiğimiz cevaptan yani insanî iletişimin ne olduğunu tekrar hatırlamaktan geçiyor.

İnsan İnsana İlişkinin Anahtarı İletişim

Tüm canlılar arasında insan, yaşamak için iletişime en çok ihtiyaç duyan ve aynı zamanda bunu en yetkin bir biçimde gerçekleştiren varlıktır. İletişim kelimesi, Latince kökü "communis" (ortaklık oluşturmak, paylaşmak) olan "communication" kelimesinden türetilmiştir; "duygu, düşünce ya da bilgilerin bireyler, gruplar ve toplumlar arasında söz, yazı, görüntü, hareket vb. yollarla karşılıklı olarak akta-

rılması” olarak tercüme edilir. Bu iletişim döngüleri bireyler, gruplar ya da toplumlar arasında bir bütünlük arz ettiğinde “community” (topluluk) oluşur.

İletişim döngüsü dediğimiz tamamlanmış bir iletişimin beş temel unsuru vardır. Bunlar; “kaynak, mesaj, kanal (mecra), alıcı (muhatap) ve geri bildirim”dir. Eğer mesaj sahibi ve muhatap arasındaki iletişim döngüsü tamamlanmazsa iletişim de gerçekleşmez. Bu haliyle iletişim, tamamlanmış bir çemberden ziyade ucunun nereye vardığı belli olmayan bir sarmalı andırır.

Bilgi çağı diye adlandırmayı sevdiğimiz zamanımızda iletişime dair, özellikle son yarım asırda dikkate değer bir malumat birikmiştir. Fakat aklımızdan hemen cecik uçup gidecek bu bilgileri sıralamak bu aşamada gereksiz. İletişimin amacının birbirini anlamak ve nihayetinde birbiriyile anlaşmak olduğunu aklımızda tutmak yeterlidir. Diğer insanlarla kurduğumuz ilişkilerde anlatmak istediğimizin doğru anlaşılmasını ve muhatabımız tarafından doğru anlaşıldığımızı bilmeyi isteriz. Bu noktadan sonra iletişim döngüsünün ikinci safhası başlar.

İnsan olarak diğer insanlarla ilişkilerimizi nasıl yürüttüğümüz, iletişimi nasıl kurduğumuz ve sürdürdüğümüz ve mesajımızın taşınması gereken unsurlar bir sosyal medya ağında da değişmezdir, aynı temel düsturlar geçerlidir. Bugün sosyal medyayı insanların birbirleriyle iletişim kurmak için en çok tercih ettiği iletişim mecrası şeklinde tanımlarsak hata etmiş olmayız. Böylelikle klasik iletişim çemberinin sosyal medya ile bağını tesis etmiş olduk fakat dahası var elbette...

Mecra ve Doğru Mesaj

İnsanların birbirleriyle sanal ortamda mesajlaşma ihtiyacını karşılamak üzere başlayan sosyal medyanın serüveni, kısa zamanda insanların şahsi hayatlarını tüm yönleriyle başkalarıyla paylaştıkları bir yapıya terakki etti. İlk gelişmiş sosyal medya örnekleri toplumun çeşitli ihtiyaçlarına cevap vermek üzere arz edilmişlerdi. Ailevî, meslekî, ilmî ya da siyasi paylaşımlar için farklı vasıtalar geliştirilmişti. Fakat her biri birbirine rakip olacak şekilde, bireylerin her türlü iletişim ihtiyacına karşılık vermek üzere büyüdü ve genişledi. Birbirlerine müsavi onlarca sanal âlem oluştu. Sıkça atlanan bir nokta, bu mecraların sadece müşterisi, kullanıcısı değil çalışanları ve daha da önemlisi “meta”sıyız artık.

Birbiriyle anlaşabilmek için mesajın muhatap için anlamlı olması icap eder demiştik. Öyleyse sözümüz, mesajımız sarıh olmalıdır. Bilgi veriyorsak da, kızırıyorsak da, sadece “imdat” dileyeceksek de. Sadece doğru mecrayı ve muhatapı bulmak yetmez. Mesajımızda kullandığımız dil ve ardındaki mantık örgüsünün mesajın muhatabının da iştirak edeceği bir yapıda olması gerekir ki, anlaşmak sorun olmasın ve iletişim bir girdaba dönüşmesin.

Rene Guenon, çağımızın bir verbalizm (lafçılık) çağı olduğunu söyler. İnsanlar aslında kullandıkları kelimele-
rin gerçek anlamlarına sahip değildir. İçi boşaltılmış “büyük kelimeler”le nihayete erdirilemeyen bir anlama ve anlaşma çabası içindedirler. Söz konusu anlamama durumu telkine yani bugün kullanmayı seçtiğimiz şekliyle propagandaya müsait bir ortam oluşturur. Bu telkinler, çağın insanını bir nevi “hipnotize eder” ve peşinden sürükler. Bugün de durum pek farklı değil, belki daha da karmaşıklaştı. Aradan geçen zaman içerisinde imajın da işin içine girip kelimeler kadar etkili olduğu bir düzeye gelmiş olduk sadece.

Sağlıklı İletişimin Virüsleri: Dezenformasyon ve Manipülasyon

İnsanların sosyal medyadan şikâyeti özellikle iki noktada toplanıyor. Sosyal medya ağlarından yayılan çarpık bilgi ve yanıltma haberler ki, buna “dezenformasyon” (*fr. désinformation*) diyoruz ve toplumun algı ve psikolojisinin yanlış veya yanlış olarak yönlendirilmesi manasına gelen “manipülasyon” (*fr. manipulation*). Özellikle, yaşadığımız son âfet gibi olağanüstü durumlarda sık sık şahit olduğumuz gibi dezenformasyon ve manipülasyon bir virüs gibi toplumsal iletişimimizi hızla sardığına ve toplumsal bütünlüğümüzü fikren ve ruhen hasta ettiğine şahit oluyoruz.

Bu iki mefhum bizi, sadır oldukları “propaganda” kavramına götürüyor. “Çok sayıda kişiyi bir inanç, düşünce ya da eylem etrafında toplamak amacıyla hazırlanmış mesajlar bütünü” olarak tanımlanan propaganda kelimesinin sözlüklerdeki yeri eski olsa da bugün anladığımız

manada ilk olarak I. Dünya Savaşı esnasında, seferberlik ilan eden ABD’de, halkın desteğini sağlamak üzere kullanıldığını görüyoruz. Daha sonra bu terim, diğer ülkelerin iç siyasetlerinin olmazsa olmaz bir parçası haline gelmiştir. En bilinen örnekleri Nazi Almanyası, Faşist İtalya ve Sosyalist Rusya’dır. Bu arada ABD de kendisini “özgür ülkeye” terfi ettirmiştir. Farklı siyasi ve ideolojik yapıların yandaş toplamak için tercih ettiği yöntem devletlerin birbirlerine karşı kullandıkları bir psiko-sosyal harp silahına dönüştürülmüştür.

Dezenformasyonu bir propaganda faaliyetinin ilk aşamasıdır. Dezenformasyonla zihinleri allak bullak olmuş insanları yönlendirmek kolaydır. Manipülasyon peşi sıra gelir. Ne düşüneceğini ne yapacağını bilmeyen insanlar belirlenen bir istikamete sevk edilir ve propaganda amacına ulaşır.

Medya veya sosyal medya veçhesinden baktığımızda ise sadece ülkelerin değil pek çok siyasi oluşumun ve çıkar grubunun bu şekilde çalıştığını görüyoruz. Rakip ülke, rakip parti ya da rakip firmayla yürütülen rekabette profesyonel bir araç olarak kullanılıyor artık.

Dünyadan haberdar olmak için kullandığımız medya kanallarını, sosyal medya mecralarını dünyaya baktığımız birer pencere olarak düşünürsek; dezenformasyonu buzlanmış veya çok kirletilmiş, manipülasyonu ise hususi olarak karartılmış bir cama benzetebiliriz. Kişi böyle bir camın ardından baktığında, gerçekte olup biteni tam olarak göremez. Zorlukla gördüğü yüzleri tanımaya ve olanları yorumlamaya gücü yetmez. Kişinin muhakemesi zayıflar. İnsan bu

durumda telkine açıktır. Ustaca fikrinizi işlediğinizde kişinin hakikat algısı tamamen sizin kurgunuzdan ibaret olur.

Haberin Kutsiyeti

Modern habercilik, “halkın haber alma hakkı” düsturundan yola çıkarak kendine bir tür kutsiyet atfeder fakat geldiğimiz noktada mensupları irili ufaklı farklı iktidar odaklarının birer sözcüsü haline gelmenin ötesine geçememiştir. Siyaset cephesinden de sermaye cephesinden de baksak bu böyle.

Haberin kutsiyeti kutsal habercilerden, yani peygamberlerden gelir asıl. Onlar Hak adına, hakikatin sözcüsü olmak üzere seçilmiş habercilerdir. Resul kelimesinin İngilizce karşılığının “messenger” (mesaj getiren) olduğunu hatırlayalım. Habercilik bu bağlamı dolayısıyla kutsal sayılabilir ancak. Peygamberlerden ve hakikâtin sözcülüğünden bahsetmişken Peygamberimiz Hz. Muhammed’in (sav) bize emanet olarak bıraktığı şu sözünü zikretmeden geçsek görevimizi yapmış olmayız:

“Müslüman, dilinden ve elinden Müslümanların emin olduğu kişidir”

(Buhârî, İman 4, 5, Rikak 26; Müslim, İman 64-65). İmam Maturidi’ye göre haber, duyular ve akıl ile birlikte üç temel bilgi kaynağından biridir insan için. Bu açıdan haberin anlamını sadece vuku bulan hadiselerin bir aktarımı ile sınırlamamak, emanet edilen bilgi, fikir ve tecrübenin eksiltmeden, çarpıtılmadan aktarılması olarak okumak gerekir.

Duyularımızın bizi yanıltabileceğini, hele bugünkü gibi gelişmiş görsel ve işitsel teknolojilerin gözümüzü rahatlıkla boyayabileceğini hesaba katarsak aslında akıl yürütme yani muhakeme ile birlikte en önemli iki bilgi kaynağından biridir haber. Günümüzde haberin niteliğinin ayağa düşmüş olması, haberlerin ideolojik, siyasî ya da ticarî kaygılarla çarpıtılıyor veya kirletiliyor olması bilginin temel kaynaklarından biri olduğu gerçeğini değiştirmez. Bu sorun bu çağın insanların hakiki anlamları kaybetmiş olmasının bir sonucu. Öyleyse haberin değerini düştüğü yerden kaldırmak da bize, bu çağın insanına düşer.

Sosyal Medyada Ahlâk

Sosyal medya, her bir kullanıcıyı birer ücretsiz muhabire çevirmiştir dersek abartmış olmayız. Ağdaki her bir kullanıcı kendi çapında birer medya ajanına/organa dönüşmüştür. Bunun anlamı, uzman olmayan milyarlarca insanın usul ve esaslarını bilmeden birer bilgi ve haber taşıyıcısı olması demektir. Her ne kadar sıradan sosyal medya kullanıcıları kendilerini edilgen sayıp mesuliyet hissetmeseler de aracı oldukları veya yaydıkları her bilgi, her haber, her söz; sözün sahipleri kadar paylaşılanları da sorumlu kılar.

Sosyal medyada bilginin ve haberin dolaşımı anlaktır. Daha sonra yanlışlığı

veya eksikliği dolayısıyla düzeltilse ya da silinse bile ok yayadan çıkmıştır bir kere. Kontrolümüz dışında bir alana ve tek tek tespit edip geri alamayacağımız kadar insana çoktan yayılmış olur. Bu bağlamda geleneksel medyanın gerisindedir.

Gazeteler, çok çok yarım gün önceki haberleri bize iletirler. Televizyonlarsa gün içinde cereyan etmiş ve üzerinden bir süre geçmiş haberlerin bir özetini sunarlar bize. Kamunun hala rağbet ettiği her iki ana haber kaynağı da yetkin muhabirler tarafından belirli teyit süzgeçlerinden geçirilerek ve daha geniş bir zaman diliminde hazırlanarak bize ulaşır. Yine, belirli konularda hususi malumat verileceği zaman ince elenip sık dokunarak konunun uzmanına söz verilir. Elbette geleneksel medyanın kendini denetlemesi süreci her zaman ilkelere uygun işlememiş, sık sık kendi belirledikleri ilkelere aykırı hareket etmişlerdir. Fakat en azından kurumsal bir denetim mekanizmasına sahiptirler.

Sosyal medyada aktif bir kullanıcı olmayı seçmişsek bir basın yayın mensubunun taşıması gereken sorumluluğu ta-

şımamız, bir nebze olsun haberciliğin temel düsturlarından ve ahlâk anlayışından haberdar olmamız gerekir. Duyurduğumuz bir haberin taşıması gereken unsurları içerip içermediği, haberi aldığımız kaynağın güvenilirliği ve doğruluk derecesi, içinde çarpıtma veya yanıltma olup olmadığı, haber konusu kişi ya da kurumları karalama amacı taşıyıp taşımadığı, yalan ve iftira içerip içermediği, mahremiyete ve masumiyet karinesine riayet edilip edilmediği gibi onlarca başlık vardır. Eğer üstesinden gelecek kadar bilgi sahibi değilsek kenarda durmak daha büyük bir erdemdir.

Muhakemenin Duygularla Çatışma Alanı: Yorumlar

Yorum içeren paylaşımlar, kendimiz, belli bir olay, mevzu veya bir başkası üzerine düşüncelerimizi ifade ettiğimiz paylaşımlardır ve duygularımızı ifade ettiğimiz paylaşımlardan oldukça farklıdır. Fakat yaşadığımız dönem bu ikisinin sıklıkla birbirine karıştığı, karıştırıldığı düşük bir seviyede ilerliyor. Duygunun nerede bittiği, yorumun nerede başladığı pek anlaşılmıyor. Genel olarak sarf ettiğimiz her bir cümlenin duygu durumumuz, karakterimiz, insani ve siyasi tercihlerimiz ve sahip olduğumuz bilgi, kültür ve ahlâkla doğrudan ilgisi vardır. Duygularımızı akıl terazisine vurmayı ve düşüncelerimizden ayrı tutmayı beceremeyiz. Yine de, gerçekçi bir açıdan bakacak olursak sosyal medyada tam olarak kontrol edebileceğimiz tek alan yorumlarımızdır. Yorum içeren paylaşımların ölçüsü, sağlam bir muhakemenin iki önemli hasletini kuşanmayı gerektirir: izan ve insaf. Söz konusu kişiyi, olayı ya da mevzuyu olduğundan başka bir hakikat olarak kavrayıp

— Yeni Online Satış Sitemiz —

erişstore.com

kavrayamadığımız, düşüncelerimizi bildirirken olanın hakikatine müsavi bir dil kullanıp kullanmadığımız, şahsi duygularımıza ne kadar gem vurabildiğimiz paylaşımlarımızın keyfiyetini belirleyecektir.

Sosyal medya ile ilgili tasavvurumuzun içinde bulunduğu en büyük yanılgılardan biri, çağın ruhunu da yansıtan “en çok en iyidir“ düsturunun hâkimiyeti. İyiyi ve başarıyı, en çok takipçiye sahip olmak, en çok beğeniyi almak tanımlıyor artık. Sahici olanın ve niteliğin kendine güçlülük yer bulduğu bu hengâmede paylaşımlarınız ancak rağbet görene, revaçta olana yaklaşırsa ilgi görüyor. Bu sonuç, bizleri derin bir ikilemde bırakıyor. Çoğumuzun aklının rağbet görenden yana çelindiğine şüphe yok. Neden böyle davrandığımızı yeni icat edilmiş iki kavram etrafında yeniden düşünelim.

Yeni İletişimin Gölge Kavramları

Her kavram, insan aklının bir eseri olarak bir bakıma sunidir. Tabii, ictinaî veya ruhî bir takım olguları isimlendirerek üzerinde düşünmeyi kolaylaştırdığımız fikri araçlardır. Günlük hayatımızda kullanalım ya da kullanmayalım tarif etmeye çalıştıkları olgular hayatımızda bir yer işgal etmektedir.

Sosyal medyanın yaygınlaşması ona özel olguları tanımlayabilmek için ayrı bir kavramlaştırmayı zorunlu kılmıştır. Bu kavramların başında hiç şüphesiz post-truth (hakikat sonrası) terimi geliyor. Kavramın birebir tercümesi bize pek bir şey ifade etmiyor, hatta eğreti duruyor. İnsanların göz önünde bir gerçekliği, duygusal, siyasî, ticarî vs menfi nedenlerle hakikatte olduğundan farklı anlamlandırma ve

anlatma çabasını izah için kullandığımız kavram bu haliyle vasat insan algısının gerilemesini ve eşyanın hakikatinden uzaklaşmasını tam olarak ifade etmiyor.

İnsan eşyayı ve hadiseleri kendi dar zaviyesinden yorumlamaya meyyaldır. Akli melekeleri ve onun bir sonucu ilmi sayesinde bu engelini aşmış, farklı arazları, farklı görüşleri bir usul çerçevesinde derleyerek gerçeği, olduğuna en yakın şekilde izah etmenin yollarını aramıştır. Kişi, şahsi duygu, menfaat ve inançlarının, siyasi ön yargı ve düşmanlıklarının muhakemesini gölgelemesine izin verirse kendisini bir post-truth kapanında bulur. Sosyal medya, çeşitli siyasal oluşumların ve çıkar gruplarının bu kapanları çoğaltmaya çalıştığı kocaman bir alan sunmuştur. Birey olarak bu gölge alanlardan kurtulabilmenin yöntemi, kişinin muhakemesini temel usuller çerçevesinde çalıştırmayı bırakmamasıdır.

Post-truthla bir nebze bağlantılı bir başka kavram ise “yankı odaları”dır. John Scruggs yankı odalarının iki tür işleyiş şekli olduğunu iddia etmiştir. Yankı odası, bir mesajın farklı kaynaklarca biteviye tekrarı ile veya benzer ve birbirinin tamamlayıcısı mesajların bir kaynaktan çoğaltılmasıyla oluşur.

Sosyal medya algoritmaları insanları benzer fikir, görüş veya beğeniler etrafında toplamaya ayarlı olduğu için yankı odaları kat be kat hızlı çoğalmaktadır. Tabii zaaflarımız bizi fikren çok fazla kıpırdıyamayacağımız, benzerlerimizden oluşan bu fanuslara sıkıştırmaktadır. Bunu aşmanın yolu yine insan muhakemesi ve ilimdir. Herkesin her şeyi bildiğini göstermeye çalıştığı, kabarıp duran bir denizde sığınılacak en güvenli liman ilmin edebidir. ☒

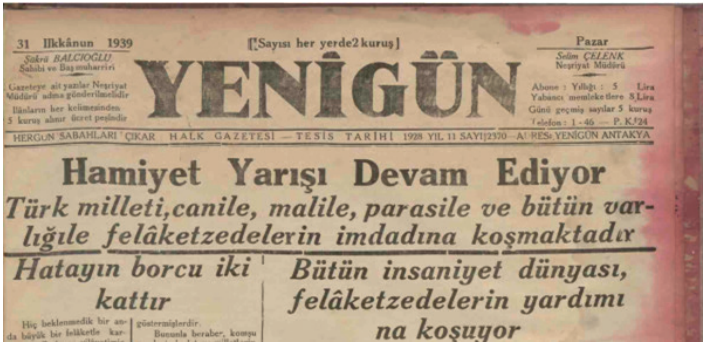
Yunus Emre Özсарay

ÂFET VE SİYASET İLİŞKİSİNİN BASINA YANSIMASI: ORGANSIZ BEDENLERİN YERSİZ YURTSUZ EYLEM ALANI

Türkiye'nin tektonik zemini ile siyasal/toplumsal zemini arasında ilk bağ, çok partili hayata geçildikten sonra kurulmuş olsa gerektir. Sadece tektonik zemin değil her türlü tabiat olayı, çok partili hayata geçildikten sonra, Türk siyasetindeki tabakaları harekete geçirmeye ve neticesinde toplumsal fay hatlarını tetiklemeye bilerek veya bilmeyerek vesile yapılmıştır. Tabii bunu sadece iç siyaset anlamında düşünmemek gerekir, yerel oyuncuların eylem biçimlerinde küresel aktörlerin verdiği sufle önemlidir. Dünya yeni bir düzene geçerken toplumların buna uyum sağlaması için mikropolitikalarla her türlü olayın araçsallaştırılabilmesinden bahsediyoruz. Ve böylesi zamanlarda en genel itibarıyla Naomi Klein'in *Şok Doktrini* kitabında "felaket kapitalizmi" dediği teorinin pratiğe dökümünü yaşıyoruz. Orman yangınlarından sellere, depremlere varana kadar artık her şey, dünyayı yeni bir düzene sürüklemenin silahı hâline gelmiş durumdadır. Hayır, burada komplo teorisi ile bazı tabiat olaylarının yapay oluşumundan bahsetmiyorum pekâlâ bunlar doğanın kendi devinimi içerisinde dünya tarihi boyunca olmuş, olmaya devam eden şeyler fakat bu doğal oluşumların politik mânâlar yüklenmesinin ve krizin fırsata çevrilmeye çalışılmasının tarihi çok eski değil. Türkiye özelinde konuşursak mesele 1966 Varto Depremi ile başlıyor. Kısaca bu sürece baktıktan sonra, 1966 Varto Depremi ve 2023 Şubat'ta Kahramanmaraş merkezli, hepimizi derinden etkileyen ve kayıtlara asrın felaketi olarak geçen deprem arasında bir kıyaslama yapacak, böylesi âfet anlarında oluşabilecek krizlerin kimler tarafından hangi fırsatlara araç kılınmak istendiğini göstermeye çalışacağız.

Tek Parti Döneminde Âfet ve Siyaset

Millî Şef döneminde Erzincan'ı yerle bir eden depremde basına yansıyanlardan bir karışıklık okuması yapmaya çalışmak beyhudedir. Gayet doğal bir şekilde tek parti iktidarı döneminde devletimizin yüceliğine, halkın hamiyetperverliğine vurgu yapılır.

Millî Şef iktidarda olduğu için farklı seslerin çıkması söz konusu olamaz. Genel olarak *Son Telgraf*, *Akşam* gibi gazetelere veya *Varlık* dergisine yansıyanlar deprem sonrasında milletin birlik ve beraberliğidir, hâliyle siyasal kutuplaşmaları yansıtan eleştiriler söz konusu olmaz. *Cumhuriyet*'te Nadir Nadi'den *Akşam*'da Vâlâ Nureddin'e kadar neredeyse tamamında tek ses vardır, halkımız fedakârdır, devletimiz de tabiatın bu âfetine karşı canla başla çalışmaktadır.

Varlık dergisinin Ocak 1940 sayısına baktığımızda da derginin sunuş yazısında felakete karşı birlik olunmasına vurgu yapıldığını görürüz.

Başyazı, devletin tabiat karşısında reiscumhurun yönetiminde kazanacağı zafere odaklıdır. *Varlık* dergisi 1940 Depremi'ni sunuş yazısında şu ifadelerle ele almıştır:

“Türk milleti matem içindedir. Tabiatın merhametsiz kuvveti ana yurdum güzel bir köşesini birkaç saniye içinde harabeye çevirmiş binlerce vatandaşın ölümüne sebebiyet verdiği gibi gene onbinlerce Türkü kara kışın dondurucu beyaz örtüsü üstünde yuvasız, aç çıplak ve yoksul bırakmıştır.../...Binlerce meskenden şimdi geri kalan bir moloz yığından başka bir şey değildir. Fakat bütün bunlara yammıyoruz. Yıkılanı yapacak, kerpiç kasabalar yerinde beton şehirler kuracak kudret bu milletin kanında vardır. Yandırdığımız şey ebediyen kaybettiğimiz canlar ve onların nâsılsa bu felâketten artakalmış, şimdi ıztrabların en korkuncu içinde bulunan kardeşleridir. Bu korkunç ıztrabı dindirmek hepimize bir vicdan borcu olmuştur.../...Yurdun her yanı birdir, ve herhangi bir köşesinde vukua gelen bir kaza bütün milletin yüreğini aynı acile sızlatmak gerektir. Türklüğün yüksek ve asil hasletlerinin sönmüş olmadığını isbat için önümüze çok hazin bir fırsat çıkmıştır. Cumhuriyetimizin davetine uyararak, bu millete lâyük olmak için fedakârlıkta yarışalım.”

Başyazıda depremin bütün suçu tabiata yüklenirken; Türk ve tabiat karşı karşıya getirilerek Türk'ün betondan aldığı kuvvetle tabiatı yeneceğine de satır aralarında vurgu yapılmıştır. Bu yazıda hususen vurgu yapılan Türklük, tabiatın merhametsizliği gibi ifadeler ulus devletin temel tezleriyle duruma yaklaşmakta, hâkimiyetin diliyle olayı ele almaktadır ki o dönem için daha farklı bir yaklaşım da beklenemez.

Kutuplaşmaların Arttığı Bir Dönem 1960-80 Arası : Varto Depremi'nde Âfet ve Siyaset

Yıl 1966 olduğunda işin şekli değişir ve kendi toprak parçasına sahip çıkmakta aciz kalan bir devlet profili, dergi ve gazete sayfalarına yansıtılmaya başlanır. Varto Depremi, Cumhuriyet sonrasında bir doğal âfet üzerinden toplumsal

ayırışma kutuplaştırma çabasının belirgin ölçüde hissedildiği ilk deprem olarak tarihte yerini almıştır. Deprem olduğu dönemde, değiştiğimiz gibi Süleyman Demirel'in Adalet Partisi iktidardır. 1965 yılında yapılan seçimlerde Demirel'in dayandığı temel argüman komunizm karşıtlığı olmuştur. O dönem Demirel'in basına yansıyan ifadesi şöyledir: “Biz komünist düşmanız. Komünizmle yılmadan mücadeleye kararlıyız... Biz aşırı sol cereyanlarla mücadeleye kararlıyız.”

CHP ise Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) 15 milletvekiliyle mecliste grup oluşturacak bir çoğunluğu elde etmesi sebebiyle bu dönemde ortanın solu görüşünü benimsemiştir ki bu, o dönemde “Ortanın solu Moskova'nın yolu” sloganında karşılığını bulmuştur. Normalde doğal âfetler, depremler ve benzeri olayların toplumsal birliği artırması beklenirken siyaset kurumunda oluşan ayırışma ile toplumsal fay hatları harekete geçirilmeye çalışılmış, bunun da karşılığı Türkiye'nin 1960-1980 arasında kaybettiği ve yine bir darbe ile sonuçlanan 20 yıl olmuştur. Böylesi bir dönemde Türkiye'nin karşılaştığı en büyük âfet o dönem Türkiyesinin teknik, ekonomik ve ulaşım imkânları düşünüldüğünde Varto Depremi'dir. Deprem olduğunda yükselen sesler ayırışmaları derinleştirmiştir. 19 Ağustos Depremi'nden sonra *Varlık* ve *Akis* dergilerine göz atmak dönemin görüntüsünü ortaya koyması açısından önem taşır. 1939 yılındaki depremde *Varlık* dergisinde mevcut durum “Türk milleti matem içindedir. Tabiatın, merhametsiz kuvveti ana yurdun güzel bir köşesini birkaç saniye içinde harabeye çevirmiş binlerce vatandaşın ölümüne sebebiyet verdiği gibi gene onbinlerce Türkü kara kışın dondurucu beyaz örtüsü üstünde yuvasız, aç çıplak ve yoksul bırakmıştır.” cümleleriyle sunulurken 1966 Varto Depremi olduğunda ortaya çıkan tabloda vurgu yapılan en önemli husus, Doğu'nun geri bırakılmışlığı olur. *Akis* dergisinde ise yine Doğu'nun geri kalmışlığı üzerinden sonradan kırılacak bazı fay hatlarına

yavaştan sondaj yapılmaya başlandığına şahitlik ederiz: (Toker: 1966,5)

“...Doğu, Türkiye'nin öteki kısımlarından belki asırlarla geri bir hayat tarzını yaşamaktadır. Oranın ölçüleri, oranın telakkileri, oradaki şartlar, orahların anlayışları Türkiye'nin başka tarafındaki bir Türkün ölçüleri, telakkileri, şartları ve anlayışıyla kıyaslanamaz. ‘Vatan birdir.’ ‘Memleket bölünmez bir bütündür’ demagojileri belki iyi seçim sloganlarıdır, ama gerçeği ifade eden hükümler değildir. Türkiye, şüphesiz, bu asrın medeniyet seviyesinin, tüm olarak altındadır. Ama Türkiye'nin bir parçası, onun da çok altında. Doğuyu bugünkü halinde bırakarak ‘zenginini daha zengin, fakiri zengin yapma’ parolasıyla yola çıkmak, memleketin iki parçası arasındaki farkı büyütmeden başka sonuç vermeyecektir.”

Varlık dergisinde ise Ahmet Köklügiller, “Doğu'nun Çilesi” başlıklı yazısında Varto Depremi üzerinden Doğu'nun geri kalmışlığına vurgu yaparken aynı zamanda bu geri kalmışlığın toplumsal fay hareketleriyle birleşmesi sonucu ortaya çıkabilecek derin kırılmaları açıkça belirtmiştir: (Köklügiller: 1966,9)

“Son korkunç deprem olayları ile Doğu bölgemiz, ‘aktüel konular’ arasına girdi. Aslında, binbir dert ve sorularıyla, cumhuriyetin kurulmasından bu yana Doğu, ‘aktüel konu’ olarak sürüp gitmektedir. Ne var ki bizim sayın ‘büyükler’ ya böyle ‘felâket’ günlerinde, ya da ‘seçim’ zamanlarında anımsarlar burayı! Doğu, nedense sürekli ‘sefalet’ günlerinde hatırlanmaz... Doğu Anadolu, yurdumuzun geri kalmış bölgelerinden biridir. Geri kalışının tarihsel sebepleri, doğasal nedenleri vardır. Gelmiş geçmiş hükümetler, ciddi olarak, bu sebeplere eğilmemişlerdir dersek, bilmem ki yalan mı söylemiş oluruz? Memlekete okul yaptırmak gerekir, Doğu en sona kalır. Yol, köprü yaptırmak, su getirmek için çalışmalara başlanır, Doğu arka plâna itilir. Şehirler, köyler imar edilmeye başlanır, Doğu gene unutulmuştur. Kısaca, yapılan ‘kalkınma gayretleri’nin hiçbirinin içinde tam ve bütün olarak ele alınmamış, Doğu daima ‘üvey evlât’ muamelesi görmüştür zamanımıza kadar. Ayrıca, bölgenin zengin petrol yataklarına sahip olması dolayısıyla, emperyalizmin en çok at oynatmak istediği bir yer-

dir Doğu Anadolu. Okuyunuz Yön dergisinde yayınlanan 'Birinci Dünya Savaşı'na Ait Gizli Vesikalar'ı; okuyunuz gene Yön'de yayınlanmakta olan Muzaffer Erdost'un 'Şemdinli Röportajları'nı... Doğu üzerine İngilizler ve Amerikalılar tarafından ne dolaplar çevrilmek istendiğini, bütün acılığı ile göreceksiniz. İşin bu yönlerine değindiniz mi çoklarının rahatı kaçıyor. Sizi 'bölücülük-bölgecilik'le suçluyorlar. İstenildiği kadar bu konu küllenmeye çalışılsın, ortaklık süt liman gösterilmeye uğraşılsın, burada birtakım 'kıvılcıklar, kıpırdamışlar' vardır. Ve de başımıza daha büyük 'felâketler' getirebilecek cinsinden. Sebep nedir? Sebep, yukarıda belirtmeğe çalıştığımız, 'ihmal ve savsaklama'lardan geliyor. Kendi kaderiyle, yüzüstü kalan bu bölgeye, başka kuvvetler, emperyalist güçler el atmak istiyor. Irak'ta ortaya çıkan 'Barzani Meselesi'nin sebebi nedir? Barzani meselesi Kuzey Irak'ta sıkışık kalır mı samlıyor?"

Doğu ile ilgili ortaya konan tespitlerin haklılığı veya haksızlığı bir tarafa bütün bunların depremden birkaç gün sonra ortaya atılmış olması tam da siyasetin kriz ile birleştiği yeri göstermesi açısından önem taşır. Bütün bu ifade edilenlerde elbette Doğu için haklılık payı söz konusu olabilir fakat meselenin dile getirildiği zemin, henüz yaraların sarılmadığı günler olunca işin şekli değişmektedir. Diğer taraftan 1939 Aralık Erzincan ve 1966 Muş Varto depremlerinin aynı derginin sayfalarına yansıma şekillerine baktığımızda Doğu'da olan iki depreme karşı değişen yaklaşımı daha açık bir şekilde görebiliriz. 1939'da iktidarın dili söz konusuysen 1966'ya gelindiğinde muhalefetin dili söz konusu olmuştur. Bu dönemde Sezai Karakoç'un *Diriliş* dergisi ise meseleye yaklaşırken metafizik yorumlar yapmayı tercih etmiş, depremin ilahî hikmetini ve buradaki işaretleri gözler önüne sermeye çalışmış, meselenin kamuoyu önüne sunulma ve tartışılma biçiminin yıkıcılığına değinmiştir. Karakoç'un ifadelerinde dönemin atmosferinde Demirel ve karşısındaki sol kitlenin arasındaki tartışmanın geldiği noktayı da görmek mümkündür ki Karakoç, burada sol kitlenin keskin diline karşın "sağ" duyu çağırısı yapmış gibidir: (Karakoç: 1966, 47)

"Bir insanlık çağında, bir erdem medeniyetinde, böyle bir felaket önünde, insanlar susar. Yardımdan başka bir şey düşünmez. Teselli ve umut verir. Tedbir ve tenkidler, sorumluların kulağına fısıldanır. Hesap, felakete uğrayanlar kurtarılıp acının üstünden belli bir gün geçtikten ve durum biraz yatıştıktan sonra sorulur. Ama bütün bunları yapabilmek için öteye aralık bir duygu örgüsü olmak gerek insanda."

Dergide Varto Depremi'ni ele alan bir diğer isim olan Nuri Pakdil ise meselenin ele alınışında Türkiye gerçeği üzerinden ülke kalkınmışlığı ve bölgenin geri kalmışlığı hususuna eğilir ve tam da Türkiye'nin sosyolojik faylarına vurgu yaparak bunun sebeplerini irdelemeye çalışır. Pakdil'in yazısında da merkez, Doğu'nun geri bırakılmışlığıdır fakat meselenin Osmanlı toplum düzeninden sonra Cumhuriyet yönetimi ekseninde aldığı şekli masaya yatırır. Yazıdaki şu ifadeler önemlidir: (Pakdil: 1966, 25)

"Türkiye'de görüldüğü gibi, bir milletin top-rağı (coğrafyası) bazı ayrımlara tabi tutulmamıştır. Demek istediğim, Doğu Anadolu - Batı Anadolu ikilidir. Bir ustura, nerdeyse kesip atmıştır ortadan Türkiye'yi. Anadolu adeta bir bütün değildir de bir fotomontajdır. Kuzey Anadolu olsun, Güney Anadolu olsun, az farklarla, bu iki keskin bölünmenin izdüşümlerini yansıtır, logaritma olarak. Coğrafyayı ayıran ustura, yurt insanının da başından ayaklarına değin rastgele organlarını biçmiştir, koparmıştır. Aslında coğrafya, yurt insanının bölünmesi için, başka bir deyimle, yurt insanından korkulduğu için, günah aracı olarak, ayırım aracı olarak kullanılmıştır. Coğrafya, yurt insanlarının arasına bırakılan kara Moby Dick'i gibi çalıştırılmaktadır. Gariip bir ülke olmuştur artık Türkiye... Ve 1923'ten sonraki dönemlerde, Cumhuriyet yönetimi, doğu Anadolu'yu en başta, iyice unutmuş gibidir. Yeni yönetim âdeta Anadolu'dan çekinmektedir. Bir korku yerleşmiştir. Yeni yönetim, doğunun kendisini sorguya çekeceğini, yargılayacağını sanmaktadır. Vehimden

bir Ankara seddi inşa etmiştir. Fukara doğu kimi sorguya çekecek, fukara doğu kimi yargılayacak? Buz tabakaları çöker üstüne doğunun, her şeyinin üstüne, melankoliden mamul, erimeyen... (1939) Erzincan depreminde doğu, Cumhuriyet yönetiminin önüne, şimdiye değin hiç bir yerde görülmemiş bir kitabe bırakmıştır, deprem kitabesi: "Elimden tut. Ne çabuk umutuverdin Doğu'yu? Avrupalı düşünceleri kov. Milli mesajın kaynağı doğudadır. Düşersin Doğu'dan uzaklaşırsan. DÖN DOĞU'ya DÖN." Cumhuriyet yönetiminin, bu kitabeyi okuduğuna, anladığıma dair bir belirti görülmemiştir. Bunun üzerine Batı Anadolu'da, Güney de Kuzey de bu böyle gitmez demiştir tekrar tekrar. İşte Varto depremi de bu denetleyişin son örneği olmuştur. Aktüel hiçliğimizi de yüzümüze vuran Varto. Varto'dan, fukara Varto'dan, acıyı damarlarında kanlaştırmıştır canım Varto'dan acaba utanacak mıdır Ankara? 43 yıldır kimsesiz bırakılan Varto'nun haline bakıp da burkulacak mı yüreği Ankara'nın? Taştan mı acep yüreği Ankara'nın? Ankara, vehimden ve karanlıktan bir gündüz yaşıyor.

Nuri Pakdil'in Doğu üzerinden bir sistem ve devlet eleştirisine giderek İslam birliğine vurgu yaptığı yazısı birazdan değineceğimiz 68 Kuşağı'nın Varto üzerinden aldığı eylem hâliyle fikir olarak taban tabana zıt ama âfet üzerinden siyasal beklentileri konuşmak noktasında özdeştir. Yazının devamında Pakdil'in İslam birliğine vurgu yaparken kullandığı ara başlık ve ifadeler de mânidardır. **Aydınlığa Doğru (İslam Birliği)** ara başlığını taşıyan bölüm "İki dünya savaşı dünyamızı kararttı. Herkes bir aydınlık arıyor." Buradaki aydınlık ifadesinin bir aydınlık aranıyorsa ancak İslam'dadır mânâsınca aydınlıkçılara gönderme olması da ihtimal dâhilindedir.

Her ne niyetle olursa olsun 1966'da Varto Depremi ve ardından başka hususlar üzerinden oluşan toplumsal kutuplaşmalar Türkiye'de 12 Eylül ile sonuçlanacak bir kaos dönemini doğur-

muş, 12 Eylül ise Türkiye'nin neoliberal politikalara geçişinde âdeta zemini uygun hâle getiren bir darbe işlevi görmüştür. Gerek sağdan gerek soldan yerel aktörlerin ideolojileri ekseninde ideallerini düşündüğümüzde neticenin böyle olmasını hesaplayabilirler miydi bilemeyiz ama son tahlilde Türkiye'de 1966'da oluşan bir âfetin daha sonra büyük kırılmalara yol açacak toplumsal ayrışmaları konuşturduğunu görmemiz açısından bu bilgiler önem taşıyor. 1960 sonrası kaos ortamının oluşturduğu yoksunluk, küresel ölçekteki ekonomi politikalarının uygulanması noktasında Türkiye'yi alternatifsiz bırakmıştır. Tabii burada 1960'lı yıllardaki komünizm karşıtlığını, bu dönemdeki sağ sol çatışmalarını, bu çatışmalar öncesinde 1966 Varto Depremi'nin siyasal beklentiler için nasıl araçsallaştırıldığını görmemiz gerekiyor. Neoliberalizmin uygulamaya konulabilmesinin ilk şartı her anlamda işlerin kötüye gitmesi, kutuplaşmaların artması ve toplumun alternatifi yok bir düzene geçişinin âdeta koşa koşa gerçekleşmesidir. Tıpkı Türkiye'de olduğu gibi. Doğal bir felaket ile toplumsal beklentiler arasında kolayca bir geçişlilik oluşturulur, bu geçişliliğin kısa vadede doğurduğu sonuç, diğer kaotik süreçlerle beslenince toplumun yeni bir düzene kavuşmaya dört elle sarılmasını ortaya çıkarır. Bunda da elbette bütün oyuncular ortak sorumluluğa sahiptir. Türkiye'de âfet üzerinden sahaya sürülen politikaya ilk defa Varto Depremi'nde rastlarız demiştik, bu tabii ki daha sonra 1970-1980 arasında oluşacak toplumsal kaosun bir parçasıdır belki de en önemli parçası. *Varlık* ve *Akis* dergilerinin yansıttığı kadarıyla karşıımızda sağcı politikalar üreten devlet mekanizması vardır ve bu devlet mekanizması bunların iddiasına göre Doğu'yu sahipsiz bırakmıştır. Bu dönemde daha sonra 68 Kuşağı olarak anılacak kuşağa mensup ODTÜ içerisinden bir grup deprem sonrasında bölgeye gitmiştir. T24'ten Murat Bjedug'un yazdığına göre^[1] :

1 - <https://t24.com.tr/yazarlar/murat-bjedug/deprem-68-liler-ve-varto-zelzelesi,38713>

“Varto depremi duyulunca ODTÜ mimarlık fakültesinden, ortak meziyetlere sahip bir grup öğrenci, yani 68’liler, organize olup nakdi, aynı ve tıbbi yardım topladılar. Beraberlerinde doktor arkadaşlarını alarak, o konforlu yaşamlarını bırakıp ilk kez görecekle Varto yoluna düştüler. Topladıkları yardım malzemelerini yükledikleri otobüsle epey meşakkatli bir yolculuktan sonra vardıkları Varto’da depremzedeler için ev yaptılar. 1967 yılında, aynı grup, başka arkadaşlarını da aralarına alarak yöreye tekrar gitti ve bir ilkokul inşa ettiler. Okul, 28 Ağustos 1967’de ODTÜ Rektörü Kemal Kurdaş tarafından hizmete açıldı. Bu sivil inisiyatifin başında, daha sonra gençlik önderi olarak amlacak, 31 Mayıs 1971 tarihinde Nurhak Dağlarında vurularak öldürülen Sinan Cemgil vardı. Sinan, arkadaşlarına şu sözü söylemişti ve bu sözler onun hayat şiarı idi: ‘Halkımız onca yoksulluğuna rağmen vergi ödüyor. Bizler de bu vergilerle yapılan üniversitelerde bedava okuyoruz. O halde halkımızın bize verdiklerine karşılık biz de halkımıza karşı borçluyuz ve bu borcu ödememiz gerekir. Bu uğurda gerekirse ölüyoruz.’

Elbette buradaki eylem hâlinde bütün siyasi propagandasını Adalet Partisi’nde komünizm karşıtlığı üzerine kuran Süleyman Demirel’in iktidarının acziyetini gözler önüne sermenin bir siyasi çıktısı da söz konusudur.

Kök mü Köksap mı? Asrın Felaketinde Babala ve Ahbap Üzerine Bir Analiz Denemesi

Deprem olduktan sonra bir tarafımız enkaz altındaki canlar uğraşırken diğer taraftan toplumsal fay hatları da harekete geçti ve tartıştığımız iki temel konu oldu. Birincisi AFAD ile Ahbap üzerinden oluşturulmaya çalışılan karşıtlık, diğeri ise Allahu Ekber denmesinden rahatsızlık. Bunların her ikisinin de aslında bir bakıma yeni toplum düzeni tahayyülleriyle bağlantısı olduğunu açık bir şekilde görebiliriz. AFAD ve Ahbap üzerinden oluşturulmaya çalışılan karşıtlık birazdan ayrıntılandıracağımız üzere hiyerarşik düzenler yerine daha çok yatay eksenli bir dayanışmayı benimsediğini öne süren anarşik yapılanma esasına dayanır ki bunun sosyolo-

jik izahını Guattari ve Deleuze’ün geliştirdikleri köksap kavramında bulabiliriz. Nuri Pakdil Varto sonrasında nasıl ki köklülüğe vurgu yapmış ve dönemin dili ikili karşıtlıklar üzerine kurulmuşsa, şimdi de toplumun geleceğinde beklenen ufka, köksap düşüncesi yerleştirilmiştir ki bunun toplumsal anlamda iş görme aparatları mikropolitikaldır. Pakdil’in yazısının girişi şöyleydi: *“Deprem ashında bir gonktur, perdeyi açmak için. “Olmakla” “Olmamak” arasındaki sınır - perde. Dakikayı bile bulmayan sürece açık kalmasına dayanamıyoruz. Hikmetler Dünyasının ulu görünümü. Her şey toprakta, aşağılarda, içte, dipte, derinlikte. Köklü olan kazanıyor. Köksüzleri soymak için hırsızlara gün doğmuştur. Kökü bulam, kökü tutam yıkamadı kimse. Köklülerin yüce istighnası, köksüzlerin kiskanç saldırılarını çeker üstlerine, tarihi kuran ve çalıştıran sebep.”*

1960’larda bir köke vurgu yapılıyordu fakat şimdiki dönemde toplumsal değişimin muharrik unsuru olarak görülen temel düşünce kök değil köksüzlüğün temsili olan köksap veya bir diğer ifadeyle rizom kavramıdır. Peki nedir rizom?

Feliks Gatari (Félix Guattari), Jil Dölöz (Gilles Deleuze) ile birlikte geliştirdiği rizom kavramı, ağaçlarda veya köklerde olduğu gibi hiyerarşik bir yapıyı değil, daha çok bir ağ örgüsünü temsil etmekte, hiyerarşik düzenlemelere karşı bir alternatif sunmayı amaçlamaktadır. Bu kavrama göre bağlantılar eşit işbirliği temelli olarak kurulur, merkeziyetçi bir yapı olmaz. Gatari (Guattari), rizomik düşüncenin politik, sosyal ve kültürel alanda kullanılması gerektiğini düşünmüştür ve burada uygulama aparatı olarak devreye mikropolitikalar dâhil olur. Ahbap Hareketi, rizomik düşünceye örnek olarak gösterilebilir mi buna pekâlâ evet cevabını verebiliriz. Ahbap bilineceği üzere, sosyal medya aracılığıyla yayılan bir yardımlaşma hareketidir. Hareket, insanların hiyerarşik bir yapıya bağlı olmadan birbirlerine yardım etmeleri esası üzerine biçimlenmiştir bu yönüyle de rizomik düşünce ile benzerlik göster-

rir. Hareket, merkezîyetçi bir yapıya sahip değildir ve bağlantılar, bireysel inisiyatiflerle kurulur. Bu aktaracaklarım da 2001 yılı Şubat ayı *Varlık* dergisinden Yaşar Çabuklu'nun "Rizom ve Anarşi" yazısından: (Çabuklu: 2001,27-28)

"Merkezin ve hiyerarşinin olduğu yerde otoritede vardır. Merkezîsiz, uçucu, hareket halinde oluşumlar ve bunların her an biçim değiştiren bir ağ görünümünü sergileyen etkileşimi. Hiçbir sabitlenmeye izin vermeyen, formüle edilemeyen bir ağsal oluşum. Rizom ne midir? Kaos ve anarşidir. Rizom, kadın erkek karşılığını siler 'ara' cinsel kimlikler oluşmasına, arzusunun üreme ve ahlaktan kopmasına imkân verir.../Rizoma katılan birey merkez olma özelliğini yitirir.../Rizom iktidar ilişkilerinden sıyrılmanın sonsuz biçimler altında tekrarlandığı bir oluşumdur ve bu bağlamda negatif, olumsuzlaştırıcı bir olgu olarak görülür. Rizom, otorite ile otorite karşıtı eğilimler arasındaki çatışmanın sürmekte olduğu bir alan olmanın yanı sıra, alternatif ilişkilerin denendiği pozitif bir alandır da. Karşılıklık, gönüllülük, özerlik ve yardımlaşma temelinde oluşan rizomsal ağ...gevşek, kopuşlar ve yeniden eklemlemelerle sürekli biçim değiştiren bir ağdır. Rizom tüketim ve güvenliğin yeni kodlarının denetimi altına girmek istemeyen göçebe hareketlerden oluşur. Otonom oluşlarının yersiz yurtsuzluğu buradan gelir. Rizom postmodern toplumda anarşizmin aldığı yeni direniş biçimidir."

Tam da bu son cümleyle Odatv'nin yaptığı benzetme anlam kazanmaktadır diye düşünüyorum. Burada aktardıklarımı, depremin ilk günlerinden itibaren çok açık şekilde bir merkezden düşmeye basılmışçasına ve burada yazılan teorik hususları pratiğe dökmek istercesine "Burada devlet yok" "Yardımlarımızı Afad'a değil Ahbap'a yapıyoruz." gibi çıkışlarla veya bir odada toplanmış ellerinde telefonlarla âfet yönetimi yapıyormuş izlenimi veren bir gruhun vermeyi amaçladığı mesajla bir arada düşünmekte fayda var. Pazarlık Depremi'nin ilk gününden beri "kendisi istemese de" siyasallaştırılmaya çalışılan Ahbap'ın faaliyetleriyle benzerlik kurularak "Dünün Ahbap Hareketi"

olarak 19 Şubat 2023 tarihli Odatv haber sitesindeki paylaşımına yansımaları manidardır.^[2] *Tabi ki burada "kendisi istemese de" ifadesinin de altını çiziyorum. Ali Akay 2011 yılındaki bir konuşmasında^[3] Deleuze sisteminin, mevcut otoriteye karşı çıkış yerine ve anarşik bir hareket olmaktan çok katmanları katmansızlaştıran bir eylem biçimine vurgu yaptığını söyler. Ne demektir katmanların katmansızlaşması? Katmanlar, organsız bedeni ideolojiye doğru çeken şeydir, oysa organsız beden ideolojik görünüm sergileyemez. Katmanlar içerisinde tarihsel süreçler dolayısıyla kökler vardır, oysa organsız beden aynı zamanda doğası gereği köksüzlük içerisinde olmalıdır. Bu yüzden düzene karşı çıkmak değil, bir başka yer aramak, göçebe olmak ve nihai olarak yersiz yurtsuzlaşmak veya Guattari'nin çokça kullandığı bir kavram moleküler oluş esastır. Bir siyasi eylem olarak hakim olana karşı çıkmaktansa yersiz yurtsuzlaşma fikri çerçevesinde sessiz ve derinden, yer altından giden bir başka alan açmak buradaki tavidir. Hiçbir köke bağlı olmaksızın nereden nereye gittiği belli olmayan bir değiştirici durum alıştan bahsediyoruz. Hiçbir çatışma yok ama bir de bakıyorsunuz ki zamanın akışı içinde her şey değişmiş. Günün hakim düşüncesinin geride kalması, günü okuyamaması ve bir de bakılmış ki toplum hiç tahmin edilemeyen bir yere gitmiş. Burada Türkiye'de sol siyaset çevreleri bunun farkında mıdır diye sorgulasak en azından bir kesimi olan bitenin farkındadır diyebiliriz ki günün organsız bedenlerini siyasetlerine araç kılmaları bunun göstergesidir. Odatv'deki bu benzetme de rastgeleme yapılmamış olsa gerektir. Selçuk Orhan'ın *Varlık* dergisinin 2023 Ocak Solun "Yersiz Yurtsuzlaşması" konulu sayısında sorduğu soru da burada anlam kazanıyor. Şöyle diyor Orhan: (Orhan: 2023,14)*

"Acaba bugün cinsel kimlik siyasetini programlama alan sol partiler bu konuda tabanlarından doğan bir stratejiye sahip mi? Yoksa liberal Batı

2 - <https://www.odatv4.com/guncel/dunun-ahbap-hareketi-68-kusagi-deprem-yardiminda-yer-varto-271285> Erişim Tarihi: 20 Şubat 2023

3 - <https://www.youtube.com/watch?v=b8CDUJ9GUQ> Erişim Tarihi: 20 Şubat 2023

demokrasilerini gözlemleyerek vitrin düzenleme derdinde mi?” Burada vitrin düzenlemekten ziyade solun politik evriminin çağın gereklerinden dolayı onu sürüklediği bir yerden bahsediyoruz ama bu yersiz yer, onun tabanındaki ideolojinin değil, dünyanın küresel kapitalist ideolojisinin aracı kılıyor solu. Sağ, faşizmle geçmişten bugüne özdeş gören solun, faşizm olarak gördüğü ideolojiyi yıkacak gücün libidinal enerjide olduğuna inanmışlığından bahsedebiliriz ki alet olduğu siyaset kanaatimce bundan ibaret. 1960-1980 arası dönemde neoliberal ekonomi politikalarının ön koşulu olacak siyaset komünizm/antikomünizm şeklindeki ideolojik ikili karşıtlık olduğu için öne çıkan toplumsal figürlerin bu özellikleri yansıtan kişilikler olması doğaldır. Bu dönemde ciddi bir komünizm tehdidi var mıydı veya komünistler gerçekten Türkiye’de devrim yapabilecek bir güce kavuşabilirler miydi bu bilinmez ama sanki birilerinin işler daha kötüye gitsin ve neoliberal politikalar, bu kötüye gidişten kurtulmanın tek reçetesi olarak kabullenilsin diye ellerini ovuşturdukları kesin. Böylesi bir dönemde her ne ideolojiye inarırsa inansın, inandığı ideoloji için can verenlerin, böylesi el ovuşturanların kurbanı olduklarını söyleyebiliriz. Nitekim 1960-1980 arası siyasi mücadelenin içerisinde bulunan sağdan veya soldan pek çok isim, her şey geçip yeni bir düzen kurulduğunda kendilerine sordukları soru “Kim için?” ve “Ne içindi?” olmuştur. Meseleyi Varto’dan alıp 68 Kuşağı’na getiriyor olma sebebim, yeni figürlerin yeni dönemlerde boy göstermeye başlamasıdır. Biz bugün Naomi Klein’in “fırsat kapitalizmi” dediği meseleyi dünya ölçeğinde düşündüğümüzde, krizleri fırsata çevirmek isteyenlerin amaca ulaşmakta neyi araçsallaştıracakları, dönemin ruhu ile ilgilidir. 1960-80 arasında büyük hikâyelere inanan, ideolojik araçlarla donanmış idealist gençlik farkında olmadan böylesi bir sürece hazırlığın aracı olmuşlarken günümüzde esasında hiçbir toplumsal etkisi olmaması gereken bir figür birkaç gün içerisinde fenomen hâline gelip, ülke-

de gündemi belirleyecek güce ulaşabilmektedir ki burada o gücü o kişiye sağlayan dünyanın, nasıl bir fırsatın peşinde koştuğu üzerine düşünmek lazımdır. Belli figürler olağan zamanlarda toplumsal görünürlükleri artırılarak kaos zamanları için hazırlanırlar ve kaos ortaya çıktığında bu figürler sahaya sürülür. Aslında dünya ölçeğindeki politikalar çerçevesinde âfet zamanlarını biz gibi ülkelerde fırsata çevirmek isteyenlerin izlediği temel siyaset budur. Guattari ve Dölöz’ün (Deleuze) Arzu Politikasına Giriş’i yazan Filip Gudçayld (Philipp Goodchild) dediği gibi (Goodchild: 2005,260) *“İster bizden kaçsın, ister bize saldırsın, her durumda iş başında olan kaostur. Ağzından alevler çıkaran ejderhalardan korunmamız için ayaklarımızın, yani görüşlerimizin ve katmanlarımızın altında bir parça sağlam zemine gerek duyarız.”* Fakat kaos, ayağımızın altındaki fikrî zemini sarsmak için tetiklenir. Çağın ruhu neyi gerektiriyorsa demiştik, bugün büyük hikâyelerin anlamını yitirdiğini söyleyen, dünyaya daha hazcı çerçeveden bakan, belli bir ideal uğruna fedakârlık yapar mısınız sorusuna katiyen hayır diyeceklerin olduğu postmodern algının toplumsal ilişkileri belirlediği bir dünyanın içindeyiz fakat bu ara dönem sonrasında yeni dünyanın cinsiyetsizleştirilmiş, kutsalından arındırılmış, yersiz yurtsuzlaştırılmış ve devletsizleştirilmiş küresel köyünün yeni araç figürleri, toplumsal görünürlüğü kısa sürede artırılan fenomenler oluyor. Bunlar yeni dünya düzeninin *“organsız beden”*leridir, göçebedirler ve bir ideolojiyi temsil etmezler ve kökleri yoktur. Geçmişteki ideolojik hareketlerden ayrıldıkları yön de bu olsa gerektir büyük idealleri olan ideolojilerin tamamı bir köke vurgu yapar oysa bu yersizyurtsuzlaşmış göçebeler görünürlüklerini serbest bırakılmış arzular üzerinden elde ederler. Bunlarda söz konusu olan Dölöz’ün (Deleuze)köksapsal ilişkide vurguladığı; ait olmak veya bir ulusal kimlikle, cinsiyetle, tanımlanmak değil yapısı, yeri anlamı olmayan bir tanım/sızlığın içinde olmaktır. Libidinal enerjinin yeni ideolojisinin hazırlayıcısı

olması sebebiyle fenomenlerin, şarkıcıların araçsallaştırılması ile karşı karşıyayız. Yötar'a (Lyotard) kulak verelim: (Anderson: 2011,48) "*Sosyalizmde kapitalizmin üstesinden gelip aşılmaya götürecekt hiçbir şey, hiçbir diyalektik yoktur. Sosyalizm artık kapitalizmle özdeşdir.*" Felaket kapitalizmi küresel ölçekli politikaların uygulamaya geçirilebilmesi için âfetler ve salgınlar gibi birtakım olayların araç kılınmasını içerir. Dolayısıyla âfetler üzerinden siyaset üretmek denilen şey "felaket kapitalizmi" kavramlaştırmasıyla uzun süredir uygulanan bir husus. Böylesi dönemlerde eyleme yeteneklerindeki azalma, bireyleri geriye dönüşü mümkün olmayan yoksunluk koşullarına itebilir. Kıtliklar, savaşlar veya doğal felaketler kapasitelerde olağanüstü düşüşlere neden olabilir Kapasite azalması ise bireyleri daha savunmasız hâle getirir. Elbette buradaki savunmasızlığı sadece iktisadi değil sosyolojik toplum tasarımlarına karşı savunmasızlık olarak da ele almak durumundayız. Yani biz acımıza üzülürken birileri ellerini ovuşturarak bizim geleceğimize dair çoktan eyleme geçmişlerdir, bunun için de toplumsal fayları yoklamaya başlarlar.

Yersizyurtsuzlaşmanın Kutsalsızlaştırdığı Bir Toplum İdeali: Çarli (Charlie) Hebdo

Depremi ilk günlerinde Çarli (Charlie) Hebdo'nun yayınladığı iğrenç ötesi karikatürde "tank yollamaya bile gerek yok" ifadesini sadece basit bir hıncın, nefretin ifadesi olarak değil aynı zamanda bir başka gerçekliğin yansıması olarak da okumak gerekiyor. *Felaket Şok Doktoru* kitabının yazarı Naomi Klayn (Klein), Niv Or-lins'taki (New Orleans) âfet sonrasında bölgenin tanınmış müteahhitlerinden Jozef Kenizaru'nun (Joseph Canizaro) (Klein: 2010,2) "Sanırım, yeniden başlamak için temiz bir sayfaya sahip olduk. Ve bu temiz sayfayla birlikte elimize çok büyük bazı

fırsatlar geçmiş durumda." dediğinden bahse-der. Bu sadece çirkin bir müteahhitin kâr beklentilerinin yansımasıdır elbette ama meseleyi uluslararası ölçekte düşündüğümüzde ortaya çıkan felaketler birileri için de mutlaka fırsat olarak görülecektir. İnsanların tıpkı kuru gıda sto-ku yapması gibi âfet zamanlarından önce kimi çevrelerde kriz zamanı uygulayacakları siyasetin stokunu yaparlar ve kriz patlak verdiğinde bu stoklarını ortaya çıkarırlar. Dolayısıyla kutsal ile başı hoş olmayan Çarli (Charlie) Hebdo'nun kari- katürü ile enkazdan insanlar kurtarılırken Allahu Ekber denmesinden rahatsız olan zihniyeti birlik- te değerlendirmek gerekir. Rusya Devlet Başka- nı Putin'in yaptığı açıklama da konu ile ilgisiz ol- masına rağmen Türkiye'deki âfet günlerine denk gelmiş olması yönüyle anlam kazanıyor. Putin, Ukrayna'nın Batı'nın elinde esir olduğunu söyle- dikten sonra Batı ile girdikleri savaşın kültürel yönü için şu ifadeleri kullandı⁴:

"Tarihi gerçekleri çarpıtıyorlar, kültürümüzü, Rus Ortodoks Kilisesi'ne ve ülkemizin diğer geleneksel dinlerine sürekli saldırıyorlar. Kendi halklarına yaptıklarına bakın: ailenin, kültürel ve ulusal kim- liğin yok edilmesi, sapkınlık ve çocukların istismarı norm olarak ilan ediliyor. Ve rahipler eşcinsel ev- lilikleri kutsamaya zorlanıyor... Anglikan KİLİ- sesi'nin cinsiyet ayrımı gözetmeyen bir Tanrı fikrini değerlendirmeyi planladığı öğrenildi. Batı'da mil- yonlarca insan gerçek bir ruhani felakete sürüklen- diklerini anlıyor. Batı'nın toplumumuzu zayıflat- maya ve bölmeye çalışacağı, her zaman aynı zehre sahip olan ulusal hainlere güveneceği açıktır: ana- vatanlarını küçümseme ve bu zehri ödemeye hazır olanlara satarak para kazanma arzusu."

Çarli (Charlie) Hebdo gibi kutsal düşmanı söyleme sahip ve dünya ölçeğinde etkisi olan bir derginin, nefret suçu olduğunu bile bile böylesi bir karikatürü yayınlaması elbette nefret suçu olarak değerlendiriliyor olmakla birlikte aynı za- manda Türkiye'ye dayatılan bir siyaset biçiminin

4 - <https://www.yenisafak.com/dunya/putinden-bati-dunyasina-cok-sert-lgbt-tepkisi-kutsal-kitaplari-hice-sayarcasina-kafayi-yemis-gibi-ucun-cu-bir-cinsiyet-olusturma-pesindeler-4509896> Erişim Tarihi: 24 Şubat 2023

de yansımasıdır. Söylenmek istenen “Türkiye’yi bu yeni dünya sosyolojisine eklemek için askerî bir dayatmaya gerek yoktur çünkü ortaya çıkan âfetin beraberinde getireceği yoksunluk, Türkiye için uygulayacağımız siyasetin alt yapısını hazırlamıştır.” Tıpkı Kanizaru'nun (Canziro) Niv Orlins (New Orleans) için söylediği “elimize kaçırılmaz bir fırsat geçti” ifadesinin farklı bir versiyonudur bu durum. Tabii mesele kutsal ile olan savaş ve yeni toplum tasarımı olduğu için bunun Türkiye özelinde de Allahu Ekber ifadesinden rahatsız olmak şeklinde bir yansımasının olması doğaldır. Diğer taraftan Ahbap hareketini, kurucusu Haluk Levent'in tüm karşı çıkışına rağmen Türkiye'nin genelde ekran yüzlerinin, fenomenlerinin ve seküler tepkilerinin bünyesinde örgütleneceği belki bilinçli belki bilinçsiz şekilde bir siyasal harekete dönüştürme gayreti ise Türk solunun eklemeliği siyaset biçimini göstermesi açısından mânidardır. Genelde sosyal medya üzerindeki görünürlükleri, fenomen ve şarkıcı kimlikleriyle öne çıkan isimlerin önlerinde bilgisayar, kulaklarında telefon ile devlet organizasyonunun yerine kendileri ikameymiş gibi göstermek istercesine “orada devlet yok” ifadesiyle görünürlük kazanma çabası ise felaket kapitalizmi açısından küresel oyuncuların kaosları fırsata dönüştürme arzusunun ve son derece trajikomik ama aynı zamanda devletsizleştirilmiş toplum düzeni arzusunun da trajik göstergesidir. Diğer taraftan TİP'in deprem sonrasında duyarlılığının görselleşmesinde tercih ettiği görünürlük biçimi de aşağıdaki görsele yansıdığı gibidir:

Krizler sonrasında bir takım tartışmalar

yaşanır, bu tartışmalar neticesinde toplumsal fay hareketleri söz konusu olur ve netice itibarıyla sosyolojik faylar kırıldığında, yapılaşmanın müteahhitleri küresel ölçekteki masterplanlarını toplumsal zeminde uygulama imkânı bulurlar. Bunun 1960-80 arası döneminin örneği 12 Eylül sonrası neoliberal politikalar ve solcusundan sağcısına bütün kesimlerin buna alternatifi yok” diye sarılışdır. Günümüze geldiğimizde ise yeni dünyanın toplumsal zemine kurmak istediği masterplanın ne olduğunu Putin konuşmasında dile getirmiştir. Türkiye’de hangi siyasi görüş, ne gibi ideolojik araçla bu dönemde siyaset üretmeye çalışıyor bunun sayımı yapmak zor fakat orta çıkacak sonucun 1960-80 arası dönemde tek yol devrim diyenlerle, ortanın solu Moskova'nın yolu diyenlerin neoliberal politikalarda buluşması olmuştur. Bugün de farklı görüşlerin kutsaldan yoksun, cinsiyetsizleştirilmiş ve devletsizleştirilmiş yeni dünya düzeninde bir simülasyondan uyanır gibi kendilerini bulmamaları için mevzilenilmesi gereken yer olan bitenin farkında olup bireyden siyaset kurumuna uzanan bir devlet politikası geliştirebilmektir. ☒

KAYNAKÇA

- Köklügiller, A. (1966) Doğunun Çilesi, Varlık Dergisi, S: 678.
Toker, M. (1966) Uğursuz Bir İktidar, Akis Dergisi, C.XXXVI, S.636
Karakoç, S. (1966) Varto Depremi, Diriliş Dergisi, S.6
Pakdil, N. (1966) Ankara Yazıları, Diriliş Dergisi, S.6
Çabuklu, Y. (2001) Rizom ve Anarşi, Varlık Dergisi, S.1121
Orhan, S. (2023) İlkeler ve Kaygılar Arasında, Varlık Dergisi, S. 1384
Goodchild, P. (2005) Deleuze ve Guattari (Arzu Politikasına Giriş) İstanbul. Ayrıntı Yayınları.
Anderson, P. (2011) Postmodernitenin Kökenleri. İstanbul. İletişim Yayınları.
Klein, N. (2010) Şok Doktrini, Felaket Kapitalizmi. İstanbul. Agora Kitaplığı.

DİJİTAL KAYNAKLAR

- <https://www.yenisafak.com/dunya/putinden-bati-dnyasina-cok-sert-lgbt-tepkisi-kutsal-kitaplari-hice-sayarcasina-kafayi-yemis-gibi-ucuncu-bir-cinsiyet-olusturma-pesindeler-4509896> Erişim Tarihi: 20 Şubat 2023
<https://www.odatv4.com/guncel/dunun-ahbap-hareketi-68-kusagi-deprem-yardiminda-yer-varto-271285> Erişim Tarihi: 20 Şubat 2023
<https://www.youtube.com/watch?v=b8CDUJ9JGUQ> Erişim Tarihi: 20 Şubat 2023
<https://t24.com.tr/yazarlar/murat-bjedug/deprem-68-liler-ve-varto-zelzelesi,38713> Erişim Tarihi: 20 Şubat 2023

AZERBAYCAN'DAN KARDEŞ TÜRKİYE'YE ŞEYH NİZAMÎ GENCEVÎ DUALARI İLE

Büyük ve dahi şair Nizami Gencevî'nin sanatının önemi, işlediği konulardan bağımsız olarak her mısrasının, fikrinin niyazlar ve dualar üstüne kurulmasındandır ki bu üslubun bir hedefi vardı. Peki, nedir Nizami'nin hedefi ve gayesi!? İnsanlık, birlik, beraberlik, yardımlaşma, kardeşlik ve diğer en yüksek insan ruhu... "Hamse"de her bir mesnevisini münacatla, naatla mühürledikten sonra bahsedeceği konuya başlaması da ulu Nizami Gencevî'nin hayatında, sanatında yakarışa, duaya verdiği önemin göstericisidir. Nizami Gencevî samimi şekilde edilen her bir duaya kalpten inanıyordu. Hatta "Yedi Güzel" mesnevisinde: "dua ederken benim de ismimi anarak dua edin ki, daha çabuk kabul görsün" şeklinde bir not düşüyordu.

*Duadan bir dilek dilesen eğer,
Ben amin derim kabula geçer* ("Yedi Güzel" mesnevisi)

Asırlardır türbesinin mukaddes ziyaretgâh gibi ziyaret edilmesi de bunun açık bir örneğidir.

Biz de Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı'nın ve kıymetli devlet erkanının sesine ses vererek devlet-halk bütünlüğü ile maddî olarak kardeş Türkiye'nin yanında olduğumuz gibi manevî taraftan da ulularımızın bizlere miras bıraktığı eserlerle, kelimelerle bu birliği tamamlamalı ve şahlandırmalıyız. Yüce Yaradan, dünyamızı Nizami Gencevî duasından mahrum etmesin!

*Ey Allah, dünyaya sensin padişah,
Biz küçük bendeyik, sen büyük Allah.
Tek sana sığınır her yüksek, alçak,
Her varlık yokluktur, sen varsın ancak.
Yukarı, aşağı – her göze çarpan
Ne varsa, onları sensin yaradan.
Sensin her ilmi bize öğreten,
Toprağın göğsünde kalem ileten.
Senin varlığında bulunca buhran,
Akıllı ilk inandı sana, Yaradan!*

(“İskendernâme – Şerefnâme”).

*Sen dedin: Dar günde yardımcı benim,
Her dilek istesen, kabul ederim,
Sensin acizlere her zaman penah,^[1]
Ben de bir acizim, yardım et, Allah.
Tek senin işindir bende perverlik,
Benim vazifemdir etmek kulluk.
Kırdı varlığımı, ezdi bu felek,
Bütün şenliğimi savurdu rüzgâr.
Tek sensin kurtaran bu sıkıntılardan,
Kırsan da yine sen veriyorsun derman.*

(“İskendernâme – Şerefnâme”).

Ve bu iyimserlik, teselli dolu seslenmemizde dahi Azerbaycan şairi Nizami Gencevî'ye müracaat etmemizin esas sebeplerinden biri, bu tabii felaketin daha dehşetlisinin asırlar önce “dahi düşünür”ün vatanında ortaya çıkmasıdır ve bu korkunç zelzeleye kardeşlerimizin Nizamî gibi yanaşması, duruş göstermesini ifade etmekten ibarettir.

Tarihî kaynaklardan malum olduğu üzere 30 Eylül 1139'da, Cuma'yı Cumartesi'ye bağlayan gece Gence şehrinde dokuz şiddetinde zelzele olmuştu. İbn el-Asir ve başka tarihçilerin verdiği malumata göre Gence Zelzele'sinde 250-300 bin insan vefat etmiştir.

Nizami Gencevî bu dehşetli doğa felaketinin o devrin şehir ahalişi gibi canlı şahidi olmasa da sonuncu mesnevisinde o anları yürek

ağrısı ile kaleme almıştır.

“İskendernâme” mesnevilerinin “İkbal-nâme” kısmının “Padişahın Övgüsü” başlığında Nizami Gencevî, Gence depremini şöyle tasvir eder:

*Koptu bir zelzele, göğü oynattı,
Şehirler dağılıp yerlere battı.
Dağ taş sarsılarak, kopup uçtukta
Felek toz altında kaldı bir anda.
Rüzgârın ettiği oyunbozanlıktan
Sanki alt-üst oldu toprak, asuman.
Felek zincirini halkaları tek
Yerin de bentleri ayrıldı tek tek.
Değişti yollarını gür akan sular.
Dağlar çarpışmaktan bitap oldular.
Yusuflar gözüne sanki battı mil,
Sanki aşıp taşıp Mısır'ı bastı Nil
Hiçbir göz sağ kalmadı, inan,
Matem sürmesine gark oldu cihan.
Ne kadar hazine battı o gece,
O şenbe^[2] gecesi yok oldu Gence.
Herkes: erkek, kadın, yaşlı ve genç
Kopardı dehşetle feryatla figan*

(“İskendernâme – İkbalnâme”).

Nizami Gencevî, Yusuf'u Kenan hakkında dinî rivayet konusunda Gence zelzelesi zamanı gençlerin vefat etmesini, şehrin matemini yürek ağrısı ile gösteriyor. Bu açıdan yola çıkarak Gence zelzelesinin ölçüsünü, oluşturduğu faciayı, sebep olduğu insan felaketini, dağların, yolların yarılmasını, evlerin yerle bir olmasını ve neticede o Cumartesi gecesinde yok olan Gence'yi kardeş Türkiye'nin kaderi ile düşününce yeniden dahi düşünürün (Nizamî'nin) dualarına sarılırız.

*Sen dedin: dar günde yardımcı Benim,
Her dilek istesen, kabul ederim,
Sensin acizlere her zaman penah,
Men de biz acizim, yardım et, Allah*

(“İskendernâme”).

1 - Sığınma, himaye, yardımcı.

2 - Cumartesi.

En zor zamanlarda hatta neticesi Gence şehrinin yer değiştirmesine sebep olan tabiat hadisesi karşısında Nizami Gencevî sabır yolunu tutmayı tavsiye ederdi.

*Her bendin anahtarı sabırdır, inan
Sabırlı kimseler olmaz pişman
Darılma sana yüz verdikte kader
Ondan da büyük bir dertten kıl hazer*

(“İskendername – Şerefname”).

“İskendername” mesnevisinde zelzele neticesinde dahi Nizami’nin bakış açısı, davranışı sözün hakiki anlamında kardeşlerimiz için örnek olmakla beraber, bir yol haritasıdır.

*Birce sap gövheri sağ gördü sabah,
O düzdü yeniden saplara cevher.
Bu cevher camım bahtı yar oldu.
Az zaman içinde bu viran ülke
Geçti inkişaf da Rum’u da belki.
Bakmayın zelzele koparmış tufan,
Ülkeyi bir anda eyledi viran,
Görün ki, ne sayık kadir hükümdar
Bozulmuş celah etti bikarar!
Bahçeler salındı, evler dirildi,
Her evden yüz çırak^[3] ışığı geldi.
O ki, bu toprağı eyledi abad,
Dergâhı heç zaman olmasın berbat*

(“İskendername – İkbalname”).

Aziz Türkiyeli kardeşlerimiz! Şeyh Nizamî diyor ki, “Ne kadar hazine battı o gece, O cumartesi yok oldu Gence.” Bu mısralarla, dahi düşünür zelzelenin ölçüsünü göstermekle beraber, umut verici mısralarını da halkımıza armağan ediyor.

*“Az zaman içinde bu viran ülke,
Geçti abatlıkta Rum’u da belki.”*

Kaderin adaletine inanarak biz de Nizami Gencevî gibi düşünüyoruz, inanıyoruz ve eminiz ki az zaman içinde kardeşlerimiz Türkiye halkı bu çetin imtihanı da geride bırakarak sönen her umudu, mumu, çırağı yeniden tutuşturacak, şehirleri onaracak, yeniden daha yüce bir şekilde ihya edecek.

Tabiatın ağrısı olan zelzele neticesinde yüce Allah aynı gün 'Gökgöl'ü sanat eseri gibi yarattı (Gence’de meydana gelen dokuz büyüklüğündeki depremden sonra zeminde oluşan kırılmaların ardından Maralgöl ve Gökgöl ve irili ufaklı birçok göl oluşmuştur). Bu dehşetli sarsıntıdan iki sene sonra^[4] “Hamile olan Gence gelini meşakkat ile çocuğunu düşürdü”^[5] ve neticede Gökgöl ile Nizamî ebedi kardeş gibi dünyaya geldiler. Gence zelzesesinin mukabilinde yüce Allah’ın halkımıza bahsettiklerini yüzyıllar sonra “Nizami” şiirinde meşhur Azerbaycan şairi Aliğa Kürçaylı şöyle dile getiriyordu.

*İnkılap oluyormuş tabiatla bile,
Bu tesadüf değil, hak hesap idi.
Gökgöyle Nizami hakikatte,
Yurdumda birinci inkılap idi*

(Azerbaycan Bedii Edebiyatında Nizamî Gencevî Karakteri” – Monografi. Alimuhtar Muhtarov).

Zelzele neticesinde Gökgöl’le, Nizami Gencevî ile müjdelenen, ödüllendirilen halk olarak bu inançtayız ki, kardeş Türkiye’imizde de meydana gelen zelzele karşılığında İlahî Kudret sizleri de, mükafatlandırarak ve dağıntılar arasından körpe fidanların içinden geleceğin nice nice Nizamîlerin, Yunusların, Mevlanaların çıkmasına vesile olacaktır.

Allah’tan dünyasını değişen kardeşlerimize rahmet, yakınlarına sabır, yaralıları da acil şifalar diliyoruz! 🙏

3 - Lamba

4 - Büyük Gence Depremi 1139’da olmuş, Nizami Gencevî de 1141’de dünyaya gelmiştir.

5 - Hâc suresi 1-2. Ayet: 1- Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Çünkü kıyamet sarsıntısı çok büyük bir şeydir. 2- Onu göreceğiniz gün, her emzikli kadın emzirmekte olduğu çocuğundan geçer ve her hamile kadın da karındaki çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş görürsün; hâlbuki onlar sarhoş değildir. Ne var ki Allah’ın azabı çok şiddetlidir.

ALIN TERİ VE EMEĞİN
SÖMÜRÜLMEDİĞİ
DAHA ADİL
BİR DÜNYA İÇİN

ASKON

ANADOLU ASLANLARI İŞ ADAMLARI DERNEĞİ

+90 212 481 55 50 | www.askon.org.tr

askongenelmerkez

askon

Elif Tokkal

6 ŞUBAT 2023 DEPREM ve ÇOCUK

“Görevli: Korkma olur mu?”

*Cevap: Zaten korkmuyorum ki, bu yaramaz deprem hep sallanıyor
sallanıyor bir türlü bitmiyor.”*

Azerbaycanlı bir görevli ile minik bir çocuk arasında geçiyor diyalog. 6 Şubat sabahında büyük bir yaramazlık yapmıştı deprem. Güzel ülkemizin kadim şehirlerinin birçoğunda kar heyecanı vardı 5 Şubat gecesi. Bembeyaz bir sabaha uyanacağından emindi tüm çocuklar. İstanbul kar tatili heyecanı ile uykuya dalmıştı. O sabah, bazı çocuklar için hiç sabah olmadı. Siyah bir kurdelenin hiçbir şeyi çözmeyeceğini söyleyecek kadar büyüdü bir anda tüm çocuklar. Dimağlarına hiç unutamayacakları sahneler kazandı. Öyle büyük acılar yaşadı ki küçük yürekler, tarifi çok zor. Bazıları için 6 Şubat’tan sonrası daha zordu, bazıları içinse 6 Şubat sabahı güneş hiç doğmadı ve doğmayacaktı.

Yaşanılan görünenin ötesinde, hissedilen acı tahminimizde tanık olduğumuz en büyük felakettin acısıydı. Ülke olarak çok büyük yara aldık. Sarsıldık. Sarsılan sadece binalar değildi; kalplerimiz, ruhlarımız sarsıldı. Sarsılan sadece yeryüzü değildi; insanlığımız da sarsıldı. Çocukluğumuz, geçmişimiz, geleceğimiz, tarihimiz, anılarımız sarsıldı. Sorgulamamız gereken hatırlamamız gereken yapmamamız gereken ne kadar çok şey varmış meğer, anladık!

“Küçük acılar konuşulabilir, büyük kederler ise dilsizdir” Seneca.

Çok büyük bir keder yaşadık, yaşıyoruz. Sustuk mu, yasımızı layıkıyla tutabildik mi? İlk günden itibaren sosyal medya hesaplarımızda mahremiyetlerine saygısızlık ederek insanları sergilemedik mi? Enkazdan çıkanların acılarını hiçe sayarak acımızın gösterişini yapmak için kederin en büyüğünü yaşayanları kullanmadık mı?

Bakü’den Server Beşirli evinin tahta kapısını ipe bağlayıp evinde yastık yorgan ne varsa eski arabasına yükleyip depremden etkilenenler için yola düştüğünde umudun ve insanlığın resmini gördük. Enkazdan çıkan çocukların gözlerine kamera ışıkları tutup hislerini öğrenmeye çalışmak, onları konuşmaya zorlamak hangi umudun ve hangi insanlığın resmi?

Deprem isislerini elinden aldığı refakatsiz çocuklar, şokun etkisiyle konuşamayan ve beden diliyle iletişim kurabilen, bazıları depremi bile hissetmemiş enkazdan çıkarken “Ne oluyor” diye anlamlandırmaya çalışan minik yürekler onlar. Geleceğimiz. Kederin büyüklüğündendir dilsiz olması. Mikrofon uzatıp çocukları konuşturunca kederimiz hafiflemeyecek. Enkazdan çıkanların görüntülerine müzik ekleyip sosyal

medyada paylaştıkça dramatize ettiğimiz hayatlar ve insanlar daha iyi olmayacak. “Yaraları sarmak” diyoruz ya hani, bu yara böyle sarılmaz. Sürekli kanayan ve uzun süre de iyileşemeyecek türden bir yara aldık. Günlere seferber olduk, uzun bir süre böyle devam edecek bu. Ama krizi hislerimizle değil akilla yöneteceğiz.

Jan Budilyah'a (Jean Baudrillard) ait şu cümleler bu fotoğrafların nasıl düşüncesizce paylaşıldığını hatırlatıyor: “*Simülasyon dünyasında kıyıya vuran çocuk cesedi, beğenilme değeri yüksek bir paylaşımından ibarettir.*”

Mahremiyet ihlali kısmına girmeye gerek bile yok ama söyleyelim bu görselleri makbul ve makul göremeyiz. İzin verelim herkes kendi acısını yaşasın. Çocuk hakları ve her türlü ahlaki değer açısından, en önemlisi vicdani olarak çocukları- özellikle depremden zarar gören çocukları- sosyal medya nesnesi yapmayalım.

“Unutmayalım duyarlılığımızla varız, duyarlılığımız kadarız.”

Hayat o çocuklar için bitmedi. Hayat bizim için de bitmedi. Allah var, Allah Rahman, Allah Rahim, Allah Kerim... Tek yürek olup tekrar kalkacağız. Yaralarımızı sarıp devlet olarak, millet olarak bu kahramanca mücadelede birlik olup inkişaf ettiğimiz ulvi duygularla daha iyi olacağız.

“Depremi önleyemeyiz, ama liyakata ve karaktere önem veren vatandaşlar yetiştirerek depreme dayanıklı binalar yapan bir toplum olabiliriz”
Kemal Sayar.

Gelecekte toplumu şimdiki çocuklar oluşturacak. Biz yapamadık belki. “Rönesans”ı çok farklı algıladık, gösterişi sevdik, sağlamlık yerine süslemeyi tercih ettik, ahşap yapılar yerine yüksek binalar diktik. Deprem çocuk safiyetinden öğrenecek çok şeyimiz olduğunu da hatırlattı. Evet, çocuklardan! Elli beş saat sonra avucunda muhabbet kuşunu tutan çocuktan güveni, seksen sekiz saat sonra önce “kedimi kurtarın” diyen çocuktan adaleti, doksan saat sonra enkazdan çıktığında uzatılan suyu “muayene olmadım” diye içmeyen çocuktan bilimi, yetmiş sekiz saat sonra enkazın altından babasının sıkışacağını düşünerek çıkmak istemeyen çocuktan merhameti, altmış bir saat sonra annesi-

nin sesinin kesildiğini söyleyip önce ona bakılması için uyarın çocuktan vicdanı, yüz yirmi sekiz saat sonra ışıldayan gözlerle enkazdan çıkan bebeğin gözlerinden de umudu öğrenmemiz lazım. Altı yaşındaki Sare’de de insanların öğrenmesi gereken önemli bir şeyi görevliyle konuşurken vurgulamış aslında:

“6 yaşındaki Sare ile görevli arasında, şöyle bir diyalog geçiyor:

Görevli: Hoş geldin Sare. Nasılsın?

Sare: Bu binada sen mi oturuyorsun?

Görevli: Yok benim evim biraz ilerde.

Sare: Şu mu?

Görevli: Evet, onlar gibi.

Sare: Yıkılır dikkat et.

Görevli: Öyle mi?

Sare: Yer sallandığı zaman evler yıkılır.

Görevli: Anladım, dikkat ederim.

Sare: Bizim evimiz yıkıldı. Beni kurtardılar.

Görevli: Kurtulmana sevindim.

Sare: Allah neden yeri sallıyor?

Görevli: Doğrusu bunun mühim sebepleri olmalı.

Sare: Ama evleri yıktı.

Görevli: İnsanlar işlerini güzel yapmalı Sare. Allah taş yaratır, toprak yaratır, demir yaratır, ham maddeleri yaratır. Sonra insanlara akıl verir, fikir verir, güç verir, kuvvet verir, mal verir, imkan verir. İnsanlar tüm bunları kullanarak ev yaparlar.

Sare: İnsanlar sağlam ev yapmayı öğrenmeli.

Görevli: Doğru söylüyorsun, eminim öğrenecekler.”

Mimar Sinan’dan da yıllardır öğrenemediğimiz şeyi şöyle belirteyim: 1574’te ticaret kervanlarının konaklaması için Hatay’da yaptırdığı Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi 459 sene sonra depremden etkilenen vatandaşlarımızı misafir ediyor. Yıkılmadı, ayakta. Ecdat, hakiki iman sahibi. Tedbir alıp iman etmiş tevekülle.

Geçmiş olsun kahramanlığı ile müsemma Kahramanmaraş, geçmiş olsun gazi şehir Gaziantep, geçmiş olsun şanı ile müsemma Şanlıurfa, geçmiş olsun kayısının başşehri Malatya, geçmiş olsun güzel ülkem. Kalanlara sabır ve selam olsun.

Şair Haydar Ergülen’in söyleyişiyle “*Sonra her şey geçmedi. Her şey geçmez kolayca. Herkes kalanıyla yaşar.*” ☒

Nazım Hikmet

Kara Haber

Erzincan'da bir kuş var
kanadında gümüş yok.
Gitti yârim gelmedi
gayrı bunda bir iş yok.
Oy, dağlar, dağlar, dağlar..
Aldı ellerine kanlı başını
karn ortasında Erzincan ağlar..
O ağlamasın da kimler ağlasın..

Kar yağar lapa lapa
tipidir gelir geçer..
Yan yana sırtüstü yatan ölümler
akşam olur tandıramaz
ateşini yandıramaz..
Gün ağarır, şafak söker
kimsecikler gitmez suya.
Ezilmiş başlarıyla ölümler
vardılar uyanılmaz uykuya.

Ses edip geceye beyaz taşından
kışlanın saati çaldı ikiyi.
Ne çabuk, lahzada bitti yaşamak.
Kimisi altı aylık,
kiminin sakalı ak,
kimi on üç, on dört yaşında;
kimi yola gidecek,
kimisi mektup bekler
yan yana sırtüstü yatan ölümler.

Yayıkla yağ vardı, dövülemedi,
ak peynir torbaya koyulamadı,
hasret gitti ölümler
dünyaya doyulamadı..

Uyanıp kaçamadılar,
kuş olup uçamadılar,
açıldı kuyular kimse inemez.
Erzincan beygiri rahvandır amma
ölümler ata binemez
yan yana sırtüstü yatan ölümler..

Kesemde verecek şeyim yok.
Yüreğimden verdim.

Müştehir Karakaya

On Şehrin Kıyamet Saati

/6-10 Şubat 2023 -gece gündüz hasta yatağında gönlüm kan ağlayarak/

/6 şubat 2023 tarihinde 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde ülkemizin güneyindeki on şehirde meydana gelen kıyamet gibi iki depremin anısına yazılmıştır. Kahramanmaraş-Gaziantep-Hatay-Adıyaman-Osmaniye-Adana-Şanlıurfa-Diyarbakır-Malatya-Kilis/

-1-

bir gün bir yerlerde
bebekler masal olduğunda
masallar da bebek
yerdeki ve gökteki
tüm melekler bizi alkışlayacak

ve on şehrin on günü kalmışsa
ve yurdumun kemeri
uzun bir yeryüzü kıyısına bağlıysa
ve elem sancı ağrı
beni hasta yatağında yoklarken
gönlümün kanaması
hiç durmayan bir lezyonla
geceyi ve gündüzü de
tüm ülkenin insanı gibi
tüm dünyanın insanlığı gibi
on şehri görür seni görür gibi
bu kıyamet saati âfette
seni de seviyorum
kendimi de artık seviyorum
ve bütün insanları

insan bilmez ki gökte ne var
yerde ne var onu da bilmez
bilse ne olur bilmese ne
ancak Allah bilir bunu
bilir ki bunu bildirmemek
onun şanına ve kudretine yakışır
hikmet yitik bir maldır
sahibi yittikten sonra bulunur

işte böyle bu on şehir
nice daha şehirler
nice daha ülkeler
nice daha dünyalar
arşın ve ferşin
dikildiği her sütunun dibinde
yerküreye diyor ki
sen sükûta erersen
bütün insanlık ölür!

-2-

gece sessiz bir adam gibi kolluyor
benim gibi ağrıyan yerlerini
ben üç buçuk okkalık adam
ne ölüm ne dirim arasında
uzaktan çok uzaktan
sahibini arıyor bir ses
bütün dünyaların hazin sesi
bu seste gizli
anlamam böyle oldu
ağrıyan yerlerim birden dindi
yüreğim ise birden kanadı

hikâyesi böyle başladı
on şehrin kıyamet saati
gecenin sağır sessizliğinde
saatin dört on yedisinde
ben de gitmek istedim
ancak kulağımın dibinde
patlayan bir tokatla
şifalar duasına sabırlar ipine sarıldım
ayıldım ki on şehrin silueti
on uğur getiren
on kuşun kanadına asılmış

ben kimim
ben iki kıyamet yaşamış adam
hangi yağmurlardan sel
hangi dağlardan çığ kopar
altmış bir kezdir
sınayan!

-3-

gecedir karanlıktır soğuktur
üşümek anasını kaybeden
bir kuzunun hıçkırmasıdır
her gece bir bilinmeyen
yine de sabaha çıkar donmadan
kış insanı yiyen acuze cadı olmasa
dört beş gün bir canı saklayan enkaz
sabahın güneşi doğurması gibi
ışıkla doluverir gönüller
ben umudumu sakladığım kadar
sen gel yaralarını benim yaralarımın bastır

anne diye haykardı bir çocuk
beni bırakma üşüyorum!

korkuyorum dediğinde Enesler
"ama yarın benim okulum var"
diyen Ahmetlerin de muştusunu
unutma olur mu ebede dek
Masal Bebek gibi sizi de seviyorum
bir gün bir haberin
en güzel yanıyla döneceğim
gülücüklerimi sakladığım
bu zemheri ayında
fecrin sıcak ışıklarına salacağım

her şeyin bittiği anları kim bilmez
içinde büyük büyük umutlar taşımazsa!

-4-

kulağıma üfleneni söylesem
günah işleyeceğimi biliyorum
çok katli ölüm kuyularını kazan
inşaatçıları öldürmeli diyor şeytan
şimdi kendime bir yol çizmeliyim
gökdeleni mezarları yapanları öldürmeden önce
evlerin mezar olduğu her yer
daha dar daha soğuk
daha mahzenler gibi
melek beş yaşındaki Sidra'ya dokunduğunda
korkma bebeğim dediğini söylesem
hiçbiriniz inanmayacak
ne taş blok ne balkon ne demir çubuk
zarar vermeyecek dediği için
beni vur onu vurma
beni vur onu vurma

ölümün kolları neden bu kadar soğuk
her kış bir önceki kışı vurmada!

-5-

ey hasta yatağında
yüreği kanayan adam
bir çocuk ağlarsa cihan ağlar hitabını
duymadın mı yoksa
ve bir gün iyilik yurduna ayaklanırsan
kırlan fayların üzerine
sırttan bir köprü kur

her şehrin bir delisi vardır
on deli bir de ben
bağrını açmış deli taylar gibi
doğudan batıya koşan
nerede bir çığlık varsa ona yapışan

bütün gönüllerin üstünde bir gönül
bütün sütunların üstünde bir sütun
bütün duvarların üstünde bir duvar
dengede durmak için çırpınan
ama nihayetinde düşen
bana bir ip cambazını hatırlatır!

-6-

al öptüm baba öptüm
diyordu çocuk kıсарak gözlerini
çocuk gülünce yeryüzü güldü
yerin ve göğün mazisi ve atisi
ülkemin insanına birer haber bıraktı

yüz on saatte bitti denilen dünya
nihayet bitmemişti
ve dedi dünya dönüyor
âlem dönüyor
insan dönüyor

benim güzel ülkem hem dünyaya
hem kendine dönüyor
dönüyor!

Murat Ertaş

Zelzele

*"güneş, dürüldüğü zaman,
yıldızlar, bulanıp söndüğü zaman,
dağlar, yürütüldüğü zaman"
yaksın şubat soğuğu
yüreğinin ekmeğini yesin zemin
ruhu dağılırken cisimlerin*

*örtün güneşi beton rahmin üstüne
moloz ve taş, et kusarken
enkaz insan doğurur
donar kan
ey yüreğim sarsılma, dur!
kemiklere tutunmuş sızlıyor çamur*

*onlar öldüler
ölmek en zengin kafiye
dolaysız tek hakikat
boğazımda redifler barikat
susunluk ağıt
yapılar dize dize
düşüyor caddelere kat kat
yaşamak, ne büyük mucize!*

*kefen kundak oldu vakte
zamansızlık titretti canı
sesine tutulmayan felek yıkılsın
düşme ey kar
kristal çiçeklere dar gelir bu hayalet şehir
buz utancından erir*

depreşen ömür, ne çok hasarlı
kendinden kaçırır en çok da insan
yıkılınca acır taş, sızlar su
böyle devrilince çatlar toprak
üzerine titrediğimiz sevdalar dağ dağ
en kalabalık hâl, yalnızlık
tabutun içinde sağıldı çağ

tozun ağırlığına direnen kelebek
bu yıkıntı kozandır
iğne deliği
yaşam koridoru
beton sert, beton demir
tırnak tırnak betonun bağırnı açıyor
karanlık boşlukta dört nala
kahramanlar ışık saçıyor
başı duman, göğsü yeşil, mavi, sarı
her enkazın başında "Allahuekber!" dağları

asi nehri sen söyle
musa asasını mı vurdu?
ne yaman yarıldı yer
göğşe göç kaldıran canlar
bir ateş ırmağı renginiz
sen de kızıl ol ey akdeniz!

derinden ve göklerden ve ötelerin ötesinden
haber verdiğinde zilzal
o vakit çırpınma beyhude, tarifsiz zar
yerküre zehrini boşalttığında
bağrında açtığında istif istif mezar
zerre miskal hayır ve şer
mahşeri yaşar beşer

Allah'a aidiz ve döneceğiz O'na
can ve mal, korku ve açlık
bir büyük sınav zelzele
lütuf ve rahmet, sonsuzdan sona
sabret ey kırılgan kalbim
güne müjdele

Hasan Suver

Sıfır Dört On Yedi

*Geri çağrıldı zaman
Levhi mahfuza döndü vatan
Fırtınaya yetmemiş eğri büğrü hesaplar
Akli alan gazapta yok oldu insan ve mekan*

*Ruhun şekliyle bezenen
Varlığa hayat hayata umut veren
Şehir
Ah şehir
Sara marazına çarpılmış
Yer ve gök değirmen taşı
Öğütür can ile cananları
Hangi teselli söndürebilir bu ateşi
Acı alevle alev acı ile kucaklaşır*

*Dayanaklar çöktü
Ölüm kaparı oldu yuvalar
Kat kat felaketler devrildi yarınların üstüne
Var olma ve yok olma arası
Anlık beyin hızında yaşandı
On binlerin hikayesi
Geride kalan moloz dolu bir arsa
Gitti anlamı ve bağlamları dünle ilgili ne varsa*

Fay hatları ah fay hatları
Yeraltının ejderhaları
Apansız öfkeleriyle
Parçalarlar dağları

Keder ruhumun elvanını söndürmüş
Zihnimin aynasında düşünceler kıymık kıymık
Hayata dair anlam değerlerim kopmuş
Anladım ki varlıktan sonra duygu da yokmuş

Ve bekleyiş
Can verircesine çaresiz
Can çekişircesine sabırsız
Enkazlarda can pazarı
Ölümün kaskacında hayat
Hayatın kucağında ölüm
Bozgun zaman soğuk ve yorgun
Şehir kadavra mahşerden sesler
Diriler canlı ölüler mezar bekler

Ve kopuş
İnsandan eşyadan
Sebepten sonuçtan
Anlam döşenmiş yollardan
Savrulan ümitlerden
İnişlerden yokuşlardan kopuş

Son perde
Kepçe hendek ve ceset
Yıkanma kefen perde Yasin ve telkin
Ne arar
Suyu sınırından daha fazla ne ısıtabilir
Makine sesi ruhumu kovsa da
Solmuş bir çiçek
Bu kıyamet provasında
Şerde hayır aramaktayım
Beterin beteri var
Buna da şükür

Ahmet Tanyıldız

Altı Şubat Depremine Ağıt

20 Şubat 2023, Diyarbakır, 15.00

Yerler yarıldı, sağlam diyar mı kaldı
Divane olduk, başta karar mı kaldı

Anlık bir zelzele harap etti bizi
Nûru gitti mülkûn elde nâr mı kaldı

Anadolu'nun kalbine bir kor düştü
Bak Malatya, Elbistan, Pazar mı kaldı

İstiklal nişanemiz canım Maraş'ta
Şen bülbüller yuvası gülzâr mı kaldı

Renk yok, soldu tüm inanç çiçekleri
Hatay'ımda Habîb-i Neccâr mı kaldı

Haşmetiyle asırları hayran eden
Antep Kalası derler hisar mı kaldı

Adıyaman'ın acısı yaman oldu
Ulu mabedinden bir duvar mı kaldı

Yüzlerce enkazda âh binlerce ceset
Üstüne ağlanacak mezar mı kaldı

Süt bebeğim, genç yiğidim, gelin kızım
Dayanağım asırlık çınar mı kaldı

Acı feryatlar yükselir boşluklardan
Hak'tan gayrı imdada koşar mı kaldı

Türküler mahzun birer ağıttır şimdi
Eyyvanlarda ya leyl mi havar mı kaldı

Söz bitti, dilde mecal kalmadı Ahmed
Artık hatır soracağın bir yâr mı kaldı

İlhan Kurt

Kırık Pusula

*kaybolan benliğim bir kirişe gömülü bulundu
kalıplar arasına sıkışmış şehirlerin isyanıydım oysa ben
kanım kesilip iliklerim donduğu zaman
tenimi kavurdu eksik demirlerin çilesi*

*acı bir kayıp hikâyesi bu
karılmış insanın pusulası
yalnız ağır bir koku tarif ediyor insanlığın yurdunu
keskin, dayanılması zor bir koku
gerisi ötesiz bir coğrafya
çıplak ovalar, hırçın dağlar, yıkık şehirler
çekilmiş nehirler
vatan diye bedenime sarılışım
itiraf ediyorum
korkudandı
cılız, sessiz bir korkudan*

*beynimde harçlanan fikirleri
döşeyemedim sitelerin yapısına
çürük bariyerlerle çevrilmişti bahçeleri
ne bir portakal kokusu ne bir çocuk sesi
evlerin kenarlarında yalnız donmuş çiçekler
solmuş bir dağ menekşesi, ölü bir gül
delik bir semaver, yırtık bir hortum
kırık bir salıncak
buydu sarsıntıdan onlara kalan ancak*

Musa Yaşaroğlu

Bize Söylemediniz

Depremi Kaybettirdiklerine

Siz "yeşil sarklı"lara seslenen
Hakikat erleri,
Sarsılan, yalpalanan dünyanın
Her daim kan koktuğunu,
Taşların can kestiğini
Ve karanlık gecelerin
Ne büyük acılar yüklendiğini
Bize söylemediniz.

Kurşun yüklü göklerin
Kimi zaman yağmur yerine
Hüzün yağdırdığı günlere geleceğimizi,
Şafağı ince ince doğrayan
Bir kullanımlık mendil gibi katlanıp
Ceplere konulan umutlara kalacağımızı
Bize söylemediniz.

"An gelir
paldır küldür yıkılır bulutlar"
Derken, bunun bir hakikat olduğunu,
Anı gelmişse eğer
Şair sözünün keskin bir bıçağa dönüştüğünü
Ve "görünmez bir mezarlıktır zaman" haykırışının
Adım adım büyüyen bir dizgiye büründüğünü
Bize söylemediniz.

"Yaşamak yaralanmaktır" dediniz evet,
"Yaşamak savaşmaktır" da dediniz.
Onlarca süslü cümlelerin,
Ruha saptanan tılsımından gayri
Bedenlere de bedel ödeteceğini,
Izdırabın yüreklerimizi lime lime edeceğini
Ve bunun alabildiğine gerçek olduğunu,
Bize söylemediniz.

Şimdi,
Bu an,
Bu vakitte
Sizin söylemediklerinizin
Gönül sancularıyla kıvranacağımızı da
Bize söylemediniz.

TAŞINDIK!

— Yeni Online Satış Sitemiz —

erişstore.com

Since
1974

 eriş

Yusuf Ziya Ortaç

Unutma

Görüyorum: şehirler birer toprak yığın!
Duyuyorum: ölümün buz tutan çığığını !
Babalar, karanlıkta evlâdını arıyor
Analar, yavrusunu saçlarına sarıyor!
Üç oğlu üç cephede şehit olmuş bir nine:
Kapanmış can çekişen kızının üzerine!
Son nefesi donarken dudağının ucunda,
Eritip, kar suyunu veriyor avucunda!
Ne ot kalmış, ne ocak... Ne bir ekmek, ne bir su...
Geliyor yer altının kudurmuş homurtusu!
Gözlerde, gökyüzüne dalıp kalmış bir bakış...
Sarıyor çöken köyü beyaz bir kefene kış.

Evimin çatısından uçuverdi sanki dam!
Sanki bir kar kuyusu şimdi sıcacık odam!
Erzincan dağlarında benim titriyen hasta
Benim.. Sensin... Hepimiz... On sekiz milyon yasta!

Çöken: Vatan evinin bir yanı, bir bucağı!
Sönen: Türk köylüsünün hepimizin ocağı!
Mezar taşından farkı kalmamış hiçbir taşın,
Çırlıçiplak titreşen binlerce vatandaşın
Çatısı: Buz tutan gök, evi: Rüzgârlı gece!
Yatağı: Karlı toprak, yorganı: Karlı gece!..

Senden imdat umuyor, senden, o karlı dağlar!
Ona; sen acımazsan kim acır? Kimler ağlar?
Bâri son ümidinin çökmesin temelleri,
Şefkatin, koşup siksın o buz tutan elleri!
Bir harabe üstünde hepsi hasta, hepsi aç,
Yeni doğmuş bir çocuk gibi her şeye muhtaç!
Ne yersen, ne yollasan kurtaracak bir canı,
Unutma can çekişen zavallı Erzincan'ı!..

1940

Hayrettin Taylan

Tüm Deprem Şehitlerimize

Zelzelika

kederin kabuğu çatırdadı, düşlerim zelzele sargılı
umutlarım, sabırlarım, hasretlerim, ülkem moloz yığını
hayat koridoru açılmış naçarlığın oksijeni tüketiyor
soğuk ile soğuk gerçek arasında üşüyor gerçek
siyah toprağın özü çatırıyor, kader ile keder arasında
insanın yüzü, özü, iç gözü toprakta yayılıyor sarsıntı
dersin dersinde, yâr ile yer kabuğunun kader oyunu

felaketin resimli tarihi okunuyor acımızda
yüzyılın görülmemiş hüznün yüzü yansıyor yaramızda
acının yeni doğmuş bebeği ağlıyordu molozlar diyarında
üşümenin üşüdüğü üşümeler uçurumunda üşüyor hilal
ağlamanın ağladığı gözlerde çığırışıyordu istiklal

çaresizliğin her hecesinde kanıyor yüreğimiz
milletçe aynı hüznün aynasında irkiliyor vicdanımız
kendimizden kendimize geçmek için ders sıratındayız
firat'ın kan ve can akışında sürükleniyoruz
yürek acısını taşıyamayan zaman döngüsündeyiz
on ilde, milyonlarca gönülde delinmiş dağın ardındayız
herkes ferhat, dağı deliyor can yarasına kavuşmak için

hüznün akrebi ısırđı tüm zamanlarımızı
çaresizliğin yelkovanı estirdi yetişilmeyen acılara
durmuş bir saatin içinde ölümle kalım arasındayız
soğuk kışın ortasında soğuyan derdin içindeyiz
nefes alamıyorum, sesimi duyan var mı nakaratında ölüyoruz

moloz yığınları arasında ecel ile gelecek yarışıyor
usul bir sızıdan sızlıyor burkulmuş yüreğimiz
sözcüklerle sarılıyor yedi katın altında
biraz sabret, toz gelmesin üstüne diyen ağabeyin yakarısındayız
üstünü ört cümlelerinde bir daha yaralanıyoruz
seni kurtaracağız, ritim tutan kanatlarımıza bir kanat daha
allahü ekber, allahü ekber, ekberin yolundayız

annemi de kurtarın diyen minik bebeğin gözyaşlarındayız
gözlerine doğru sürüyoruz gelecek kuşlarının ordusunu
yaşam koridorunda yaşayan birisi tek teselli kaynağımız
bir ahhh
bir vahh
her taraf ünlemler mezarlığı
kışlar üşütmüyor, çaresizlik daha soğuk
hangi mevsimdeyiz bilmiyorum, sabrın sonundayız
sesimi duyan var mı ölüm ile kalanın kitabındayız
sözcüklerle sarılıyor, umutlarla sarıyoruz vatan bağrını
birliğin, kardeşliğin, vefanın, yardımın aziz ordusu oluyoruz
senin yanındayız, milyon milyon kanat olup uçuyoruz zelzelika

SORUŞTURMA: DEPREMDE ÇOCUK OLMAK, ÇOCUK KALMAK VE YENİDEN HAYATA TUTUNMAK

Rutinde kalarak hayata sarılmak kadar etkili bir iyileŐme aracı yoktur diyor uzmanlar. Biz yetişkinler bir Şekilde kendimize bir köŞe buluyor hayata dâhil olabiliyoruz. Peki ya ocuklar? Onların ruhunu bu enkazdan nasıl çıkaracağız? Depremden sonra yaşanan belirsizlikler, tepkiler, değişen hayat çocuklar için en az deprem kadar korkutucu ve yaralayıcı olabilir. Âfetlerden sonra yaşanan yoğun yas duygusu, karamsarlık, kŐŐkŐnlük ve ŐngŐrŐlemeyen gelecek endiŐesi karamsarlığı içinde çocuklarımızı ve onların duygu dŐnyalarını yakından takip etmek ve dŐŐŐnmek zorundayız. Sosyal medyanın teyit edilmemiŐ kirli malumatı, bazı kesimlerin bilinçli tahrif ve dezenformasyonu sağanağında çocuklarımız ihmal edilebilir kŐŐk insanlar değil. Başımıza bir musibet geleceği fikrinden bağımsız yaŐayıp bir felaketle dŐnyanın tehlikeli bir yer olduğunu hatırladığımız gŐnlerde hayatın henŐz çok başında olan evlatlarımız için çok daha bilinçli, çok daha Őzenli olmalıyız. Ekranların ve sosyal medyanın sŐzlerimizden çok daha tesirli hâle geldiğini biliyoruz. Depremi yaşayanlar kadar belki daha da fazla bir oranda etkilenebiliyor gŐrdŐkleriyle ocuklar. Peki ne yapacağız? Nasıl davranacağız?

Uzman isimlere sorduk. Klinik Psikolog Mehmet Teber ocuklar için masallar yazıyor, yetişkinlere de bu dönemde çocuklarla ilgili sosyal medyada Önemli tavsiyelerde buluyor. Ahsen Korkmaz okul Öncesi Őđretmeni ve yazar. Erken ocukluk dŐnemiyle ilgiyle çalıŐmalar yapıp çeşitli dergilerde çocuklar için hikâyeler yazıyor. Uzman Psikolog Ebru Adalı Yayman ergenlik dönemindeki çocukların psikolojileri ve travmalarıyla ilgili çalışmalarını sŐrdŐrŐyor. ocuk GeliŐimi Uzmanı Sema Pamuk da çocukların bilişsel geliŐimi ilgili araştırmalar yapıyor.

Sorular:

1. *Türkiye'nin deprem gerçeğini çocuklara nasıl anlatmak gerekir? Yaşadığımız bu zor sürecin ne kadarını çocuklar bilmeli? Yetişkinler çocuklara bu durumu aktarırken ne yapmalı?*

2. *Deprem çocukları fiziksel, duygusal ve davranışsal açıdan nasıl etkiler? Depremden sonra çocuklarda olumsuz olarak niteleyebileceğimiz neler olabilir?*

3. *Konuştuklarımız kadar susutuklarımızdan da birçok şey anlıyor çocuklar. Hatta onların iç dünyası bizim sandığımızdan çok daha derin. Depremi ekran başından gören ya da duyan çocuk da bir travma yaşayabiliyor. Depremi yaşamayan çocukların travmasını enkaz görüntüleri tetikler mi? Çocuklar travma ile nasıl başa çıkabilir? Yetişkinlere düşen görevler bu aşamada neler?*

4. *Depremde ailesini, yakınlarını kaybeden birçok çocuğumuz var. Depremi yaşamış bir çocukla konuşurken, acısını paylaşırken de iyi yaptığımızı düşündüğümüz birçok eylem, teselli niyetiyle saydığımız cümleler çocuk için daha büyük bir yıkıma sebep olabiliyor. Depreme maruz kalan bir çocukla konuşurken ne söylememeliyiz, ne yapmamalıyız?*

5. *Etkileri uzun süre devam edecek olan tarihi çok zor bir felaket yaşadık. Hayatımızı etkileyen bu felaket gelecekte de etkilerini her alanda bize hissettirecek. Çocukların hayatını nasıl normalleştireceğiz? Depremın olumsuz ve psikolojik etkisini nasıl en aza indireceğiz?*

Mehmet Teber

Klinik Psikolog

1) Çocuklar hayatın her anına tanıklık etmeli. Deprem de hayatın bir parçası. Depremi yok sayarak yaşamak doğru bir yaklaşım değil. "Ülkemizde deprem oldu ve bazı evler yıkıldı" demek çok normal. Ancak haberler çocuklar için uygun bir içeriğe sahip değil. Çok fazla dram var ve zaman zaman abartılarak veriliyor bu. Yani çocuğu haberdar etmek normal ama çocuğa haber izletmek doğru değil. Depremi, âfet bölgesini çocuklar için bir öğrenme alanına dönüştürebiliriz. Yardımlaşmak için, deprem anında yapacaklarımızı planlamak için, diğer insanların acısına duyarlı olmayı öğrenmek ve öğretmek için bir fırsat olarak görebiliriz âfetleri. İnsanî ve ahlakî duyguları yansıtmaya adına vesiledir deprem. Bunu da çocuğun anlayabileceği bir dil ve üslupla vermek önemli. Depremi ahşap bloklar kullanarak yer altındaki kayaların oynaması, kırılması ve yer üstünün sallanması olarak anlatabiliriz. Depremın normal bir tabiat olayı olduğunu somut verilerle çocukların algı düzeyine indigeyebilmek çok iyi olur.

2) Deprem yetişkinleri nasıl etkiliyorsa çocukları da etkiler. Korku; evini, eşyalarını, sevdiklerini kaybetmenin üzüntüsü; düzeninin bozulmasının getirdiği kızgınlık olabilir. Çocukların uyku ve yeme düzeni bozulabilir. Ağlama, öfke krizleri görülebilir, tırnak yeme ve alt ıslatma başlayabilir. İlk bir ay bunlar normaldir. Bu tarz sıkıntılar geçmediğinde profesyonel bir yardım alınmalıdır.

3) Çocuk görerek ve duyarak travmaya maruz kalabilir. Deprem yeni bir travma da olabilir; içinde korku, ölüm olan bazı travmaları tetikleyip harekete de geçirebilir. Yeni kaygılar oluşturabilir ya da var olan kaygıları artırabilir. Bu nedenle çocuğa sadece bilgi verip onu haberlerden ve dramatik telefon konuşmalarından uzak tutmak gerekir. Ancak duygularımızı gizlemeye gerek yok. "Ülkemizde deprem oldu, bazı evler yıkıldı bu neden-

le üzgünüm” denilebilir. Çocuğun hayatında olumsuz bir etkilenme gördüğümüzde, çocuk için oyuna, harekete, hayal kurmaya daha çok yer açmak gerekir. Bunlar çocuğun cebindeki terapistlerdir. Bunlar arttıkça çocuğun iyileşmesi de artar. Ayrıca deprem masalları var. “Deprem” adını geçirmeden bile evini yitirmenin, yalnız kalmanın, kayıpların yarattığı olumsuz hisler masallarla, hikâyelerle çocuğun dünyasında normalleştirilebilir.

4) Yarayı deşmemek gerekir. Hele ki çocuğun yakını ya da bir uzman değilsek yaraya dokunmamamız çok daha faydalı olacaktır. Depremi yok sayamayız. “Sizin yaşadığınız yerde deprem oldu. Ben çok üzüldüm” dendikten sonra sevdiği oyun, oyuncak, yemek, çizgi film kahramanlarından konuşmak iyi olur. Çocuk konuyu açarsa deprem, ölüm üzerine konuşulabilir. Ama bunlar da çocuğu olumsuz etkileyecek bir üslup ve üzüntü içinde verilmemelidir.

5) Haberlerden, âfet bölgesinden uzaklaşmak ilk adım. Çocuğun önceki hayatında yapmayı sevdiği rutinleri yeniden yapmak (yeme, uyku, oyun, ekran vb) ikinci önemli adım. Sevgi ve ilgi ile sarıp sarmalamak bir üçüncüsü olabilir. Sonrasında bol bol oyun, hareket ve hayal. Bunlara rağmen çocukta davranış sorunları varsa sosyal ve psikolojik yardıma başvurmak gerekir. Ülkemize ve birlikte yaşadığımız tüm insanlara geçmiş olsun.

Ahsen Korkmaz

Okul Öncesi Öğretmeni

1) Uç noktaları etkileyen olayların riski her zaman daha fazladır. Çocukları pamuklara sarıp dünyada olup biten olumsuz duygu, düşünce ve olaylardan uzak tutmak hayatın uç noktalarındandır. Bunun tam aksi de başka bir uç noktadır. Çocukları en ince ayrıntıya kadar her şeyden haberdar etmek, büyüklerin dünyasına onları bu şekilde katmak da doğru değildir. Bu durumu bir denge tahtası olarak hayal edersek hangi tarafa adım atarsanız atın denge şaşacaktır. Üzüntü, öfke, kaygı, ölüm, ayrılık, yalnızlık vb hisler tüm olumlu duygular gibi gerçektir ve bu olumsuz duygular sayesinde mutluluk anlam kazanır aslında. Bu bakış açısı ile çocuklarımızı ne pamuklara sarmaya çalışalım ne de her şeyi çocuklara olduğu gibi aktaralım. Çocuklar, deprem olduğunu ve göremediğimiz gidemediğimiz yerlerde insanların zor durumda olduğunu bilmeliler. Ama biz onlara bu durumu anlatırken daha çok “deprem gibi bir felaket anında ne yapılabilir, bu durum en az hasarla nasıl aşılabılır, depremi yaşayan diğer insanlara nasıl yardım edilebilir ve bu durumun bir daha yaşanmaması için neler yapılabilir?” gibi temel ve yapıcı başlıklar üzerinde durmalıyız. Her ne kadar korku ve kaygımız çok yüksek olsa da tepkilerimizde hatta yüz ifadelerimizde bile aşırılıktan kaçınmalıyız. Özellikle çocukların yanında. Depremin bir doğa olayı olduğunu önce biz kabul etmeliyiz ve çocuklarla olan sohbetlerimize veya etkinliklerimize depremi bu şekilde dâhil etmeliyiz. Depreme sebep olan durumları çocukların gelişim dönem özelliklerine göre anlatmalıyız. Küçük yaş grubu çocuklar için hayal kurmalarını ko-

laylaştıracak metaforik hikâyelerden yararlanılabilir. Büyük yaş grubu çocuklar için ise doğru tercihler ile depremde oluşabilecek zararları en aza indiren çalışmalarını somut bir Şekilde gösterebiliriz. Bu konularda önemli olan çocuğu gözlemek ve gerektiğinden fazla bilgi ve duygu yüklenmesinden kaçınmaktır.

2) Deprem çocukları fiziksel, duygusal ve davranışsal olarak çok etkiler. Bunun temel sebeplerinden biri aniden meydana gelmesidir. Her Şey yolunda giderken hayatlar bir anda değişir ve bu bir travma sebebidir. “Annem, babam beni her zaman korur, evimde güvendesim, benim başıma kötü bir Şey gelmez” gibi temel kabuller tamamen değişir. Aile fertlerinin kaybı, evsiz kalmak, aç kalmak gibi olumsuz durumlar çocukları duygu karmaşasının içine iter. Sebep bulamaz, anlamlandırılmaz. İlerleyen süreçte çocuklarda tek başına kalamama, ayrılık kaygısı yaşama, ilişki kurduğu kişilere bağımlı olma, yaşadığı olay ve durumlara aşırı tepki verme gibi davranışlar görülebilir.

3) Çocuklarla kurduğumuz iletişim göz önüne alındığında sözcükler kadar beden dilimiz de birçok mesaj içermektedir. Bazı çocuklar duygu ve düşüncelelerini rahatlıkla konuşma diline yansıtıırken bazı çocuklar ise yansıt(a)maz. Enkaz görüntüleri deprem bölgesindeki acının somut hâlidir. Yıkılmış, zarar görmüş evleri görmek kendi evinin yıkılacağı, belki anne babasından ayrılacağı korkusunu yaşamasına sebep olabilir. Duygu kontrolü sağlamak ise oldukça zor bir kazanımdır. Duygu kontrolünde duygunun süresi ve yoğunluğu çok önemlidir. İki boyutta da denge sağlanamadığında

çocuk, duygularının yarattığı olumsuzluktan kendisini çıkaramayacaktır. Yaşanılan olumsuzluklar düşünöldüğünde çocuğun en önemli tedavi aracı oyundur. Depremi veya depremde yaşanan olumsuz durumları oyununa yansıtması sorun değil, hatta çocuğun duygularını anlayabilmemiz için birer ipucudur. Yetişkinlere düşen en önemli görev ise çocukları gözlemek ve bu ipuçlarını sabırla biriktirmektir. Yetişkinler de yaşanan bu durum karşısında acizyet hissedip korkularımızla yüzleşmeliyiz. Çocukların tüm duygularının varlığını ve normalliğini kabul etmeli ama asla bu durumların üstüne gitmemeliyiz. İyileşme sürecinin kalıcı olması için onlara zaman vermeliyiz.

4) Çocuklar çok güzel duygu okur. Her duygumuzu cımbızlayabilirler. Bu sebeple acıma duygumuza ket vurmali ve deprezede bir çocukla konuşurken bu tutumdan uzak durmalıyız. Onlar bize ne kadar adım atarsa o kadar karşılık vermeliyiz. İyi bir gözlemci olmayı asla bırakmamalıyız. Ebeveyn veya yakınlarından kayıp yaşayan çocuğa “olsun artık biz varız” “o artık cennetten bizi izliyor” “uyuyor” “onu özlüyor musun” gibi cümleler kurmamalıyız. Daha önce gözden geçirdiğimiz ve bu durumlar için kaleme alınmış hikâye ve etkinliklerden yararlanmalıyız. Çocukları etiketlemekten kaçınmalıyız. “Depremden gelen çocuk”, “hani annesini kaybeden var ya, o işte”, “deprezede çocuk” gibi etiketleyici nitelendirmelerden kesinlikle uzak durmalıyız.

5) Çocuğun yakın çevresi olarak maddi-manevî elimizden geleni yapmalı ve profesyonel yardımlara açık olmalıyız. Çocuğun üstün yararı her Şeyden önemli olmalıdır. Deprem, aniden gelişen bir

doğa olayıdır; ama neden olduğu travmalar hemen geçmeyecek türdendir. Bu sebeple sabırla ve zamanla yol alınacaktır. Olabildiğince çocukların sevdiği ve mutlu olduğu ortamlarda bulunmasını sağlamalıyız. İfade dilini gözlemlemeli ve kendisini ifade etmesi için fırsatlar yaratmalıyız. Gerçeklerden kaçamayız. Deprem bizim gerçeğimiz ve bunu asla inkâr etmeyeceğiz ama üzerinde duracağımız nokta bu değil; depremi normalleştirip etkilerini en aza indirmek için bilinçlenmek ve bilinçlendirmek en önemlisidir.

Ebru Adalı Yayman

Uzman Psikolog

1) Özellikle ergenlik dönemindeki gençlerimizin çoğu cep telefonu, tablet, televizyon gibi iletişim araçlarına sahipler. Dolayısıyla sosyal medyayı ve interneti yetişkinlerden çok daha aktif kullanıyorlar. Bu da şu demek: Sanal dünyanın faydalı olduğu kadar zararlı tüm etkilerine de maruz kalıyorlar. Sosyal medyanın gücünü ve kolay erişilebilirliğini dikkate alırsak büyükler, ergen evlatlarına deprem gerçeğini bilimsel gerçeklerle basit bir dille anlatmaya ça-

lışmalıdır. Özellikle gençleri, çevrenin asılsız iddialarına karşı dikkatli olmaları konusunda uyarmalıdır. Konuşma sırasında ortamda yabancıların olmaması, konuşurken göz teması kurulması ve gerekirse çocuğa sarılarak kendini güvende hissetmesi sağlanmalıdır. Ayrıca çocuğa açıkça yaşanan durum, bunun neden kaynaklandığı, insanların neden bu kadar üzgün olduğu ve kendisinin neler hissettiği sorulmalıdır. Çocuğun aklındaki soruları sormasına da izin vererek her sorusunu dikkatle dinleyip anlayabileceği basitlikle cevaplanmalıdır. Ekranda çocukların karşısına çıkabilecek görüntüleri anlık olarak kontrol edemeyeceğimiz gibi onların o an gördüklerini nasıl yorumlayacaklarını da kontrol edemeyebiliriz. Ekranda gördükleri şeyler çocuklar üzerinde korku ve kaygıya sebep olabilir. Çocukları ekrandan uzakta tutmak onların endişelenmemeleri için olumlu olur.

2) Okul öncesi dönemden itibaren çocuklara deprem ve diğer âfetler anlatılmaya başlanmalıdır. Okul öncesi dönemde masallarla, oyunla anlatılmalıdır deprem.

Okul çağındaki çocuk ise öncelikle kendini güvende hissetmeye ihtiyaç duyar. Bu güveni çocuğa verdikten sonra konuşmak daha doğru olacaktır. Depremi doğa olayı olduğu, doğru yerlere uygun binalar yapılır ve gerekli önlemler alınırsa depremin zararlı etkisinin en aza indirileceği vurgulanmalıdır. Bunu yaparken aktarılan bilginin somut bilgi olmasına ve gerçeğe yakın olmasına özen göstermek gerekir. Çocuğun sorduğu sorular asla geçiştirilmemelidir. Okullarda öğretmenlerin âfetlerle ilgili konulara yer vermesi, yaşanabilecek durumları öğrencilerine anlatması, çeşitli etkinlik-

lerle âfetlerin çocuklara tanıtılması, okul içinde tatbikatlar yapılması âfet anı ve sonrasında çocukların bilinçlenmesini destekler. Psikososyal paket programlar geliştirmek, el kitabı, broşür, bilgilendirme panosu, âfet anında yapılacak işler listesi gibi yönlendirici notlar, okullarda çocukları bilgilendirme konusunda yardımcı olur. Bunlar asla atlanmamalı ve basit bir yöntem olarak görülmemelidir.

3) Depremden sonra her bireyde olduğu gibi ergen bireylerde de ilk olarak depreme birincil yada ikincil yollarla tanık olma hali on güne kadar şok evresidir. Birey olanları anlamlandıramaz, felaket halini realize etmede güçlük çeker. Bu süreçten bir aya kadar olan döneme “akut dönem” denir. Sonraki dönemlerde travma sonrası stres bozukluğu olarak süreç takip edilir. Fiziksel olarak uyuyamama, yorgunluk, baş ağrısı, gerginlik hissedilebilir.

4) Depremi doğrudan yaşamamak bile sosyal medya sayesinde her anı detaylı bir şekilde zaten görüntüleyebiliyoruz. Tüm bunlar aslında kişinin psikolojik sağlamlığına göre bir travma ölçüsüdür. Çocuğumuzun gösterdiği tepkiyi ve endişeyi anlamaya çalışmalıyız. Sorularına da ilgili ve bilgiyle empati kurarak cevap vermeye çalışmalıyız. Yaşanan depremde, çocuklar travma sonrasındaki streslerinin göstergesi olan davranışları yaş dönemlerine göre farklı gösterirler.

5) Biz yetişkinler depremin ne olduğunu, nelere yol açabileceğini, depreme karşı nasıl önlem alınabileceğini biliyoruz. Fakat çocuklar henüz bunu deneyimlemedikleri ve bilişsel anlamda bir yetişkin kadar gelişmedikleri için depreme çok yabancıdırlar. Özellikle küçük

yaştaki çocuklar dil gelişimiyle birlikte merak ettiklerini sormaya başlar. Onlara basit ve doğru bir şekilde cevap verebilmek bazen sandığımızdan daha zor olabilir.

Öncelikle çocuğunuzla konuşmak için rahat bir ortam oluşturabilirsiniz. Çocuğunuzun yaşına ve gelişim düzeyine uygun bir dille çocuğunuzun sorduğu sorulara doğru cevaplar vermeye çalışabilirsiniz. Çocuğunuza yanlış bir bilgi vermek onun size olan güvenini azaltabilir. Bu yüzden vereceğiniz bilgilerin doğru olup olmadığını kontrol etmeniz önemlidir.

Örneğin, deprem neden oldu? sorusuna “Allah bize kızdığı için dünyayı salladı.” değil de “Yaşadığımız dünyanın varlığını sürdürmesi için bazen deprem olabilir.” gibi bir cevap verebilirsiniz. Deprem bir daha olacak mı? sorusuna “Sen düşünme şimdi bunları, kafanı dağıtmaya çalış.” değil de “Büyük ve küçük birçok deprem meydana geliyor, böylece dünya biriken enerjisini atıyor. Yani bir daha deprem olabilir.” gibi bir cevap verebilirsiniz. Deprem bizi öldürür mü? sorusuna “Merak etme, hiçbir şey olmaz. Hem ben varım seni korurum.” değil de “Gerekli önlemleri almazsak canımız tehlikede olabilir. Bu önlemler nelermiş birlikte öğrenelim mi?” diyebilirsiniz.

Çocuğunuza bilgi vermek kadar onun duygularını ve davranışlarını anlamak ve onlar hakkında konuşmak da son derece önemlidir. Çocuğunuz yaşananlardan sonra neler hissettiğinin ve düşündüğünün farkında olmayabilir. Bu konuda da onu destekleyebilirsiniz. “Evimizdeki eşyalar sallandığında ben çok korkmuştum. Sen de korkmuş muydun?”

veya “Üzgün görünüyorsun, hâlâ depremde olanları mı düşünüyorsun?” gibi cümlelerle sohbet ortamınızda depremi konuşabilirsiniz. Bazen çocuğunuz sizinle konuşmak istemeyebilir, bu durumda onu zorlamak yerine onunla farklı yollarla bağ kurabilirsiniz: Oyun oynamak, resim yapmak ve sarılmak gibi. Çocuğunuzla vakit geçirmek onu daha güvende hissettirebilir; fakat vakit geçirirken çocuğunuzu korkutucu görsellerden ve olumsuz konuşmalardan da uzak tuttuğunuzdan emin olmalısınız. Çevrenizdeki kişilerin çocuğunuzun yanında ürkütücü haberler hakkında konuşmamları için uyabilirsiniz.

6) Bu süreçte olayın uzun dönem etkileri olacaktır. İstanbul'da, Ankara'da başka illerde depremi yaşamayan illerde de çocukların yaygın korkuları ortaya çıkacaktır. Bunları yavaş yavaş kliniklerde göreceğiz. Normalde eşik altı düzeyinde kaygısı olan bazı çocuklar artık bir olumsuz haber duyduklarında, ses duyduklarında irkilme gibi tepkiler gösterecekler. Normalden daha fazla kaygılanacaklar. Bunlar da eğer ileri düzeyde ise yavaş yavaş kliniklerde takip altına alınmalıdır. Hepimize geçmiş olsun.

Sema Pamuk

Çocuk Gelişim Uzmanı

1) Deprem acı ve doğal bir âfet, hayatın bir gerçeği olduğu kabullenilerek çocuğun yaşına

uygun bir dille olup bitenler olduğu gibi anlatmalıdır. Fakat bunu homurdanarak, birilerini suçlayıp, hakaret ederek, dövünerek, ağlayıp, bağırıp çağırarak değil; sağlam, olgun biçimde acısını da zorluğunu da çocukla paylaşarak anlatmalıyız. Çocuklar tıpkı yetişkinler gibi bu gerçeğin farkındadır. Anne-baba veya çevre durum karşısında nasıl davranırsa çocuk da öyle davranacaktır. Bu yüzden anne baba bir an önce toparlanmalı ki çocuk da kendini güvende hissedebilsin. Televizyon programı ve uyarıcı görseller ile deprem sürekli çocuğun gündeminde tutulursa bu durum çocuğun daha fazla etkilenmesine hatta silinemeyecek travmalara maruz kalmasına sebep olabilir. Bu yüzden aile veya çevre bir an önce toparlanmalı, sevgiyle birbirini kucaklamalı ki çocuk da kendini bir an önce toparlayabilsin. Türkiye'nin deprem gerçeğini çocuklara anlatmalı, bu süreçte de hayatın devam ettiği gerçeğini duygu ve davranışlar ile hissettirmeliyiz. Âfetler çocuğun yaşına uygun bir dille anlatmalı. Örneğin; 2-6 yaş grubu çocuğa anlatırken dünyayı insan gibi nitelendirip depremin de yağmur yağması, rüzgâr olması gibi denizde dalganın olduğu gibi normal bir doğa olayı olduğu, dünyanın da şu anda hasta olduğunu depremin enerji boşaltımını hapsirarak yaptığını eğlenceli bir dille çocuğa söylemeliyiz.

2) Çocuklar tıpkı yetişkinlerde olduğu gibi depremden daha çok etkilenirler. Üzülür, ağlar, içine kapanır, hırçın veya sinirli davranabilir, şok geçirip şaşkın davranabilir veya hiç ummadığımız kadar olgun da davranabilir. Depremde kaybettiği yakınlarının yokluğunu kabul edemeyip onlar hayattaymış gibi de davranabilirler. Bu davranış biçimleri yetişkinlerdeki gibi çocuktan çocuğa farklılaşıp değişebilir. Çocuklarda görülebilecek sorunları yaşa göre şöyle sıralayabiliriz:

a) 0-3 Yaş Tepkileri:

Kolay şaşırma, kaygılı görünme.

Yatak ıslatma, konuşma problemleri gibi gerileme davranışları.

Ana-babadan ayrılamama
Uyku sorunları ve kabuslar.
Çevreyle ilişkilerde tutukluk ve ürkeklik.
Kontrol edilemeyen saldırganlık.

b) Okul Öncesi Çocuklarda (4 – 6 yaş arası) Tepkiler

Yatak ıslatma, parmak emme, ani heyecanlanma

Uyku sorunları.

Kaçınma davranışı ve içe kapanma.

Genel bir kaygı hâli, hayvanlardan ve yabancılardan korkma.

Hayal dünyalarıyla gerçek hayatı ayırt edememe (örneğin, kendilerine ait saldırgan fantezilerle gerçek olanı ayıramama)

Not: Bu yaş grubundaki çocuklar kötü olayların kötü düşüncelerinden kaynaklandığını düşünüp üzülebilirler. Bu tip bir hayalci düşünce zihinsel bulanıklık, utanç, kaygı ve dünyayla ilgili yanlış yorumlar yapmaya yol açabilir. Böyle durumlarda bir uzmandan yardım almakta fayda var.

c) Okul çağındaki çocuk tepkileri (7 – 12 yaş arası)

Okula gitmek istememe ve okul başarısının düşmesi.

Tekrarlanan oyunlar, saldırganlık, gevezelik.

Erkek çocuklarda özellikle silahlara, savaş oyunlarına ilgi gösterme.

Kabuslar, uyku sorunları, ayrılık kaygısı ve doğal olaylardan (yağmur ve rüzgâr gibi) korkma.

Dikkat ve konuşma sorunları, isyankâr davranışlar, vücutta ağrılar.

d) Ergenlik çağındaki çocukların tepkileri (13-18 yaş arası)

Dünya ve kendi gelecekleri hakkında olumsuz tutumlar.

Kendilerini suçlu ve çaresiz hissetme gibi tepkilerinin anormal olup olmadığını merak etme.

Risk alma veya duygularını davranışlarla dışa vurma: davranışları (örneğin okuldan kaçma, madde kullanımı).

İştah ve uyku sorunları, günlük etkinliklere karşı ilgi kaybı.

Travmatik yaşantıdan sonra almak zorunda kaldıkları sorumluluklar nedeniyle yetişkinliğe erken girme.

Ana-babalarla çatışma ve tartışmaların artması.

3) Depremi yaşamayan çocukların travmasını enkaz görüntüleri çok tetikler. Çocukların endişeli tavırları artar davranış ve düşünce biçimini olumsuz etkiler. Çocuklar yetişkinlere nazaran travma ile daha çabuk baş edebilme özelliğine sahiptir. Burada iş, yetişkinlere düşmektedir. Öncelikle yetişkin sağlam durmalı ve duygularını doğru kontrol ederek, çocuklara olayları doğru ve bilimsel verilere dayanarak anlatmalıdır. Olaylar burada hikâyeleştirilerek öğretici, seviyeli, olumlu anlatılabilir. Örneğin; binaların kuralara uygun yapılmadığı ve dürüst davranılmadığı için insanların zarar gördüğü anlatılarak kurallara uymanın, dürüst davranmanın gerekliliği öğretilerek ahlâkî eğitim verilebilir. Bu tarz zor durumları güçlü bir eğitim vasıtası ve fırsatı olarak görüp zor durumlarda insanların birbirine nasıl yardım etmesi veya neler yapması gerektiği anlatılıp, öğretilmelidir. Çocuğa yardımlaşmanın, insanlara dürüst davranmanın, insanları yanıltmamanın ve kandırmamanın önemini bilinçaltına yerleşmesi sağlanmalıdır.

Burada en önemli bir şey de çocuğa güven vermek. Çocuk kendini güvende hissederse travmaları çok rahat atlatır. Gerçeği çocuğun seviyesine göre doğru bir şekilde anlatmak esastır.

Bebeklere (0-3 yaş arası) ebeveyn yaklaşımını nasıl olmalı

Bebeklerle yumuşak bir sesle konuşun, onları okşayın, sevin ve sırtına masaj yaparak onu rahatlatın.

Düzenli bir beslenme ve uyku programı uygulamaya çalışın.

Çevredeki işitsel ve görsel uyaranları azaltın.

Sizinle uyumasına izin verin.

Yürümesine, yerlerde yuvarlanmasına ve oyun oynamasına fırsat verin.

Okul öncesi çocuklara (4-6 yaş) ebeveyn yaklaşımı nasıl olmalıdır?

Rahatlatmaya ve güven vermeye çalışın, sık sık sevip okşayın.

Uyumadan önce yanına gidin, başını okşayın, varsa ılık bir süt verin veya ninni söyleyin, masal anlatın.

Bir süre için sizinle yatmasına izin verin.

Oyun hamuruyla oynama, çizme ve boyama yoluyla duygularını ifade etmelerine fırsat verin.

Okul çağındaki 7-12 yaş çocuklara ebeveyn yaklaşımı nasıl olmalıdır?

Duygularını ifade etmelerine yardım edin, sabırlı, ilgili ve esnek davranın.

Oyun oynamaya teşvik edin, merak ettikleri şeyleri açıklayın.

Dikkatleri kolayca dağılabileceğinden okulda ve evde fazla çalışmalarını beklemeyin.

Basit ve yapılandırılmış görevler verin, ufak sorumluluklar almalarına fırsat tanıyın.

İlerde olabilecek başka travmatik olaylardan kendisini nasıl koruyacağını anlatın.

Ergen bireylere (13-18 yaş) ebeveyn yaklaşımı nasıl olmalıdır?

Aile ve arkadaşlarıyla duygularını paylaşmalarına ve ifade etmelerine yardım edin.

Olumsuz davranışlarına karşı hoşgörülü olun ve her durumda onların yanında olduğunuzu sabırla vurgulayın.

Gündelik faaliyetlere katılmalarına ve spor yapmalarına imkân tanıyın ve onları bu konuda teşvik edin.

Okul başarılarıyla ilgili beklentilerinizi azaltın.

Varsa travma sonrası yeniden yapılandırma çalışmalarına katılmalarını ve başkalarına yardım etmeleri için onları teşvik edin.

4) Depremden etkilenen çocuklara asla acıyarak davranılmamalı, bunun hayatın bekle-

nen bir gerçeği olduğunu onlara anlatmalıyız. Bunlar gerek görsel gerek duyuşsal, kaza, yangın, ölüm gibi gerçekleri bilip veya gördükleri için zaten bir altyapıya sahiptirler. Özellikle okul çağı çocukları için bunu rahatça söyleyebiliriz. Olması gerekenden büyük bir merhamet gösterip bunu davranışlarımızla veya sözlerimizle de abartmak onlar için zararlı olabilir. Yaşadıklarından ötürü kendini kötü hisseden çocuklar için kontrolsüz davranışlarımız daha büyük bir travmaya sebep olabilir. Depremden etkilenen çocuklara yetişkin yaklaşımları şöyle olabilir:

◆ Yumuşak bir sesle ve acele etmeden konuşun.

◆ Yeri ve zamanı uygun olduğunda şaka yapın ve gülümseyin.

◆ Göz teması kurun.

◆ Çocukla yüz yüze konuşun, gerekirse ona daha yakın olmak için yere veya yanına oturun. Çocuğun seviyesine inmek her zaman önemlidir.

◆ Açık uçlu sorular sorun. Böylece kişi daha fazla şey söyleyebilir.

◆ Basit ve anlaşılır bir dil kullanın.

◆ Geribildirim verin.

◆ Empati kurun, sabırlı ve kabul edici olun.

◆ Etkileşime önem verin, uygun olduğunda karşınızdaki kişiye dokunma omzuna elinizi koyun, gerekirse sarılın.

◆ Dikkatli bir şekilde dinleyin ve dinlediğinizi davranışlarınızla belli edin.

◆ Daha iyi anlamak için sorular sorun.

◆ Gerçekçi önerilerde bulunun.

5) Bazı çocuklar travmalar ile psikolojik sağlamlıklarını artırabilir, daha güçlü olabilir. Ama bazı çocuklar bu travmalar ile yoğun duygular yaşayabilir ve olumsuz düşünceler geliştirebilirler. Bunun için travma belirtilerini aşmakta zorluk yaşayan çocukların psikolog, psikolojik danışman, pedagoğ gibi uzmanlara yönlendirilmesi gerekir. ☒

AZERBAJCAN BAKÜ'DE, TAHTA KAPISI
İPLE BAĞLI BİR EVDE YAŞAYAN SERVER BEŞİRLİ,
TÜRKİYE'DE DEPREM OLDUĞUNU DUYAR DUYMAYIZ
EVİNDE NE KADAR YORGAN DÖŞEK VE
KOMŞULARINDA NE KADAR KURU GIDA BULDUYSA,
BİZİM HURDA DEDİĞİMİZ ESKİ ARABASINA
YÜKLEDİ VE YARDIM ULAŞTIRMAK
İÇİN YOLA DÜŞTÜ.

ASRİN FELÂKETİ

"SİL BAŞTAN BAŞLAMAK GEREK BAZEN!"

Asrın felaketi olarak tanımlanabilecek olan ve ülkemizin on bir ili ile Suriye'nin bir bölümünü etkileyen depremin korkunç etkisi her geçen gün daha net bir biçimde ortaya çıkıyor. Bilim çevreleri ve yabancı uzmanlar Kahramanmaraş ve Elbistan depremlerinin etkisinin birkaç yüzyılın felaketi olarak depremler tarihine geçtiğinin altını çiziyor.

Hayatı "bir varmış bir yokmuş"la başlayan çok uzun bir masal zannediyoruz; ancak hayat, bitmez tükenmez bir masal değil. Hayat kısa kısa hikâyelerden ibaret. Bu büyük deprem pek çok hikâyeye nokta koydu. Hayaller yarım, boyunlar bükük kaldı. Pek çok hikâyeye enkazın altında sır oldu. Enkazı kaldırmak kolay olacak belki ama beton yığınlarının altındaki hikâyeleri ne yazdık ki gün yüzüne çıkartamayacağız.

"Garibin hikâyesini dinlemek için, yine bir garip kulağı gerek" der Hz. Mevlâna. Anlamak kulağın işi değil gönlün işidir. Aynı dili konuşanlar değil, aynı duyguyu paylaşanlar anlaşabilir. İsmet Özel, "benim ağzım senin kulağına göre değil." derken, bunu kastediyor olmalı. Depremin enkazının altında kalan hayatlar ile sağ kalanların yaşadığı acının farkına varmak için gönül dilini ve hal dilini bilmek, hemhal olmak gerekiyor.

Deprem sadece yeri ve binaları sarsmakla kalmıyor. Geride kalanları, hayatları, insanlığı sarsıyor. Yeniden akılların başa gelmesi için insanoğlunu sarsıyor. İnsanların ilişkilerini, işlerini, yapıp ettiklerini, erlediklerini, ihmal ettiklerini kontrol etmesi için yeni bir başlangıç, yeni bir fırsat veriyor. Yeni ve beyaz bir sayfa açarak ruhların yaratıldığında, Kalubela'da verilen ahde dönmek için bir imkân daha sunuyor.

Hastalık ve yoksulluk eğitici. Deprem ve felaketlerin de eğitici olabileceğini düşünüyorum. Tabii buradan ders alma, dersler çıkarma niyetinde olanlar için eğitici. Deprem. Ülke olarak, millet olarak deprem bölgesinde yaşadığımız gerçeğini kabul ederek atacağımız adımlarımızı. Evlerimizi, şehirleri, mekanları, yolları kurarken hep "aklımda" diyerek

Z. Rasim

E. Açıkgöz

Y. Demir

Aydın

C. Cemil

E. Koçak

C. Sü

M. Işık

A. Yılmaz

fuzul

**DAYANIŞMA EKONOMİSİ İLE
BİNLERCE KİŞİ EV VE
OTOMOBİL SAHİBİ OLDU.
ŞİMDİ SIRA SİZDE!**

444 63 13

fuzulev.com

M. Özyurt

A. Semet

T. Akin

H. Koçoğlu

M. Işık

Akgil

C. Taner

O. Semet

M. So

hareket edeceğiz. Tarım alanlarının beton bloklarla işgaline izin vermeyeceğiz. Binaları yaparken, denetlerken yeni bir sayfa açarak, ilim ve irfan ile hareket edeceğiz. Çok katlı bina yerine yatay mimariyi ön planda tutacağız. Şehirleri kurarken insanı unutmayacağız. Denetleme mekanizmasını ve prensiplerini sil baştan yeniden düzenleyeceğiz. Çünkü insan toprak alma derdinde, toprak insan alma derdinde. Ne toprak doydu, ne insan. Bu böyle sürüp gidecek. İhmal etmeyeceğiz. Boş ver demeyeceğiz.

Binaları yeniden inşa edebiliriz. Şehirleri yeniden kurabiliriz. Ama göçüp giden hayatları geri getirmemeyiz. Kalanlar da asla eski hallerine dönemeyecekler. Hep bir şeyler eksik, hep bir şeyler hüznü yüklü olacak. Evlerin, şehirlerin tamirâtı ve restorasyonu gibi geride kalanlar için de hayat tamircisine, ruh tamircilerine ihtiyaç olacak. Hayata bina eksikliğini, yapı eksikliğini bakmayı bırakıp, insanı merkeze koyarak ilerlemek gerekecek.

Sevdiğim bir şarkıda “*Sil baştan başlamak gerek bazen, hayatı sıfırlamak, sil baştan sevmek gerek bazen, her şeyi unutmak*” diye bir bölüm var. İşte bazen hayata format atıp yeniden başlamak, yeni bir bakış açışı ile hayatı yeniden düzenlemek, dost ve düşman bildiklerimizi yeniden gözden geçirmek, yaptıklarımızı ve yapamadıklarımızı kontrol etmek gerek. Aramadıklarımızı aramak, küs olduklarımıza gitmek, üzdüklerimizin gönlünü almak, ihmal ettiklerimizi hatırlamak gerek bazen. Söylediklerimizi, söyleyemediklerimizi, takdir ettiklerimizi, yerdiklerimizi gözden geçirmek gerek. Sessiz kaldıklarımızı, fazla tepki verdiklerimizi, suya sabuna dokunmadıklarımızı bir film şeridi gibi hayal edip yeniden yola koyulmak gerek bazen.

Mesela hayatın anlamını yeniden düşüneceğiz. Hayatın anlamı üzerine düşünmek, yeniden insanî sınırlara dönmeye, devasa projelere imza atarken insanlığı da unutmamaya, insanın kalbine dokunabilmeye, kişinin olumlu yönde değişimine zemin hazırlar. Niçin yaşadığımızın cevabı bulduğumuz an, nasıl yaşayacağımızın da cevabını bulmamız zor olmayacaktır. Şehir hayatı ve metropol yaşantısı bizleri hayatın amaçlarını düşünmekten, yüz yüze sohbet etmekten, insanî erdemleri birlikte yaşamaktan uzaklaştırdı. Kentli modern hayat tercihi insanları monoton, kalıplaşmış, birbirine karşı merhamet hissinin kaybetmiş topluluklar, sürekli mekanik çarklar gibi dönen sistemlerin kölesi haline getirdi.

Yeniden başlamak güzeldir. Hayata format atmak elzemdir. Şu ölümlü dünyada her şeyin geçici, her şeyin emanet olduğunu hatırlamak büyük bir nimettir. Yunus Emre’ye atfedilen bir sözde “*Ana rahminden çıktık, geldik pazara, kefenimizi aldık, gidiyoruz mezara*” diye dünya hayatının ne kadar kısa olduğunu en veciz şekilde ifade ediyor. İşte bu şuurla iki nefes arasında yaşanan anın değerini bilmek ve ona göre yaşamak ne güzel.

İnsan olmak hayatla ölüm arasında doğru bir hayat yaşamayı gerektirir. Her an tetikte ve hazır bulunmalı. Nasıl olsa öleceğim diye düşünüp “olmaktan” vazgeçmemeli. Olacağım diye hırs edip “ölümü” unutmamalı. Orta yolu, itidali ve dengeyi tercih etmeli. İnsanca yaşamayı en başa koymalı.

Yıllar geçse de nasılsın diye sorulduğunda ezberlenmiş şekilde iyiyiz diyeceğiz. Ama gerçekten iyi miyiz? Bazen insan “ben iyiyim” dediğinde, gözlerinin için bakıp “sen iyi değilsin biliyorum” diyecek

birilerine çok ihtiyaç duyar. İnsan kendini anlayacak, birlikte oturup sessizce gönlünün iyileşmesini sağlayacak bir başka yüreğe ve insana muhtaçtır.

Bir toplum, depremde evleri yıkılınca, savaştan çıkınca, hatta soykırıma maruz kalınca değil ümitleri, hayalleri, gelecek planları yıkılınca yok olur. Bizler evlerimizi, şehirlerimizi, sokaklarımızı, işyerlerimizi yeniden kuracağız. Biliyoruz ki “Allah yeniden başlayanların yardımcısıdır” Yeniden başlayacağız, yeni bir sayfa açacağız, dostluk ve kardeşlik köprülerimizi daha güçlü inşa edeceğiz. Aramıza ayrılık ve nifak tohumları ekilmesine, kardeşliğimizin yıkılmasına izin vermeyeceğiz. Yaraları saracağız, ocakları yeniden kurup, fabrikaların çarklarını yeniden döndüreceğiz.

İncelik, zarafet, vefa, yardım, paylaşma gibi kelimeleri yeniden dilimize ve gönlümüze yerleştireceğiz. Kabalık, yozlaşma, vefasızlıktan uzak duracağız. Sağ elin verdiği sol el bilmeyecek. Deprem bölgesine gidip özçekim (selfi) çekmek nedir? Depremde kimsesiz ve evsiz kalanları reklam aracı olarak görmeyeceğiz. Duyguları suiistimal etmeyeceğiz. Günümüz insanı görünür olmayı hakikatin kendisi zannederek, iş yapmak yerine iş yapıyor görünmeyi tercih ediyor. İyilik yapmak yerine yapıyor görünmeyi yeğliyor. “Kırıntıya hürmeti olmayan, Ne bilsin kuşun kalbini.” diyor Özdemir Asaf. Kırıntıya da kuşa da hürmeti eksik etmeyeceğiz. İyilik hikâyelerini dinleyenler iyiliğe doğru adım atıyorlar. Bu hikâyeleri artırmalı, çevremize yaymalı ve paylaşmalıyız. İyilik paylaşılırsa iyilik, kötülük paylaşılırsa kötülük çoğalır.

Şehir hayatı, metropol yaşantısı bizleri hayatın amaçlarını düşünmek-

ten, yüz yüze sohbet etmekten, insani erdemleri birlikte yaşamaktan uzaklaştırdı. Köylerde yaşamak daha insanî; çünkü evren sanki daha geniş, gökyüzü sanki daha mavi. Dostluk, komşuluk, muhabbet, yardımlaşma, imece kültürü kırsalda ve köy kültüründe hala mümkün görünüyor. Devasa şehirler kurmak yerine Anadolu'nun mayasında var olan yardımlaşma kültürünü yeniden gün yüzüne çıkarmalıyız. İnsani ölçülerde anlamlı bir hayat sürmek için yan yana ve omuz omuza yaşamaya muhtacız. Ortak hikâyeleri dinlemeye, muhabbet ile hem dem olmaya mecburuz. Anlamlı bir hayat için birlikte daha insanca yaşanabilir bir dünya kurmaya ve erdemleri hayata geçirmeye her zamankinden daha çok özlem duyuyoruz.

Atalarımızın sadaka taşı uygulaması vardı. Genellikle bir cami avlusunun gizli bir köşesinde bulunurdu bu taşlar. Veren incitmeden, gösteriştan uzak verir, alan incinmeden ve ihtiyacı kadarını alırdı. Bu kadim medeniyetin güzel uygulamalarını ve vakıf kültürünü yeniden diriltmeye mecburuz. Atalarımızdan devraldığımız paylaşma ve yardımlaşma ruhunu yeniden diriltip al bayrağımızı daha yükseğe dikeceğiz. Vurdumduymazlığa, adam sendeciliğe izin vermeden daha duyarlı, daha çalışkan bir toplumun bireyleri olmak için var gücümüzle çalışacağız.

Büyük ve kalabalık şehirler insanı maalesef yalnızlaştırıyor. Küçük belde-lerde, sakin köylerde yaşayanlar, büyük kent insanına nispetle yalnız sayılmaz. Köylerde hala yarenlik, dostluk, komşuya gitme, hasta ziyareti, kapı önü sohbetleri çok şükür devam ediyor. Köy kahvelerinde eski muhabbetler olmasa da insanı

oyalayabilecek bir ortam hala var. Köyden kente göçü önlemek için projeler geliştirip uygulamaya koymadığımız müddetçe kalabalıklar içindeki yalnızların sayısı gün geçtikçe artacak ve yalnızlar kervanına katılımları engelleyemeyeceğiz.

Her yeri beton yığınının çevirip rant için şehirdeki yeşil alanları yok ettikçe insanımızın birbiri ile buluşup muhabbet edebileceği, yan yana oturup dertleşebileceği, hâl hatır sorabileceği alanları da yok ediyoruz. Şehrin imar planını hazırlarken, yeni bir şehir kurarken önce şehrin meydanlarını, çocuk oyun alanlarını, çay bahçelerini, pazar yerlerini, ibadet mekanlarını ve okullarını yerleştirip sonra ikamet edilecek yerleri belirlediğimizde ideal yaşama alanları kurabiliriz.

Her gelenin bir kazma vurduğu, ancak yeniden kapatmadığı çukurlarla delik deşik olmuş sokaklara, yapılan imar planları ile verimli tarım arazilerinin yerleşime açıldığı ve betonlaştırıldığı bir dünyadayaşamaya zorlanmak fitrata aykırı bir durum. Çarşılarında keşme-keşlikten adım atılamayan kaldırımların bulunduğu beldelere, dev alışveriş mağazaları ile esnafın felç edildiği yerlere ne kadar şehir denebilir? Şehir demek Medine demektir, medeniyet demektir, ortak kültür demektir. Medeniyet kadar Medine'ye muhtacı. Kentsel dönüşüm adı altına eski apartmanları yıkıp yerine aynı şekilde daha yüksek apartmanların dikildiği, yeşil alanların ve parkların çoğaltılmadığı sisteme nasıl kentsel dönüşüm diye bakılacak?

Belediyeciliğin en önemli ödevi şehri yaşanılır, güvenli, huzurlu, yeşil, temiz, düzenli kılmaktır. İnsanların huzur bulmadığı, sadece başlarını sokacağı

bir sığınak olarak gördükleri, bir an önce emekli olup kaçmak istedikleri yerlere medeniyetin temsilcisi olan şehir adını vermek o yeri şehir yapmaz. Şehrin bir kimliği, ait olduğu bir kültürü, ideal bir gelecek hedefi olmalı. Orada yaşayanların aşısı, işi, huzuru olmalı. İnsanlar şehrine âşık olmalı, şehir ise insanlara kucak olmalı; sarıp sarmalamalı.

Yaşadığımız tarihi kesitte dünya, hakikate kapalı zihinlerimizden, şahsi hikâye ve hayallerimizden çok daha büyük ve geniş. Herkes kendi dünyasında yaşıyor. Herkes kendi gerçeğini görüyor. Aslında dünyadaki yerimizin okyanusta bir damla kadar küçük olduğu gerçeğini göremiyoruz. Kendimizin acısı, sorunları ve hayalleri kadar başkalarının da hayalleri ve acıları olabileceğini anladığımız anda gönül kırmanın ne kadar vahim, gönül yapmanın ne kadar gerekli bir şey olduğunu hissedebiliriz. Başka gönüllere misafir olabildiğimiz kadar varız. Başkalarının acısını hissedebildiğimiz ölçüde insanız. Vakit, kadim kültürümüzde ve insanlık mayamızda var olan iyilikleri, güzellikleri, vefayı, yardımlaşmayı, nezaketi ve zarafeti ortaya çıkarma vakti.

Havaya, suya ve toprağa düşen cemreler nasıl etrafı ısıtıp, kışı bahara çeviriyorsa, bizler de küllerimizden yeniden doğacağız. Asrın felaketinin altından asırları aşan insanî bir şuurla yeniden ayağa kalkacağız. İnsanımızın gönlüne cemre olup düşmeye, yaraları sarmaya, ocakları yeniden tüttürmeye, iyilik hikâyeleri yazmaya var mısınız? 🗣️

GÖK EKİNİ BİÇİLMİŞ GİBİ

Yürekler buruk, cümleler kırık... göz pınarlarımız kuru.

Boğazımıza düğümlenen sözler utangaç.

Nasılsın?

Bir şeye ihtiyacın var mı?

Nasıl yardım edebilirim?

Yakarışlar çaresiz!

Sesimizi duyan var mı?

Bir şey yapamamanın ezikliği, yemenin, içmenin, nefes almanın utangaçlığı altında elimiz kolumuz bağlı, gözlerimiz dolu boşluğa, toprağın kara bağrına; yıkıntılara bakarken donuk... Bir haber, bir müjde, sevinçli bir çığlığın haberini bekler gibi... Kıyameti bekler gibi beklemek ve susmak...

Çığlık atmanın hanemize kâr sayılmadığı günlerdeyiz.

Susmanın isyanlı bir sükût olduğunu, sükûtun altın olduğu günlerin bu günler olduğunu bilerek tevekkül etmek...

Millet olarak ne zaman susacağımız ne zaman avazımız çıktığı kadar bağıracacağımızı iyi biliriz. Demirin ne zaman dövüleceğini, çeliğe ne zaman su verileceğini iyi bildiğimiz gibi biliriz. Ama şimdi çığlık atmanın, feveran etmenin zamanı değil!

Gök gürültüsünün çabuk geçeceğini bilenlerdeniz. Ağacı büyüten iradenin gök gürültüsü olmadığını, damla damla toprağa karışan yağmur suyunun ağacı büyüttüğünü, sabırla, azimle sükûtle büyüttüğünü biliriz. Şimdilerde bizim işimiz de öyle olmalı. Yavaş, sakin... sessizce köklerimizde can suyu vermeye sabırla, inatla devam etmek...

Depremle ilgili ilk hatıralarım 1969 Alaşehir ve 1970 Gediz depremlerine dair. Hayal meyal hatırlıyorum. Feyzullah dedemin evinin avlusunda Kızılay çadırlarında kalmıştık. Dayılarım, dedem, nenem, biz... geniş bir aile. Kaç kişi kaldığımızı hatırlamıyorum. Ancak beyaz bir bezle kaplanmış yukarıya gök yüzüne doğru üçgen şeklinde dikilen direkler ve çadırın köşesinde kocaman bir hilal. Hava yağmurluydu sanırım. Çamur deryasında bata çıka yürüdüğümü hatırlarım. Ya da anamın sırtında dolaştığımı.

Köyde yıkılan evler olmuş olmalı ki "Deprem evleri" adıyla köy mezasına yirmi kadar ev yapılmıştı. Köy evleri taş ve topraktan yapılırdı.

Deprem evleri betondan ve kiremit örtülüydü. O zamanlarda yapılan deprem evleri hâlâ kullanılır. Ege’de yaşayanlar için deprem tanidik ve her zaman kulakların tetikte bulundurulması gereken istenmeyen davetsiz bir misafir gibidir.

Zihnimdeki deprem kâbusunu ikinci kez 1999 Gölcük depreminde yaşadım. O yıllarda Gaziantep’teydim. Mesafe olarak uzak olmama rağmen çocukluğumdan kalan deprem kâbusu ve duygusunu ülke ile tekrar yaşamanın zihnimde oluşturduğu hasarı kolay kolay atılabileceğimi sanmazken ‘Yüzyılın Depremi’ olarak isimlendirilen son deprem 6 Şubat 2023’te 04.17’de 7.7 büyüklüğüyle Pazarcık’ta, 13.24’te 7.6 büyüklüğünde Elbistan’da kendini tekrar hatırlattı!

Elim kolum bağlı, dilim lâl, ağızımda binlerce cam kırığı.

6 Şubat 2023 depreminin zihnimde, gönlümde yaptığı tahribatın izlerini kolay kolay silebileceğimi sanmıyorum.

1991-2006 yılları arasında tam da depremin vurduğu bölgelerde tanıdığım ancak şimdi aramızda olmayan onlarca yüce gönüllü genç yüreği yitirdim! Gaziantep’te, Malatya’da, Nurdağı’nda, Halfeti’de, Adıyaman’da... Hatay’da gözlerinin gülüşü, kalplerinin sıcaklığıyla uçmaya varan Ahmet’im, Mehmet’im, Cumali’m, Ayşe’m, Ökkeş’imi ve Fatma’mı yitirdim!

Yüzlerce yiğit, gök ekini biçilmiş gibi toprağın kara bağrına sarılıp ebedî âleme göç etti.

Duygularımı, hayıflanmalarımı, yüreğimin yangınını anlatabileceğim sözlerin sahibi Yunus Emre imdadıma yetişti.

“Geldi geçti ömrüm benim şol yel esip geçmiş gibi

Hele bana şöyle geldi şol göz yumuş açmış gibi

...

Bu dünyada bir nesneye yanar içim göynür özüm

Yiğit iken ölenlere gök ekini biçmiş gibi” (Yunus Emre).

An gelir bütün sözler biter, gözyaşları kurur, gönüller burkular. Yücelerden bir ses duyulur: “*Şüphesiz O’na dönücüleriz...*” (Bakara 156).

An gelir yüce millet derin uykusundan yeniden uyanır. An gelir bayrak eski neşesiyle yeniden dalgalanır.

Sözümüzü Özbekistanlı kardeşlerimizden şair Babür Babamurat’ın Türkiye’deki depremle ilgili yazdığı şiirinden şu satırlarla bitirelim:

“Güzelliğinden çok ilham aldım,

Sana gelen bana gelendir Türkiye!

Aklım sende kaldı.

Derdin derdim oldu bugün Türkiye!” (Babür Babamurat-Özbekistan)

İYİDİR ÖZÜNDE İNSANOĞLU, İNSANOĞLU OLMASA

Yedi büyük nesil ferdi... Gör ki sırma gibi...
Biri karar notasını vurdu, diğeri kelimından bir atış yaptı.
Bu kez do'dan değil de bas'tan vermişti; tuzsuz bir aş gibi noktasız virgülsüz kelimeyi.
Dünyanın rengini gözünde solduran Neşet'le bakışır,

Her defasında aşka '**Estağfurullah**' derdi.

Bir diğeri yazar yazar bazan da y/azardı.

Okur çizerlerin kelimelerini fiyasko bulan ego satıcılarına hırslanır, neyse ki

- "s..." deyip otururdu mabadının üstüne.

Yıl 1939...

*Ağtılar türkü oldu da yüreklerde soluklandı. Ta Erzincan bağlarından Sivas ovalarında duyuldu
çığlıklar...*

Cigarasını yakıp çektiğinde ilk nefes,

kısık gözlerinde belirirdi derdine kül yutan adam.

Nikotini söndürür, "**Asıl ben istifa ediyorum**" diyerek çekilirdi hikâyeden.

Bir diğeri aşkta kaybolurdu.

Leylak buharında kızıl deniz misali ikiye ayrılır

zamanlıca kötülüğe sapmadan şehit olurdu.

Sonra ona imrenirdi öteki.

- "**Allah hayırlı ömrümü versin benim**" diye dua eder yüzüne sürerdi ellerini.

Bir büyük doksan dokuzluk organ geçirirdi boynuna;

Dilini lal edecek bir zelzele mi beklerdi '**Estağfurullah**' için?

Yıl 1999...

*Sabaha karşı derin uykulardan duyuldu, Gölcük'ten gelen korkunç uğultu. Toprak haykırdı, asfalt
hoyrat, yürekler kıym...*

Mor salkımlara masal olup kadehlere özenen de vardı aralarında.

Serçe ve yüzük parmağının alttan kavradığı,

baş parmağıyla desteklediği bir şerefti (!);

son nefesi için şehadeti dileyendi o.

Hâl bu ya; bir Ya bir Hû'dan ibaretti, aslında hepsi de özünde iyiydi.

'Nasıl bilirdiniz durakları'nda, nisyan edip "**İyi mi bilirdi**", bilemezdi.

Ferdin en küçükleri de bir büyüğünden görür, diğeri yüzünü gözlerinden başlardı giymeye.

Arada yapardı böyle. Ne olsa nefis üflenmişti. O da zapt olamadı. Elleriyle çektiği siva artığında, toza dumana karıştı. Yıkıldı önce, sonra yükü... Bindi... Küçük ferd, kaptırdı gözlerini. Ve sustu notalar. Leylaklar kokmadı. Yazar bıraktı y/azmayı...

Yıl 2023...

*Fay hattına yenik düştü yağma evler; sığma kafalar... Susmayan dalkavuklara rağmen, ne de hoş
'Allah'u Ekber, Allah'u Ekber.'*

Neyse ki, buzdan parmaklarda asılıydı hâlâ tespihler; şükür ki '**Elhamdulillah**'ta kaldı akibet.

İyidir özünde insanoğlu iyidir, insanoğlu olmasa...☞

İbrahim Akçay

Umudun Kırılması

Kanı dedüğüm beg erenler;
 Dünya menüm deyenler?
 Ecel aldı, yer gizledi;
 Fani dünya kime kaldı?
 Gelimli gidimli dünya,
 Ahır son ucu ölümlü dünya.
 Yom vereyim hanum,
 Karlı kara dağların yıkılmasun,
 Gölge kaba ağacın kesilmesün,
 Kamın akarı görklü suyun kurumasun,
 Kanadların ucu kırılmasun.
 Kadir Tanrı seni namerde muhtaç etmesün.
 Çapariken ağ boz atun [bül]dermesün.
 Çalışunda kara polat öz kılıcın kedilmesün.
 Dürtüşüriken ala gönderun uvanmasun.
 Ağ sakallu baban yeri uçmak olsun.
 Ağ bürçeklü anan yeri behişt olsun.
 Âhir sonu arı imandan ayırmasun.
 Âmin deyenler dizar görsün,
 Ağ alnunda beş kelime dua kılduk, kabul olsun.
 Allah veren umudun üzülmesün.
 Yığışdursun dürişdürsün,
 Günahımızı adı görklü
 Muhammed Mustafa yüzü suyuna bağışlasun,
 Hanum hey!

Hani dediğim bey erenler,
 Dünya benim diyenler
 Ecel aldı, yer gizledi,
 Fani dünya kime kaldı?
 Gelimli gidimli dünya,
 Son ucu ölümlü dünya,
 Hayır dua edeyim Han'ım,
 Karlı kara dağların yıkılmasın,
 Gölge büyük ağacın kesilmesin
 Taşkın akan güzel suyun kurumasın,
 Kanatlarının ucu kırılmasın,
 Allah namerde de muhtaç etmesin,
 Koşarken ak boz atın sendelemesin,
 Çalışırken kara çelik öz kılıcın eğilmesin
 Vuruşurken alaca mızrağın ufalması
 Ak sakallı babanın yeri cennet olsun
 Ak bürçekli ananın yeri cennet olsun
 Âhir sonu arı imandan ayırmasın
 Amin diyenler Cemalini görsün
 Ak alnında beş kelime dua kıldık, kabul olsun
 Allah'ın verdiği ümidin kesilmesin
 Derlesin toplasın
 Günahımızı adı güzel
 Muhammed Mustafa yüzü suyuna bağışlasın
 Han'ım hey!*

Böyleydi Dede Korkut atamızın duası. Umut beslemiş içinde, umutla duayı harmanlamış ve göğe savurmuştur sessizce. Yüzlerce sene öteden bir şahin hızıyla yetişmiş ve kelebek misali konmuştur gönlümüze.

“Umutsuzluk” sözlükten çıkarılması gereken bir kavram olmalı ama ilk olarak kalbimizden ve aklımızdan çıkarmalıyız umutsuzluğu. Yüzde bir bile imkân varsa iyilik peşinde koşmanın ve insanların elinden tutmanın demek ki umutsuzluk gölgesini çekmeliyiz yeryüzünden. Varoluş serüvenimizin en mühim kilometre taşlarında hep umut güneşi aydınlatmıştır yolumuzu. Bizi yaratan da “ümidinizi kesmeyin” buyurmuşken biz hangi sebepten umutsuzluk girdabına saplanıyoruz. İşimizde, alış verimimizde, düşünümüzde derneğimizde, sohbetimizde ibadetimizde yani hayatımızın her anında umudumuzu diri tutmalı ve çaresizce başımızı önce eğmek yerine gökyüzüne bakmalı ve dik tutmalıyız başımızı. Tebessüm etmeli ve çok çalışmalıyız. Amaçsızlık girdabından çıkmalı ve yeni büyük hedefler edinmeliyiz hayatımızda.

Ey umutsuzluk hastalığına kapılmış insan!

Göğe bak, titre ve kendine gel. Sen sıradan bir “şey” değil İNSAN'sın. Âlemi içinde taşıyorsun. Bu hayatın anlamısın. Dualarla değeri artansın. Kalk ayağa, bak aynaya ve koş yarınlara. Gayen Hak ve adalet olsun!

Dede Korkut'un da dediği gibi; “ Allah'ın verdiği umudun kırılması.”

* Orhan Şaik Gökyay, *Dedem Korkudun Kitabı*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2006, s. 56. Metnin günümüz Türkçesine aktarılmasında Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1969 baskısından yararlanılmıştır [Dil ve Edebiyat].

Muhammet Erdevir

KIRILMIŞTIR ÇİÇEĞE DURMAK HEVESİ

Seyyahlar ve yorgun yoldaşlarının hikâyelerini hiç dinlemediğin için bu hikâyeye başta şaşırabilirsin. Ama insan çabuk alışır, çabuk alıştığı için aksar adımları. Alışmasan, temkini elden bırakmasan gözünü yoldan ayırmazsın. Ama bakışların bulanır, gözlerin kamaşır ovada katman katman çoğalan renk cümbüşünden. Camdan ışık yansır, havuzda kırılır çiçeğe durmak hevesi. Bir rüzgâr uğrar, gipürlü perdeler havalanır. Zamansız bir tıkanıklığın davetsizliğiyle gelir kurulum odanın ortasına gitmek hevesi. Nereden geldiğini çoktan unutmuş, nereye gideceğinin bilincinden mahrumsundur. Dalgın ve yalnızdır bahçede servi. Bir dalga gelir, temize çeker kumsaldaki ayak izlerini. Dalgakıranlara muhalif bir rüzgâr kopar karanlık vadilerden. Kayalıkların sivri kenarlarını yalayarak geçer ve uğuldar çatışmadan muzaffer çıkmak hevesiyle. Mevsiminden kopuk, anlamını yitirmiş, göğsünden kanayan bir hatıra bırakır ardında.

Soru: Hatıralarını unutmaya hazır mısın?

İnsan kendinden kaçarken tanıyor kendini. Arayış kaçışa, kaçış keşfe, keşif yepyeni bir kimliğe evriliyor yolculuklarda. Hesap üstüne hesap yaptıkça dengesi sarsılıyor özgüvenin. Garantisi yok artık hiçbir kerrat cetvelinin. Abaküste boncuklar birbirinden bağımsız düşüp duruyor boşluğa. Seyyah yaralı iddiasını sürüklüyor peşinden. Heybesi yamalı, çıkını boş, abasında çakırdikenler. Yollar kıvrıldıkça çıkmazlar çözümlüyor, karmaşa ve kaostan sükûnet doğuyor. Güneş açıyor sonra, aydınlığa boğuyor küçücük kulübeyi. İnce patika sonsuzca kıvrılıyor ormandan kayalığa, sahilden limana. Rıhtımda bırakıyorsun bir parçanı geri dönmek için. Kendinden bir parça bıraktığın her yer se-

nin için yasaklı. Bir daha asla adım atmayacaksın. Kırmızı begonyada şavkıyor sabah. Bak, sınırlarına komşu çalılıkta çatlıyor tomurcuklar.

Soru: Kaçmak zorunda mısın?

İnsan zamanın olduğu kadar mekânın da çocuğu. Zamanı ve mekânı yüklenip ikisinden de uzakta, daha derin bir anlamda, daha sakin bir kaygıda kendine sığınak aramaktasın. Kelimelerin renklerini göremeyeceğin kadar derinde bir sığınak... Umut, umutsuzluğun altında bir yerlerde gizli çünkü. Önce onu kazıp çıkarmalısın. Yolculuğuna heybe, ekmeğine katık, bakışına ufuk olması için çabalayacaksın. Kuyunun duvarı ıslak taşlarla kaplı, tırmandıkça kayıp kayıp yuvarlanacaksın karanlığa. Burçlar yükseliyor, surlarda yenik düşmek hevesi çoğalıyor. Kapıların sürgüsünü kıracak bu fırtına.

Soru: Kaç kez düşebilirsin?

Güneş anaç, kendinden emin, sakin ve sabittir; yakar ama kavurmaz. Deniz doğurgan, cilveli, müşfik. Parmak uçlarından dökülür kırık kalemlerin kuma. Elin ayağın titrer, bileklerinde uzun tutsaklıkların nasır tutmuş izleriyle kalakalırsın. Bir dalga daha vurur kıyıya. Tuzuyla dağlar deniz, uğuldayan yaralarını. Acıdan aldığı haz, korkunun verdiği ürpertiyle başa baş koşar uzaktaki adaya. Bakarsın arkalarından. İstirabın kavisler çizer köpükler arasında, korkun ona yetişmek üzere.

Soru: Yakalanacak mısın?

Işık cama vurur, dağılır dört yana. Sen istesen de parçalanamaz bir bütünlük içinde gıptaıyla izlersin. Kopup gidemez, dağılamaz, gökyüzüne saçılmazsın. Paramparça olmana rağmen tüm o ufak kırıklarla bir arada kalabilmek dehşetli şeydir. Yaşamak budur işte. Kopamaz, gidemez, uzaklaşamazsın. Uzaklık yalnız rüzgârın binebildiği bir yağız taydır. Neden lime limesindir, bilemezsin. Işık dağılır, bir titreme miras kalır ellerinde, taşır durursun. Eylül müdür, yoksa haziran mı? Bıçak bilir hangi aya saplanacağını. Sen sadece bakar, bakar, bakarsın.

Soru: Bakmayı ne zaman bırakacaksın? ☒

KIYAMETİN KAPISI

İnsan hırsının dünyayı hızla kıyamete sürüklediği bir dönemden geçiyoruz. İnsanoğlu kendi eliyle kendi kıyametini hazırlıyor. Cennetten dünyaya geliş ve Allah Resulü'nün risaleti gibi iki mühim dönemeçten geçen insanlık tarihi gelip kıyamet döneminin kapısına dayanmış gibi gözüktüyor. Bizi İsmet Özel'in o meşhur mısraının beslendiği kaynağa da götüren "Yaklaşmakta olan yaklaştı." ayeti Rabbimizin bize yakınlık kavramı olarak sunduğu bu devir midir, gelip dayandığımız eşik bu eşik midir tartışılır ancak yine Kur'an'dan öğreniyoruz ki "Onu Allah'tan başka açacak kimse yoktur." Buraya ayet ile düşülen not açıktır. İnsanın kendi eliyle ettikleri yüzünden gelip dayanacağı kapıyı açacak olan yine Allah'tır. Peki, insan kendisini buraya sürükleyen şeyleri yapmaktan vazgeçtiğinde "yaklaşmakta olan" uzaklaşacak mıdır? Bu ilmi bir tartışmadır ve bizi getireceği yer "*kader*" kavramı olur ki bu yazıda varmak istediğimiz yer orası değil. Vasıtanın bizi çıkaracağı sonuçtan daha fazla yol ve yolculuk ile ilgileneceğiz. Yolun yolcuya, yolcunun yola ettikleri bizi küçük kıyametlerin kapısına götürüp getirecek. Mahlûka yaratıcısının kâinatı okuma tavsiyesinin biçimi değiştikçe; kavrayış biçimi de değişmiştir. İlahî uyarıları ve mayasındaki iyiye dair kan akışını azaltınca içinde durdurulamaz bir canavarın çıkışı şaşırtıcı olmayacaktı. Olmadı da. Sebep sonuç ilişkisi açısından bu böyledir.

Yolun emniyeti, yolcunun muhafazası, refahı, huzuru yine yolcunun tutum ve davranışlarıyla ilgilidir. Geleceğe dair hazin kıyamet senaryoları yazmak ve nesillere yaşatmak istemiyorsa insan, üzerine düşeni yerine getirmek zorundadır. Bu bağlamda 6 Şubat'ta Kahramanmaraş merkezli deprem nedeniyle ülkemizde yaşanan acının hafiflemesi için ve kendisini kıyametin kapısından uzaklaştırması için insan neler yapmıştır diye bakacağız. Buna bakarken iyisi ile kötüsü ile tarihî bir yolculuğa çıkacak ve sonrasında geri dönüşler yapacağız.

Bakış açımız menfi olandan çok müspet olana doğru da olacaktır. Menfi olanın yıkıcılığından kaçınıp güzelliğin cazibesinin yeni güzellikleri çağıracağına olan inançla yaklaşacağız meseleye.

Ancak menfi olanın yıkımından kaçınalım derken hakikatin kapatılması gibi bir gaflete de düşmemek lazım. Deprem öncesi inşa, imar çalışmalarındaki hata, kasıt ve ihmalkârlık sonucu yapılması gerekenlerin yapılmadığının göz ardı edilmemesi, deprem kuşağında olup da buna yeterince hazırlıklı olunmaması gibi hakikatlerin sorumlularını görmezlikten gelmek gibi bir zaafın içinde de olmamak gerekir. İrfandan imara giden bir milletin, irfandan yoksun bırakılarak nasıl imarının da mahvedildiği gerçeği 7.7'lik bir sarsıntının altında kalmıştır. Buna dair hesabı -yapabilirlerse kendi kusurlarını da göze alarak- soramazlarsa meseleyi ilahi divana havale ederek müspet çalışmaların yani yardımlaşmanın, dayanışmanın milletin ruh kökünde var olan millet olma şuurunun yeniden inkişafına bakmak yerinde olacaktır.

Millet olma vasfının öylesine gelişmediğini bilmek ve bu şuur meydana getiren atalar öğretisinin ve vicdana hükmeden, ahlâkı şekillendiren inancın kültürel genetik aktarımının nasıl olduğuna göz atmakla başlanmalı işe ki bugün yeniden bir nur gibi ortaya çıkan yardımlaşma şuurunun nasıl olup da bunca menfi tesire rağmen yok edilemediği anlaşılabilirsin.

Moğolistan'da bulunan Çoyr Yazıtı'ndan sonra Türkçenin ilk yazılı metinleri sayılan ve İslam öncesi Türk tarihine ait Orhun Yazıtları'nda; "*Ey Türk Halkı, sen (çok) tok gözlüsün; acıkacağını doyacağını düşünmezsin, bir doyar-san (bir daha)acıkacağını düşünmezsin. (Türük*

bodun tokurkak sen; açsık tosık ömez sen, bir todsar açsık ömez sen)"^[1] yazmaktadır. Burada yer alan özellikle "tok gözlülük" ifadesi milletimizin ruh kökünü göstermesi bakımından önemlidir.

Türk boyları arasında yayılması ile İslam'ın öğretisi, Türk'ün özü ile birleşmiş ve ortaya iyilikte, merhamette yarışan eşsiz bir millet örneği çıkarmıştır. Kaşgarlı Mahmud'un *Divan-ı Lüğati't-Türk*'ünde "*Uma kelse, kut kelir*"^[2] ifadesiyle yer alan "*Konuk gelse uğur gelir.*" atasözü Batılının bile diline destan olan Türk misafirperverliğin asırlar öncesinden temelini atıldığına delildir.

İyilik ama nasıl bir iyilik sorusuna yine aynı kaynaktan "*edgölükni sūw ađāqında kemiş başında tile*"^[3] (iyiliği suyun dibine at, o yine suyun üzerinde görünür olup yüzer)" sözünü cevap buluyoruz. Bu söz, halisane ve gösterişsiz yapılan iyiliğin hiçbir zaman kaybolmayacağını anlatan ibretlik bir atasözü değil midir?

Yine Kaşgarlı'nın çalışmasından alıntıladığımız "*bori qoşısın yēmēs*"^[4] (Kurt komşusunu yemez)" atasözü toplumsal barışın, akrabalık bağları açısından dayanışmanın serlevhası olarak evlere asılacak kıymettedir.

Meselenin tarihî kökünü daha iyi görebilme adına Yusuf Has Hacib'in, *Kutadgu Bilig*'inde^[5] yer alan iyiliğe ve yardımlaşmaya dair beyit ve mısralara bir göz atalım:

Eğer iyi olmak istiyorsan

Durma iyilik yap, başka söze ne gerek (227).

*

Sözünü kesti, hazinelerini açtı

Fakir fukaraya çok mal dağıttı (1034).

*

İnsanlık dediğim iyiliktir

Başkalarını yedirip giydirmektir (1636).

*

1 - Talat Tekin, *Orhun Yazıtları*, 2. Baskı (İstanbul: Simurg Yayınları, 1998), 20.

2 - Kaşgarlı Mahmud, *Divan-ı Lüğati't Türk Tercümesi* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1985) (Çev: Besim Atalay) ,92

3 - Kaşgarlı Mahmud, *Divan-ı Lüğati't Türk* (İstanbul: Kocabalı Yayınları, 2005), 302.

4 - Kaşgarlı Mahmud, *Divan-ı Lüğati't Türk* (İstanbul: Kocabalı Yayınları, 2005), 202.

5 - Yusuf Has Hacib, *Kutadgu Bilig* (Ankara: Gençlik Spor Yayınları, 2019).

*Bundan sonra yoksullar gelir
Malınla iyilik yap onlara, yedir, içir (4469).*

*

*Fakir, dul, yetimi gör, kolla
Bunları gözetirsen tam olur töre (5302).*

Türklüğün Horasan'dan Anadolu'ya nefesini taşımasında öncü isim olan Hoca Ahmed Yesevî'nin Divan-ı Hikmet'ine de bakarsak dayanışma ruhunun nasıl olup da bugüne aktarılabildiğini görebiliriz.

*Garib, fakir, yetimleri sevindiresin;
Parcalayıp aziz Canım eyle kurban;
Yiyecek bulsan, canım ile misafir,
Hakk'tan işitip bu sözleri dedim ben işte. [6]*

*

*Yetimi görerseniz, incitmeyiniz;
Garibi görerseniz, dağ etmeyiniz. [7]*

*

Selçuklunun tarihteki yerini Osmanlıya bırakmaya başladığı dönemde ortaya çıkan Yunus Emre ise aldığı soluğu gelecek nesillere aktarma yönünde en büyük hizmeti görmüştür.

*Sen bu cihan mülkini kafdan kafa duttun tut
Ya bu âlem malmı oynayuban utdun tut [8]*

*

*Bir hastaya vardun ise bir icim (su) virdun ise
Yarın anda karşı gele Hak şarabın icmiş gibi
Bir miskini gordun ise bir eskice virdun ise
Yann anda sana gele Hak libasın bicmiş-gibi [9]*

Atalarının meseleye bakışı hem Selçuklunun hem de Osmanlı'nın bakışını şekillendirmiştir. Selçuklular döneminde Erzurum'da ilk vakfın kuruluşu ile şekillenen örgütlü yardımlaşma anlayışı Osmanlı'da vakıflarla devam ederken, Ahi Evran kurduğu Ahilik teşkilatı benzeri kuruluş, esnafı örgütlü bir hâle getirerek dayanışma an-

layışının gelişmesine katkı sağlamıştır. Yardımlaşma meselesi kültürel kodlardan aldığı güçle ve İslam'dan alınan inanç ile milletimizin gönül toprağında karılınca büyük bir dayanışma felsefesi ortaya çıkmıştır. Osmanlı, cihan imparatorluğu döneminin en şaşalı yıllarında da en zor yıllarında da bu inançtan taviz vermemiştir. Üstelik yardımı yaparken de ne Doğulu ne Batılı ne de Müslüman, gayrimüslim ayrımı yapmıştır. Bunu Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığının^[10] yaptığı çalışmadan alacağımız örneklerle anlatalım:

İngiltere'de şiddeti halk arasında büyük sıkıntı ve ıstıraba yol açan kıtlık sebebi ile talep edilen buğdayın satışına izin verildiğine dair hatt-ı hümayun (1800)

İngiltere elçisinin yazısıdır (Talep yazısı).

Osmanlı Devleti'nin dost ve güçlü sadık bir müttefiki olan İngiltere Devleti tarafından gelen yazının içeriğine göre bu aralar İngiltere'de tahıl kıtlığı olduğundan ciddi sıkıntı çekildiği anlaşılmaktadır. İki devlet arasında yürürlükte olan dostluk hukukuna göre ve adı geçen devletin güçlü hatırına binaen Osmanlı Devleti bu talep edilen hususta yardımdan geri durmayıp Tekirdağ, Çanakkale ve Mora Adası ve mümkün olan diğer sahil ve bölgelerinden günlük rayici ile buğday satın alınarak İngiltere'ye gönderilmesine itina olunmak üzere izin verildiğinin ilgili yerlere gerekli emirleri göndermek suretiyle bildirilmesini, görevlisi olduğumuz İngiltere Devleti adına talep ederiz (9 Şaban 1215 / 26 Aralık 1800).

Hatt-ı hümayun: İstanbul'un buğday ihtiyacı göz önünde bulundurularak münasip miktarda buğday satışına ruhsat verilsin.

6 - Hoca Ahmed Yesevî, *Divan-ı Hikmet* (Ankara: Yesevi Üniversitesi Yayınları, 2017), 46.

7 - Hoca Ahmed Yesevî, *Divan-ı Hikmet* (Ankara: Yesevi Üniversitesi Yayınları, 2017), 117.

8 - Yunus Emre, *Divan* (Haz. Faruk K. Timurtaş), (Tercüman: 1001 Temle Eser), 50.

9 - Yunus Emre, *Divan* (Haz. Faruk K. Timurtaş), (Tercüman: 1001 Temle Eser), 178.

10 - *Osmanlı'dan Günümüze İnsani Diplomasi* Cihan Penâh, (İstanbul:Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2016).

Kıtık Sebebiyle İrlanda Halkına Yapılan Yardım (1847)

İrlanda'da meydana gelen kıtlık sebebiyle Osmanlı Devleti'nin yaptığı yardımdan dolayı ülkenin soyluları, ileri gelenleri ve halkının gönderdiği teşekkür mektubu:

Bizler İrlanda'nın soyluları, ileri gelenleri ve halkı olarak, Osmanlı Padişahına, yaşadığımız kıtlık felaketi sebebiyle yaptığı cömertçe yardımdan dolayı şükran ve minnetlerimizi sunarız. İçinde bulunduğumuz ölüm ve açlık tehdidinden kurtulmak için diğer ülkelerin yardımına başvurmamız kaçınılmaz olmuştur. Osmanlı Padişahının bu yardım çağırısına verdiği cömertçe cevap Avrupa devletlerine de örnek olmuştur. Bu isabetli davranış sayesinde pek çok kişi ferahlamış ve ölümden kurtulmuştur. Onlar adına teşekkürlerimizi sunuyor ve başımıza gelen bu sıkıntıların Osmanlı padişahı ve ülkesinin başına gelmemesi için dua ediyoruz.

Fransa'daki Selzedelere Sultan Abdülmecid'in Yardımı (1856)

...Halife hazretleri tarafından 40 bin frank ihsan buyurulduğu ve söz konusu paramın Mösyö Pilevil tarafına havale ettirilmiş olduğu belirtilerek gereğinin yerine getirilmesi siz nâzır hazretlerinin telgraflarımızla emir buyurulmuştu. Söz konusu para derhal Mösyö Pilevil'den alınarak bir mektup ile birlikte Fransa Dışişleri Bakanlığı'na gönderilmiş... (18 Şevval 1272/ 22 Haziran 1856, Paris Sefiri: Mehmed Cemil).

Yardıma ihtiyacı olanı herhangi bir ayırma tâbi tutmayan ecdadımız yardım konusunu

da çok fazla çeşitlendirerek insani ihtiyaç olarak yolda kalan hacılara da ekonomik nedenlerle evlenemeyen mültecilere de şefkat elini uzatmıştır.

Prusya Kıtıkzedelerine Yardım (1868)

Doğu Prusya kıtlıkzedeleri yararına Prusya kraliçesinin tertip ettirmiş olduğu hayır çarşısında padişah adına satın alınan hediyeler sebebi ile kraliçe hazretlerinin padişaha yazmış oldukları nâmeye dâir:

Hâsılâtı Doğu Prusya ahalisinin uğradıkları kıtlıktan dolayı acıların dindirilmesine vesile olmak üzere haşmetli Prusya kraliçesi hazretlerinin kraliyet sarayında tertip ettirmiş oldukları hayır çarşısında Padişah adına olarak bazı hediyeler satın alınmasından dolayı teşekkürü içeren kraliçe hazretlerinin Padişaha yazmış oldukları dostluğunu bildiren nâmenin yüce mahalline ulaştırılması ricasıyla ilişikle tarafıma gönderildiğimin beyanı saygı ve bağlılığımı göstermeme vesile olmuştur.

İrlanda'da Bulunan Fukaraya Yardım (1870)

İrlanda'da bulunan fukaraya yardım maksadı ile padişah tarafından gönderilen meblağa dâir teşekkürü hâvi Sir Henry Bulwer'in mektubuna cevap

[Londra Sefâreti'nden] Sir Henry Bulwer'e
Sevgili dostum,

Sizin o latif mektubunuza cevap vermekten oldukça keyif alıyorum.

İrlanda'da zuhur eden kıtlık felâketine ma'rûz kalanlara yardım olarak Padişah tarafından 1000 Sterlin gönderilmiştir. 1857 senesinde Hindistan'da zuhur eden isyan esnasına zarara uğrayanlara yardım olarak Padişah tarafından temin olunan 1000 sterlinde yine tarafımdan Londra Belediye Reis'i'ne teslim edilmişti.

Kıtık Sebebi ile İsveç'e Buğday Gönderilmesi (1876)

Arz olunur ki Osmanlı Devleti ile İsveç Devleti arasında öteden beri geçerli olan dostluk

dolayısıyla *İsveç Devleti* tarafına yarısı *Selânik'te* ve diğer yarısı *Galos İskelesi'nde* mevcut devlete ait yetmiş üç bin altı yüz *İstanbul kilesi* buğdayın verilmesine dair *Padişah* hazretleri emir vermişlerdir. (5 Cemaziyelevvel 1293 *Selânik Kadısı Mehmed Sadeddin*)

Su Taşkınlarından Zarar Gören Macaristan'ın Segedin Şehri Ahalisine Yardım (1879)

Macaristan'ın mamur ve gelişmiş bir kenti iken böyle aniden sel taşkınlarıyla harap olan şehir halkına daha önce 500 Florin yardım yapılmasına izin verilmişti. Ancak son gelen haberlerden şehirdeki zarar ve yıkımın tahminlerin çok çok üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Geçen savaşta Devlet i aliyeye uğruna üstün gayretleri görülen bu insanlara bir miktar daha yardım yapılmasının onlar üzerinde çok olumlu etkileri olacağı *Hariciye Nezareti* tarafından ifade edilmiştir. Bu konuda verilecek emrin gereğinin yerine getirileceği beyanıyla bu tezkire yazılmıştır.

İspanya'da Nehir Taşkınlarından Zarar Görenlere Yapılan Yardım (1880)

Mâbeyn i Hümayûn Tahrirât ı Ecnebiye Kitâbeti'ne İspanya büyükelçisinden gelen yazının tercümesidir.

Düinkü tarihle başbakanımdan aldığım telgrafta İspanya'daki nehirlerin taşmasından dolayı zarar görenlere verilmek üzere *Osmanlı Padişahı* tarafından yapılan yardımdan dolayı *İspanya Kralı* ve *Hükümet üyelerinin* teşekkürlerini iletmek üzere görevlendirildiğimden durumun *Padişah'a* arz olunmasını saygılarımla rica ederim.

Almanya'daki Saale Nehri'nin taşmasından zarar gören ahalیه yardım (1891)

Almanya'daki Saale Nehri'nin taşmasından dolayı *Jena şehri, Naumbourg, Weissenfels ve Mersabourgdaireleriyle Sasce Altenburg Dükalığı'nın* batı tarafları selzedelerine yardım sonrası *Osmanlı Padişahı'na* 15 Nisan 1891 tarihli *Grand Duc De Saks* tarafından gönderilen mektubun Tercümesi.

Zâtımız geçen seneki su taşkınlarından za-

rar görmüş olan vatandaşlarımızın yaralarının sarılması hususunda büyük bir hassâsiyet gösterip yardımlarınızı esirgememiştiniz. Bundan dolayı gerek şahsım gerekse vatandaşlarımız tarafından size minnet ve şükranlarımızı sunar, bu davranışınızla selzede vatandaşlarımızın kalbinde sonsuza kadar yaşayacağımızı bilmenizi isterim.

İran'daki Kolera Salgını Sebebiyle Doktor ve Eczacı Gönderilmesi (1892)

Cuma günü Padişah'ın huzuruna kabul edilen *İran Büyükelçisi Esedullah Han*, ülkesinde şu günlerde var olan kolera hastalığından dolayı yeterli doktor ve ilaç bulunmadığından buradan oraya tıbbî malzeme ve ilaç gönderildiğini ifade etmiştir. Bu duruma İnsaniyet ve İslâmiyet açısından baktığımızda İranlılara yardım etmemiz gerekmektedir. Gitmek isteyenlere ikramiye vaad edilip yol masrafları karşılanarak yeterli sayıda doktor ve eczacıdan oluşan bir heyetin İran'a gönderilmesi ve bunların yanlarında götürcekleri ilaçlarla hastaları tedavi etmeleri halk üzerinde olumlu bir etki bırakacak ve aynı zamanda da kendileri bir deneyim kazanmış olacaktırlar (*Mâbeyn Başkâtibi Süreyya*).

Calabria ve Sicilya Âfetzedeleri İçin Yapılan Yardım (1909)

Hariciye Nezareti'ne 3 Ocak 1909 tarihiyle *İtalya Sefâreti'nden* gelen yazının tercümesidir:

FATİH

Yeni Dönemde de Fatihlesin?

fatihkalemcom

fatihkalemcom

www.fatihkalem.com.tr

"Sicilya" ve "Calabria" âfetzedeleri için Padişah hazretleri tarafından bağış olarak verilen 1000 lira ve bütün İtalya'yı derin bir mâteme sürükleyen âfet münasebetiyle devletim tarafına iletmiş olduğunuz taziyelerinizden dolayı misli ile teşekkür edildiğinin iletilmesine vesile olmanızı rica ederim. Padişah hazretleri bu yardım ve taziyeleri ile kral ve bütün İtalya ahalisini olağanüstü memnun etmiştir.

Sırbistan'da Sel Felaketine Uğrayanlara Hazineden Yardım (1910)

İstanbul'a Gelen Yoksul Çinli Hacıların Dönüş Masraflarının Karşılanması (1910)

Türkistan Felaketzedeleri İçin Yardım Toplanması (1911)

Hollanda'da Sel Felaketzedelerine Para Yardımı (1916)

Cava'daki Sel Felaketzedelerine Yirmi Beş Bin Kuruş Yardım Fönderilmesi (1916)

Ermenistan'a Yapılan Yardım (1926)

Gümrü'de meydana gelen depremden dolayı zarara uğrayanlara yardım olarak Ermenistan Hükümeti'ne 200 ton kerestelik ağaç gönderilmesi. (26 Aralık 1926, Reisicumhur Gazi M. Kemal)

İngiltere'de Selden Zarar Görenlere Yardım (1947)

Irak'ta Selden Zarar Görenlere Yardım (1954)

Irak'ta vuku bulan seylâp felaketi dolayısıyla yardım olmak üzere Hükümet namına bu memlekete (50) ton buğday gönderilmesi. (Başvekil A. Menderes, Reisicumhur C. Bayar)

Selden Etkilenen Bangladeş'e Yapılan Yardım (1988)

Pakistan'da Selden Zarar Görenlere Yapılan Yardım (2010)

Suriye'deki Sivil Halka Un Hibe Edilmesi (2015)

Saydığımız bunca insani diplomasinin bize öğrettiği şey devletimizin her döneminde gücü oranında yeryüzünde zorda kalmış herkese

elini uzattığıdır. Öyle ki "Küresel İnsani Yardımlar Raporuna göre Türkiye, 2021 yılında gayri-safi milli gelirinin %0,86'sını insani yardım için ayırarak 2015'ten beri sahip olduğu "dünyanın en cömert ülkesi" konumunu sürdürmüştür." [11]

Bu yalnızca diplomasi yoluyla bir devlet yardımı şeklinde olmamış bunun çok daha ötesinde devlet, millet el ele dünyada zor durumda kalan hemen her yere yardım ulaştırmıştır. Bunu anlatmak için birkaç örneği söylemek bile yetecektir.

2004 Güneydoğu Asya depremi, 2005 Pakistan depremi, 2006'da Lübnan'da yaşanan insani kriz, 2008 Gazze Krizi, 2010 Haiti ve Şili depremleri ile Pakistan'da yaşanan sel felaketi, 2011 Japonya depremi, 2013 Filipinler, tayfun, 2014 Balkanlar, sel felaketi, 2015 Nepal depremi ile Irak'taki çatışma kaynaklı insani kriz, 2015 ve 2016'da Yemen ve Libya'daki insani kriz, 2016 Makedonya, sel felaketi, 2018 Vietnam, 2019 Endonezya, 2020 Afganistan, Arnavutluk, 2022 Brezilya, Irak... daha nice...

Yakın zamanda Suriye işgalinde yaşanan ve dünya devletlerinin kapılarını yüzlerine kattığı Suriyeli dostlarını bağrına basan yine bu necip millet olmuştur.

Sadece bir kısmı yazılan bu faaliyetlerin sıralanmasının nedeni övülecek, övünecek, övünülecek bir millet olduğumuzu göstermek değildir. 6 Şubat'ta yaşanan geniş bir alanda yıkıma ve binlerce can kaybına neden olan Kahramanmaraş merkezli büyük deprem sırasında fiilen içinde bulunduğumuz yardım faaliyetleri sırasında gördük ki milletimiz atalarından aldığı bu kadim merhamet hareketini hiç terk etmeden gençlerinde taşımaya devam etmiştir. Yerin âdeta ölüm kustuğu bu depremi öğrenir öğrenmez ülkemizin her yanından harekete geçen her yaşta insanımız elinde avucunda ne varsa, gücü kuvveti nasıl ve neye yetiyorsa hiç çekinmeden

11 - Osmanlı'dan Günümüze İnsani Diplomasi Cihan Penâh, (İstanbul:Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2016).
https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin_inساني-yardimlari.tr.mfa

depremzedeler için kullanmıştır. Bizzat içerisinde bulunduğum yardım faaliyetleri sırasında velisinden öğrencisine, idarecisinden öğretmenine, memurundan siviline kadar her yaşta insanın nasıl bir özveri ile çalıştığına şahit olduk. Ülkenin dört bir yanından harekete geçen tırlar, arabalar, kamyonlar, vinçler verilen banka hesaplarına yağmur gibi yağın paralar, hepsi bu milletin öz varlığı olan merhamet anlayışının bir eseridir. Yardımların çokluğu yalnızca bolluktan değil paylaşmayı bilen insanımızın gönlünün zengin oluşundandır. Yaşananlara özelde incek olsak ciltler dolusu destansı hikâyeler çıkar. Bunu da tarih bir gün yazacaktır inşallah ancak burada birkaç örneği sıralamadan da geçmemeli.

Örneklere Azerbaycan'ın başşehri Bakü'nün Ceyranbatan kasabasından Server Beşirli ile başlamalı çünkü o depremin yardımlaşmada sembolü hâline geldi. Hani şu eski model kırık dökük arabasına ailesine ait olan yorgan ve döşeği atarak yardıma koşan, yürekleri ısıtan o güzel delikanlı. Azerbaycan ve Türk Bayrağı'nı arabanın her iki yanında asılı haliyle çekilen fotoğraf gelecek yüzyıllara hatıra olarak kalacaktır inşallah. Kendi deyimi ile o bir "inşaat amelesi". Fakir ama bizim için fedakâr yüreği ile ülkesinin en zenginlerinden birisi olan Server yaptığı işi "O insanlar için verebileceğim sıcak giysi ve yataklardır. Elimden gelen buydu." diyerek anlatıyor.

Bu hikâye kadar güzel bir hikâye de "Samet ve Hüseyin adlarında biri çiftçi diğeri lokantacı" olan iki arkadaşın hikâyesidir. Duyar duymaz deprem bölgesine arkadaşlarıyla beraber gidiyorlar. Sonrası mı? Onlardan dinleyelim: "3 gün hiç uyumadan çalışınca biraz uyuyalım dedik. Minibüse geçtik, gözümü bi açtım Osmaniye'deyiz. Olum Hüseyin kalk diyorum, nereye geldik? Meğer arkadaşlar bizim de döneceğimizi sanıp minibüsle yola çıkmış. Oysa biz kalıp yardıma devam edecektik. Biz tartışmaya devam ederken Niğde'ye vardık. Sonra indik biraz mal-

zeme bulup bir araca yükledik ve geri geldik."

Bir başka güzellik: Gülfem Zengin, Fransa'da yaşayan bir Türk. Depremi öğrenir öğrenmez başlıyor yardım toplamaya. Topladığı yardımları kendi tırına attığı gibi geçiyor direksiyonun başına ve tam 4300 km sonra yardımı ulaştırıyor.

Şimdi de depremi duyar duymaz bir arkadaşıyla beraber dostlarından aldığı paraya kendi imkânlarını da dâhil ederek arabalarına yükleyebildikleri ne varsa köylere kimse gidememiştir diyerek Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinin köylerine yardıma koşan Ayhan ve Gökhan'dan dinliyoruz:

Duyar duymaz hiç düşünmeden yola çıktık. Gittiğimiz ilk köyde yıkık bir evin kenarında yaşlı bir amca oturuyordu. Üstü başı perişandı sadece bir ceketi vardı üzerinde. Ayağında enkazdan fırlamış yırtık bir ayakkabı vardı. Yanında durduk. Selamlaştıktan sonra bir ihtiyacın var mı diye sorduk, "Yok oğlum siz ihtiyacı olanlara dağıtın." dedi. Biz de amca görüyoruz ki yiyecek içeceğin yok neden vermemize izin vermiyorsun deyince "Siz dağıtın ben bir hal çaresine bakırım." dedi. Yirmi beş tane keçisi ölmüş, atı ölmemişti ama göçük altında, yıkımdan kendisi çıkmış, karısını kendi imkânlarıyla çıkarmış ancak beli kırık olduğu için hastaneye götürmüş sonra da atı için geri dönmüş ve aç susuz perişan vaziyette uğraşıyordu. Amcamın bu haldeyken bile başkalarını düşünmesi bizi çok etkilemişti. O an nasıl bu kadar büyük bir millet olabildiğimizi daha iyi anlamıştık.

Böylesi şahsi gayretlerin yanı sıra toplumsal gayretler de görmeye değerdi. Yardım gruplarının birçoğunda "Arkadaşlar İskenderun'a 3 katlı bir gemi gelmiş barınma için iletişim veriyorum lütfen yardıma ihtiyacı olanları yönlendirelim. Arkadaşlar Malatya Merkez şu kadar tır cadır yönlendirildi iletişim numarası veriyorum. Adıyaman şu kadar kıyafet, şu kadar battaniye, bu kadar ısıtıcı ihtiyaç var." tarzında bilgilendirmeler oluyordu. Böylesine büyük bir depremde yaşanan bilgi akışı sırasında çokça sorulan sorulardan biri de "teyitli midir?" oluyordu. Teyitli

olmayan mesajların paylaşılmaması önemliydi.

Uşak'ta battaniye üreticileri, iki haftada yaklaşık 1.5 milyon battaniye üreterek deprem bölgesine yardım el uzattı...

Bir turizm gemisi hemen yüzen hastaneye dönüştürülmüş gönüllü sağlık ekipleriyle yaralıların yardıma koşmuştu.

... 4 bin koli hazır gıda, 200 ısıtıcı, 1.000 battaniye, 700 koli bebek bezi, çok sayıda yatak, çok sayıda çocuk giyim ve çok sayıda kışlık kıyafet...

..... 24 bin adet tahin pekmez, 32 bin adet peynir, 600 koli meyve suyu, 3 bin 500 adet konserve, 96 bin adet fındık krema, reçel çeşitleri, 450 koli süt, 2 bin koli adeti zeytin, 30 bin koli su, ısıtıcı, battaniye, çocuk giyim gibi acil yardım malzemesi taşıyan 3 tırı yola çıkardı.

...., ilk etapta kadın, erkek ve çocuklar öncelikli olmak üzere 10 bin adet iç çamaşır ve içlik gönderimini tamamladıklarını duyurdu.

.....Valiliği 6 Şubat'tan itibaren içerisinde kuru gıda, temizlik, kıyafet, elektrikli ısıtıcı gibi birçok yardım malzemesinin bulunduğu 312 tır deprem bölgelerine gönderildi.

Ülkenin dört bir yanında depremin ilk saatlerinde organize olan aşçı ve şefler bir araya gelip mobil mutfak kurmuş, mobil ekmek fırını kurmuş, günde 10.000 ekmek çıkarıp dağıtıyor, sıcak yemek çıkarıyorlar.

Bir okulun 300 öğrencili bir okul evet yanlışı yok sadece bir okul 92 tır yardım malzemesini üç gün içinde toplayıp onca tıra yükleyip göndermişti. Diyelim ki yardımlar veliler öğretmenler aracılığı ile yapılıyordu, tır paraları nereden bulunuyordu diye sorulabilir? Tır sahipleri ücret almadan bunları taşımak için âdeta seferber olmuşlardı. Dedik ya yedisinden yetmişine kadar herkes canla başla bu işe soyunmuştu.

Biraz da yardım bölgesine giden yardımlara iliştilen notlardan bahsedelim (yazıları olduğu gibi aktarıyorum lütfen yazım hatalarını dikkate almayın):

"Bu benim mesim. Yeni yollayamadım

beni affet Param yok. Ora soğuktur bunu giy. Ol-sun ben burada ayağımı yıkarım. Burda belediyecilere yazdırdım size dua edirem."

"Siz orada üşürseniz Biz burada donarız. Allah yar ve yardımcımız olsun (Yiğitcan K. Ç.) Size okul harçlığımı gönderiyorum."

"Merhaba arkadaşım, ben Kerem. Bu montumu çok seviyorum ama senin olsun, seni ısıtsın. Ben 6,5 yaşındayım. Kırklareli."

6 yaşındaki Defne ise yolladığı oyuncaklarının yanındaki notunda: "Bu oyuncaklarımı size yolluyorum. Orada deprem olduğu için çok üzülüyorum. Her akşam sizlere dua ediyorum. Geçmiş olsun."

İnsana hürmeti kadar diğer canlılara hürmeti ile örnek olmuş bir peygamberin ümmetine yakışır bir hareketle hayvanlar için de gereken çalışmaların yapıldığına şahit olduk (Bir haber metninden) : "Evcil hayvanlarını deprem sırasında kaybeden veya hasarlı binalarda bırakmak zorunda kalan depremzedeler için 'Pativer' ve 'Gören Duyan' platformları kuruldu. Öte yandan HAYTAP deprem bölgesinde hayvanlar için sahra çadırları kurmaya başladı."

Bu süreçte bireysel yardımlaşma ruhunun yanı sıra sivil toplum teşkilatları açısından da kültürel genetik kodun aktarıldığını bir kez daha görmüş olduk. Onlarca sivil toplum örgütü inanılmaz bir organizasyon örneği sergileyerek zor işin kolay kılınmasını sağlamışlardır. Bu teşkilat kültürü olmasa dağın halk kitlelerini asla bu kadar kısa sürede organize etmek mümkün olmazdı. Devlet eliyle bile...

Bir felaketin acısını hafifletecek bir şey varsa ancak bu dayanışma ruhudur. Kadim tarihimizden bugüne aktarılan bu hasletimiz bizi biz yapan özelliğimizdir. Bu ruhun gelecek nesillere aktarılması vazgeçilmezimiz olmalıdır. Elbette böylesi dayanışmaya genetik bozulmalara uğradığı için zarar vermeye çalışanlar da oldu elbette. Onlara yine bu süreçte halkımız tarafından söylenmiş bir söz ile cevap verelim: *Bazıları hiç değilse susarak yardım etmeli.* ☹️

İSTANBUL’U SARSAN DEPREMLER

Roma İmparatorluğu, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu ve Osmanlı Devleti’ne başkentlik yapan İstanbul kurulduğundan beri her bakımdan bir cazibe merkezi olmuştur. Dünyada siyasi ve iktisadi açıdan öne çıkan şehirler arasında yer almıştır. Roma tahtını 323’te ele geçiren I. Konstantin, şehri 324’ten itibaren İmparatorluğun merkezi yapmaya başladı. 11 Mayıs 330’da törenlerle açtığı şehri Roma’nın resmî başşehri ilan etti. O günden beri İstanbul yoğun nüfusu barındıran dünyanın en büyük şehirlerden biri oldu. İstanbul 29 Mayıs 1453’te Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilip Osmanlı Devleti’nin başşehri yapıldıktan sonra gerçek anlamda dünyanın başkenti unvanı kazanmış oldu. Zira II. Mehmed, Fatih sıfatıyla dünyanın en büyük askerî komutanı olduğunu ilan ederken sultan sıfatıyla Müslümanların, Kayzer sıfatıyla Avrupa ve Roma dünyasının Han sıfatıyla Türk dünyasının lideri olduğunu beyan ediyordu. Osmanlı Padişahı bu sıfatlarıyla payitaht İstanbul’daki yönetim merkezi sayesinde doğu, batı, kuzey ve güney yönündeki geniş topraklarda yaşayan çeşitli millet ve kültürden insanları adil yönetimi altında tuttuğuna işaret ediyordu. Bu makalede İstanbul’un başşehir olduktan sonra yaşadığı deprem felaketleri belli başlı kaynaklar ve araştırma eserlerine dayanılarak, kısaca sıralanıp değerlendirilecektir^[1].

Türk Hâkimiyeti Öncesindeki İstanbul Depremleri

İstanbul’u etkileyen Kuzey Anadolu Fay Hattı, Saros Körfezi’nden Doğu Anadolu’da Aras Vadisi’ne kadar uzanır. Marmara Denizi çanağına ulaştığı noktada saçaklanarak yayılması sebep olduğu depremleri karmaşıktır.

* Prof. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Tarih Bölümü

1 - İstanbul’da meydana gelen depremler konusunda yapılan çalışmalarda deprem tarihleri bakımından farklı veriler söz konusudur. Bu çalışmada büyük ölçüde N.N. Ambraseys ve C.F. Finkel’in makalesinde sundukları tarihler esas alınmakla birlikte diğer çalışmalarda da kullanılmıştır. Bkz; N.N. Ambraseys and C.F. Finkel, “Long-term Seismicity of Istanbul and of the Marmara Sea Region,” *Terra*, 1991, vol. 3, ss. 527-529. G. Downey, “Earthquakes at Constantinople and Vicinity A.D. 342-1454”, *Speculum*, 30, 1955, 596-600; Mustafa Cezar, “Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler”, *Türk Sanatı Tarihi İncelemeleri*, c. 1, s. İstanbul, 1963, 380-392; Nuriye Pinar Erdem-Ervin Lahn, *Türkiye Depremleri İzahlı Kataloğu*, İstanbul 1952; Soysal, H. - S. Sipahioğlu - D. Kolçak - Y. Altınok, *Türkiye ve Çevresinin Tarihsel Deprem Kataloğu*, M.Ö. 2100- M.S. 1900, İstanbul, 1981; Orhan Sakin, *Tarihsel Kaynaklara Göre İstanbul Depremleri*, İstanbul, 2002; Işın Demirkent, Işın Demirkent, “IV.-XI. Yüzyıllarda İstanbul ve Çevresinde Depremler”, *Tarih Boyunca Anadolu’da Doğal Afetler ve Deprem Semineri 22-23 Mayıs 2000*, İstanbul 2001, s. 51-67; Esin Ozansoy, “1200-1453 İstanbul Depremleri”, *Tarih Boyunca Anadolu’da Doğal Afetler ve Deprem Semineri 22-23 Mayıs 2000*, s.1-17.

Bu fay hattı son 20 asırda, 7 ve üzeri büyüklükte en azından 34 şiddetli depreme neden olmuştur. Bu verilere göre, son 20 asırda ortalama 60 yılda büyük bir depreme karşılaşan İstanbul sakinleri hayatları boyunca en az bir şiddetli depreme tanık oldu. Bu depremlerden bazıları 6-10 metre yüksekliğinde dev dalgalara neden olarak dünyadaki benzerleri ile kıyaslandığında sayıları az ve etkileri sınırlı tsunamileri tetikledi^[2]. İstanbul tarihinde şehrin sakinleri Marmara Denizi çanağından kaynaklanan irili ufaklı depremlere çok sık rastlamaktadır. Büyük hasarlar oluşturan depremler az sayıda olsa da tarihî kayıtlara geçenlere bakıldığında insanların hafızasından çıkmayacak âfetler olarak görülmektedir.

İstanbul Roma İmparatorluğu'nun başkenti sıfatını kazandıktan sonra sadece saray ve askerî alanda görev alanlar için cazip olmadı. Şehrin kurucu İmparatoru Konstantin'in davet ve teşvikleriyle ilim, kültür ve sanat insanları da şehre akın etti. Bu sayede

İstanbul'daki gelişmeler devrin kronikçileri tarafından görece özenle kayda alındı. İstanbul başkent olarak kurulduktan yaklaşık 10 yıl sonra, 342'de depremlerle karşılaştı. Şehri kuranlar ve şehrin sakinleri deprem gerçeğini yaşayarak gördü. Ancak, Ağustos 358'de meydana gelen deprem, şehirde büyük hasara yol açtı. Yeni kurulan ve Hristiyanlık dinini resmen kabul eden Roma İmparatorluğu'nun gözde kamu binaları yıkıldı. İmparatoriçe adına yapılan Pietas Kilisesi büyük hasar gördü. 365 yılında meydana gelen deprem İstanbul'da tsunami oluşturan bir etki yaptı. Dev dalgalar İstanbul surlarını döverek çatlattığı gibi üzerlerinden aşarak büyük korku verdi. Çok sayıda gemi dev dalgaların etkisiyle savrulmuş parçalandı.

V. yüzyılda kayıtlara geçen farklı şiddetli on üç deprem oldu. Yüzyılın başlarında çok sayıda deprem İstanbul halkına korku saldı. 406 yılındaki sarsıntıda saray halkı çok korktu hatta İmparator Arkadius'un meşhur eşi İmparatoriçe Eudokia korkudan düşük yaptı. 407 yılındaki depremde günümüzdeki Beyazıt Meydanı ve çevresi yıkıldı. 437 yılındaki İstanbul depreminden sonra yaklaşık dört ay süren artçı şoklar halk üzerinde büyük endişelere sebep oldu. Halk evlerinde yaşayamaz oldu, aylarca gece gündüz sokaklarda piskoposlarla birlikte dualar ederek vakit geçirdi. İmparator Theodosius yas kıyafetleri giydi. İstanbul sakinleri evlerinde geceyi geçirme cesaretini kaybetti. Halk çadırlara sığındı ve dışarıda uyumaya başladı. Hatta halk sur dışına çıkarak kırık alanlarda toplanıp gün boyunca piskopos ile dualar etmeye başladı^[3].

477 yılındaki depremde İstanbul surlarının bir kısmı ciddi hasar aldı, bazı kiliseler

2 - Elizabeth Angell, "Bir Şehir Manzarası: İstanbul'un Tarihinde Depremler", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, İstanbul, 2015, s. 510.

3 - Frank Verclayen, "Bizans Döneminde İstanbul'da Depremler: Halk Üzerindeki Etki", çeviren Feda Şamil Arık, TAD, 1997, c. 19, sy. 30, s. 300, 301.

ile Beyazıt Meydanı'ndaki bazı anıtsal sütunlar ve üzerlerindeki heykeller yıkıldı^[4].

VI. asırda (525, 542, 543, 554, yıllarında) büyük depremler oldu. Şehirde her zaman alışlagelen kayıplar meydana geldi. Ancak 557 yılında Nisan, Ekim ve Aralık aylarında meydana gelen üç ayrı deprem halkın psikolojisini bozdu. Özellikle Vakanüvis Agathias'ın kaydettiği yılın son ayındaki deprem gece vuku bulduğu için halk büyük korku yaşadı. Surlara yakın oturanlar arasında hayatını kaybedenler çoğunlukta idi. Bizanslılar Tanrı'nın gazabı olarak gördükleri bu tür olaylardan kurtulmak için kiliselerde dua ediyordu. Bazıları dünyanın sona erme zamanının geldiğini düşünüyor, kıyametin kopma saati ile depremler arasında ilişki kuruyordu. Kilise adamları dışında kalan kâhinler ve müneccimler görüşlerini yaymak ve taraftar toplamak amacıyla halkın panik hâlimden faydalanıyordu. Batıl inançlar ve kiliseden sapmalar yaygınlaşıyordu. Hatta bazıları bu felaketleri şeytan, cin, peri hadiseleri gibi görüp onlara karşı kendilerini korumak için, muska ve nazarlıklar kullanıyordu^[5]. Diğer taraftan deprem Hristiyanlık dinine ilgi duyanlar ile kiliseye gelenlerin sayısını da artırdı. Halk arasında iyilik yarışına girenler olduğu gibi zenginler depremedelere aynı yardımlar yapmaya başladı. Hatta bazı kişiler hayatlarını kiliseye adanarak keşiş oldu. Deprem sonrasında maddi sıkıntılara sağlık sorunları da eklenmiş veba benzeri salgınlar ortaya çıkmıştı. Depremden sonra yetersizlikler, hijyenik problemler ve tedavilerin yetersiz kalması salgın hastalıkların önlenememesine yol açtı^[6].

557 yılındaki deprem İmparator Justinaus tarafından yeniden yaptırılan Ayasofya'ya da zarar verdi ve kubbesinde hasar ve çatlaklar oluşturdu. Bir yıl sonra 558'de meydana gelen bir diğer deprem veya artçı bir sarsıntı sonucunda kubbesi çöktü ve yeniden yapılarak bugünkü kubbe formuna dönüştürüldü^[7].

VII. asırda tarihî kayıtlara geçen deprem tespit edilemedi. Anlaşıldığına göre VII. asır İstanbulluları korkutan depremlere sahne olmadı. 740 yılında vuku bulan depremde Aya İrini Kilisesi büyük hasar aldı. İzmit yerle bir oldu. IX. Asırda İstanbul'u etkileyen depremler daha çok Trakya merkezli ortaya çıkanlardı. 862'de Altın Kapı'daki Zafer Heykeli yıkıldı. 869 yılı başında meydana gelen zelzeleyi tarihe kaydedenler buna büyük deprem adını verdi. Ayasofya ve Azize Meryem Kilisesi'nin büyük zarar gördüğü sarsıntılar yaklaşık 40 gün sürdü^[8].

Marmara Bölgesi'nde İzmit, Bursa ve Edirne'de meydana gelen büyük depremler İstanbul'u etkileyen tehlikeli âfetler olarak görülmektedir^[9]. 989'da meydana çıkan depremin merkezi de İzmit'ti ve İtalya'ya kadar etkisi görüldü. En büyük hasarların birine sebep olan bu depremde İstanbul'da çok sayıda bina yıkıldı ve birçok İstanbullu hayatını kaybetti. Ayasofya da büyük hasar aldı, batı yönündeki kubbesi çöktü ve altı yıl süren tamirden sonra eski halini aldı.

XI. asırda Türkler Anadolu'yu yurt edinmeye başladığı yıllarda İstanbul çok sayıda depremle sarsıldı. 1010 yılındaki depremde Havari Kilisesi büyük hasar

4 - Işın Demirkent, agm., s. 52-55.

5 - Frank Verclleyen, agm., s.303.

6 - Frank Verclleyen, agm., s.304.

7 - Elizabeth Angell, agm., s. 510.

8 - Nevra Necipoğlu, "Depremler, Bizans Dönemi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994, III/33- 34.

9 - N.N. Ambraseys and C.F. Finkel, agm, s. 527.

aldı ve kubbesi yıkıldı. 1033, 1036, 1037, 1038 ve 1041 yıllarında meydana gelen depremlerle sarsılan İstanbul, 1063 yılında çok şiddetli bir başka depreme tanık oldu. 1064 ve 1083 depremleri de çok güçlüydü ve devrin tarihini kaydeden Attaleiates'e göre şehirdeki evlerden hasar görmeyen kalmamıştı. XII. asırdaki tarihçiler tarafından kaydedilen bilgiler arasında depremlere yönelik kayıt yoktur. XIII. asrın başında İstanbul 1204 yılında Latin işgaline uğrayana kadar birkaç depremlerle daha karşılaştı. 1200 ila 1204 yılları arasındaki depremler İstanbul'a zarar vermenin yanı sıra halkın psikolojik durumuna da olumsuz tesir etti. 1202 yılında meydana geldiği belirtilen ancak tarihi kuşkuyla olan depremde İmparator III. Aleksios'un ailesinden enkaz altında kalanlar olduğu gibi damadı ve kendisi de yaralandı. İmparatorun saltanat yatağının olduğu odanın yıkılmasına neden olduğu için bu deprem sarayda olduğu kadar İstanbul halkı üzerinde de derin korku yarattı. İstanbul'da Latin İmparatorluğu (1204-1261) devrinde 1231 yılında meydana gelen deprem de çok etkili oldu. Surların bazı kısımları yıkıldı. Bu depremin yol açtığı yıkım sonradan yapılan kıyaslamalarda daha iyi anlaşıldı. 1280 yılında meydana gelen deprem şiddeti küçük idi ve İstanbul'un Anadolu yakasında Kayışdağı civarında vuku buldu^[10]. XIII. yüzyılın sonunda 1296'da meydana gelen deprem ise çok şiddetli ve etkili bir deprem olarak tarihçiler tarafından kaydedildi. Hatta 65 yıl önceki deprem kadar büyük bir deprem diye tarif edenler oldu. Bir yandan İstanbul'dan Sakarya Nehri kıyılarına bir yandan da

İzmir ve çevresine kadar uzanan hattı etkiledi. Buralarda yer alan yaklaşık 70 kale ve çok sayıda kilise ile kutsal yapı yanında on binlerce ev yıkıldı^[11].

XIV. yüzyılda meydana gelen irili ufaklı sarsıntılar içinde iki tanesinin etkisi büyük oldu. 1332 depremi çok sayıda kilise ve binanın yıkılmasına sebep olduğu gibi tsunami etkisi de görüldü. 1354 yılında meydana gelen depremin merkezi muhtemelen Gelibolu veya Şarköy olduğundan İstanbul ve çevresine büyük zarar verdi. İstanbul'u çevreleyen surlarda yıkılmalar meydana geldi.

1352 yılında Bizans İmparatorluğu içindeki taht mücadelesinde Orhan Bey'in emriyle İmparator Kantakuzenos'a destek vererek tahta V. İoannes Palaiologos'u geçirmek için hareket eden Sırp-Bulgar birliklerine ağır darbe indiren Süleyman Paşa, kendi adına olduğu kadar Bizans İmparatoru adına da büyük bir başarı kazanmış idi. 1352'den beri Çimbi Kalesi'ni üs edinerek Kantakuzenos'a destek veren Süleyman Paşa, Kantakuzenos'a kazandırdığı mücadelenin ödülünü almak istiyordu. Bu hizmetinin ödülü olarak İmparator'dan Çimbi Kalesi'ni talep eden Süleyman Paşa 2 Mart 1354'de meydana gelen depreme tanık oldu. Gelibolu'dan İstanbul'a kadar pek çok hasar vuku buldu. Kaleler, kiliseler ve evler yıkıldı. Gelibolu'da da büyük hasarlar oluştu, halk şehri terk ederek depremin artçı sarsıntılarından uzaklaşmaya çalıştı. Çimbi Kalesi'ne konuşlanan Süleyman Paşa şehre sahip çıkan tek otorite olarak kaldı. Böylece uzun zamandır elinde tuttuğu kaleyi kesin olarak fethettiğini belirten Süleyman Paşa şehirden korkuyla kaçan halk yerine Anadolu'dan ve Karesi ilinden Türkleri yerleştir-

10 - Esin Ozansoy, "1200-1453 İstanbul Depremleri", *Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri 22-23 Mayıs 2000*, s. 6.
11 - Esin Ozansoy, s.8-9.

meye başladı. Bundan sonra Çimbi Kalesi Rumeli'de sahip olunan bir üs görevi yaptı. Çimbi hem Gelibolu hem de Saros Körfezi'ne hâkim konumuyla Balkanlara yönelik fetihlerde önemli roller almaya başladı^[12].

İstanbul'da XIV. ve XV. Yüzyıllarda meydana gelen depremler diğer yüzyıllarla kıyaslandığında görece çok büyük hasarlara yol açmadı. Esin Ozansoy'un araştırmasına göre 1303, 1315, 1332, 1343, 1344, 1354, 1391, 1402, 1419, 1437, 1452-1453 yıllarında İstanbul çeşitli büyüklükteki depremlerle sarsıldı. Devrin tarihçileri hasar gören yerleri ve kayıpları yazdı. Tarihçilerin odaklandığı noktalar genellikle surlar, Ayasofya ve kiliseler idi. İstanbul'u etkileyen depremlerin hemen hepsinde surlar ve Ayasofya da etkileniyordu. Bu yapılarda hasar çoksa deprem çok büyük demektir. 1343, 1354 ve 1452-1453 depremleri hakkında daha detaylı bilgiler devrin tarihçileri tarafından yazıldı. 1343 yılında meydana gelen deprem nedeniyle İstanbullular dev dalgaları yani tsunami ile bir kez daha karşılaştı. Boğaziçi'nin sahil şeridinde etkili olan dev dalgalar özellikle Beylerbeyi sahillerini döverek kıyıda limanda bulunan tekne ve sandalları sürükleyip bir kısmını parçaladı. Bizans tarihçisi Kritobulos 1452-1453 depremini anlatırken Türklerin fethinden önce meydana gelen olaylar bağlamındaki verilerini sunarken yer sarsıntılarının maruz kalan şehrin ilahî işaretlerle uyarıldığını söylemektedir. Bu son sarsıntılar ve önceki depremlerle hasar gören surları hızla tamire başlayan İmparator, aynı zamanda hendekler kazdırmış, surlarda ve kulelerdeki savunma kapasite-

sini güçlendirmişti. Kısacası Türklerin muhasarası başladığında Bizans İmparatoru İstanbul'u savunma noktasında depremlerin yol açtığı eksiklerini büyük ölçüde tamamlamıştı^[13].

Fetihten sonraki depremler

İstanbul'un fethinden sonra meydana gelen depremler şehrin kadim dokusu üzerinde zaman zaman ağır hasarlara sebep oldu. Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u yeniden imar ederek dünyanın gözbebeği bir şehir hâline getirdi. Fatihten sonra, 1489'da sınırlı etkisi olan bir deprem meydana geldi. Ancak 10 Ekim 1509'da meydana gelen deprem İstanbul'da büyük yıkımlara sebep oldu ve halka büyük zarar verdi. Kıyamet-i Suğra yani küçük kıyamet diye adlandırıldı. Depremin yıktığı hanelerde çok sayıda insan hayatını kaybetti. İstanbul halkı günlerce hasar görmemiş evlerine bile giremedi. Şehir sakinlerinin çoğu bahçelerde ve açık alanlarda geceledi. İstanbul dışında Edirne ve Çorum'a kadar deprem hissedildi^[14]. Tarihçi Solakzade'nin verdiği bilgilere göre İstanbul'da 109 mescit ve 1070 hane yıkıldı. İstanbul surları içinde minaresi hasar görmeyen cami ve mescit yoktu. Eğrikapı'dan Yedikule'ye kadar olan surlar hasar gördü ve bazı bölümleri yıkıldı. Narlıkapı'dan Cankurtaran'a kadar uzayan surlar temellerine kadar yıkıldı. Fatih Camii büyük hasar aldı. Hatta bazı kayıtlara göre kubbesi bile çöktü. Sahnı Seman Medresesi'nin üç kubbesi, imarethane ve şifahane binalarının giriş kapıları üzerindeki kubbeler yıkıldı. Galata surları

12 - Feridun Emecen, "Süleyman Paşa", *TDVİA*, İstanbul, 2010, XXXVIII/95-96.

13 - Esin Ozansoy, "1200-1453 İstanbul Depremleri", *Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri 22-23 Mayıs 2000*, s. 3-21.

14 - Hüsnü Kınaylı, "Deprem", *Büyük İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1966, VIII/4466; Halil İnalçık, "İstanbul, Yangınlar ve Depremler", *DİA*, İstanbul 2001, XXIII, 232.

da depremden etkilenecek yer yer yıkıldı ve Galata Kulesi de hasar aldı^[15]. Bizans devrinden gelen yapılardan Bozdoğan Kemeri, Cerrahpaşa'daki Arcadius Sütunu, Kız Kulesi, At Meydanı'nda yer alan sütunlar ile muhtemelen Beşiktaş'ta olan bir sütun da ağır hasar aldı veya yerle bir oldu. Beyazid Camii'nin de kubbesi çöktü. Padişah II. Beyazid artçı sarsıntılarının devam etmesinden dolayı İstanbul'dan Edirne'ye gitti. Edirne de 23 Ekim 1509'da ve 16 Kasım 1509'da büyük şiddetle sarsıldı. Bunun üzerine padişah Divan toplantısı yaparak vezirleri adil yönetim sergilemek noktasında uyardı. Edirne Sarayı'nda toplanan vezirlere şunu söyledi: "Bu zelzeleler zulüm ve fesadınızdan mazlumlar ahınının sebep olduğu gazabı ilahidir"^[16]. Osmanlı Devleti'nde İstanbul'un fethinden sonra padişahlar "Zıllullah-i fi'larz" olarak algılandığından yönetimdeki esas görev vezirlere ait görüldü. Bu yüzden padişah, divan üyelerini halka zulüm yapmamaları noktasında uyardı.

1509 Depremi, Boğaziçi kıyıları ile Adalar'da hasara yol açtı. Rumelihisarı ve Anadoluhisarı hasar aldığı gibi Anadolu Kavşağı'ndaki Yoros Kalesi de hasar gördü. Burgazada ve Heybeliada'daki birer kilise ağır hasar aldı. Depremden sonra İstanbul'da çok hummalı imar faaliyetleri yapılmak zorunda kalındı. II. Bayezid, İstanbul dışından çok sayıda usta, kalfa ve amele getirerek imar faaliyetlerini hızlandırmaya çalıştı. Ayrıca, İmar masraflarını ödeyebilmek için de yeni vergiler ihdas edildi^[17]. Bundan sonra mimari açıdan İstanbul'da yeni bir devir başladı. Kamu binaları ve mabetler dışında taş bina yerine ahşap bina-

ların yapılması esas alındı^[18]. Zira deprem anında taş binalar yıkıldığında can kaybı çok oluyordu. Ahşap binalar yıkıldığında hasar olsa da can kaybı çok az oluyordu. Ahşap binaların olumsuz yönü yangın tehdidiydi. Yangın olduğunda ahşap binalar tümüyle zarar görse de can kayıpları kısmen çok az oluyordu. Yangın iki veya üç katlı ahşap evi kül edene kadar hane halkının tahliyesi çok önceden sağlanabiliyordu. İstanbul başta olmak üzere İmparatorluk şehirlerinde ahşap evlerin yapılmasının bir diğer sebebi de taş malzemeye göre ahşap malzemenin kolay ve ucuz bir şekilde tedarik edilmesi idi. İstanbul'dan Doğu Karadeniz'e kadar uzanan ormanlar ihtiyacı karşılama noktasında yeterli olmuştu.

İstanbul dünyada deprem tehdidine en fazla maruz kalan şehirlerden biri olmasına rağmen 1509 yılından sonra yaklaşık yarım asır deprem korkusuna şahit olmadı. 10 Mayıs 1556'da sarsılan İstanbul bir asırdan fazla bir sürede 1577, 1597, 1625, 1633, 1642, 1644, 1669 ve 1688 veya 1689'da küçük ölçekte depremlerle karşılaştı. Bunların hemen hepsi muhtemelen oluşum merkezi uzaklarda olduğundan ve şiddeti küçük olduğundan şehre çok az hasar verdi. 17 Şubat 1659'da meydana gelen bir depremde Süleymaniye Camii bir miktar hasar aldı. 25 Haziran 1689'da Silahdar Tarihi'nde geçen bir başka az hasarlı deprem daha vuku buldu. İstanbul surlarında Topkapı üzerindeki bir kemer yıkıldı. Küçükçekmece'deki bir imaret hasar gördü^[19]. Bunun üzerinden bir yıl geçtikten sonra 11 Temmuz 1690 tarihinde de etkili bir başka deprem daha oldu. Yaklaşık 29 yıl geçtik-

15 - Süleyman Lokmacı, Solak-Zâde Tarihi'nin Tahlili ve Metin Tenkidî, (Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2015, s.415- 416.

16 - Age., s. 416

17 - Age., s.417-418.

18 - Hüsnü Kinaylı, s. 4467.

19 - Nazire Karaçay Türkal, *Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa Zeyl-î Fezleke (1065-22 Ca.1106 / 1654-7 Şubat 1695)*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2012, 1223.

ten sonra Mart 1719 ve 25 Mayıs 1719'da meydana gelen depremlerin tesiri büyük oldu. Bu arada 1712'de İstanbul'u etkileyen bir deprem dolayısıyla, Divan toplantıları günlerce açık havada yapıldı^[20]. İstanbul şehri bundan sonra 1894 yılındaki büyük depreme kadar altmış altı sarsıntı yaşadı^[21]. 25 Mayıs 1719 depreminde Marmara Denizi'nin Anadolu kıyısındaki yerleşim yerleri büyük hasar aldı. Deprem, İzmit, Düzce, Yalova ve Karamürsel'de ciddi hasarlara sebep oldu. Öte yandan, İstanbul surlarının bazı kısımlarını yıkan deprem bazı camilerde de hasara sebep oldu. Bunlar arasında Ayasofya, Bayezid, Fatih, Edirnekapı Mihrimah Sultan ve Bali Paşa Camileri de bulunuyordu. Bayezid'daki Eski Saray ile Topkapı Sarayı'ndaki Yalı köşkü kayıkhanesi de hasar aldı.

2 Eylül 1754 tarihinde meydana gelen deprem 1719'daki gibi ağır hasarlara sebep oldu. İstanbul surları, Ayasofya, Bayezid ve Fatih camileri önceki depremlerde hasar aldıkları gibi bu depremden de etkilendi. Ayrıca Galata Kulesi de hasar gördü. Fatih'teki Şekerci Hanı, Çemberlitaş'taki Vezir Hanı da depremden hasar gören binalar arasında yer aldı^[22].

Anadolu topraklarında 1584'te Erzincan'da yaklaşık 15 bin kişi, 1668'de İzmir'de yine 15 bin kişinin vefat ettiği başka büyük depremler oldu. Sarsıntılar beş altı gün sürdüğünden halk korkuya kapıldı^[23]. Tarihçi Şemdanîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi'nin 1509 depremiyle kıyaslayıp ondan daha tesirli diye yorumladığı 1766

depremi İstanbul'a çok büyük hasarlar verdi. Bu deprem Marmara bölgesinde Yalova, İzmit ve Karamürsel'de de ciddi hasarlara yol açan şiddete sahipti. 1766'da Sultan III. Mustafa zamanında meydana gelen ve bir dakikadan fazla süren deprem Süleymaniye Camii'ne çok fazla hasar vermezken bütün İstanbul'un yıkılmasına sebep oldu. Sultan III. Mustafa, Rusya ile savaş hâli olmasına rağmen, İstanbul'u yeniden inşa etti^[24].

Bundan sonra Anadolu coğrafyasında büyük ölçekli olarak 1789'da Elazığ Palu'da vuku bulan depremden yaklaşık 15 bin kişi hayatını kaybetti. Tarihçi Vasıf'ın kaydına göre, 28 Ağustos 1800 tarihinde küçük ölçekte bir sarsıntı oldu^[25]. 27 Ekim 1802'de İstanbul'u etkileyen küçük şiddetli bir depremden sonra 1822'de Antakya'da 22 bin kişi hayatını kaybetti. 28 Şubat 1855 tarihinde Bursa yakınlarında meydana gelen ve şehirliler tarafından "küçük kıyamet" olarak adlandırılan deprem ağır hasarlara yol açtı. İstanbul'un Galata, Samatya, Fatih, Saraçhane ve Beyazıt semtlerinde hasarlar görüldü^[26]. Davut Paşa Camii'nin kubbesi ve surlarda bazı hasarlar oluştu^[27].

19 Nisan 1878'de İzmit'te meydana gelen deprem de İstanbul'u etkilemiştir. 10 Temmuz 1894'te muhtemelen İzmit merkezli olan ancak İstanbul ve çevresini etkileyen bir deprem oldu. Ancak önceki depremlere nispetle bakıldığında can kayıpları daha azdır. Çok sayıda bina yıkılmış, can kaybı binden az olmuştur. Devrin tarihî

20 - Elizabeth Angell, agm., s. 514.

21 - Halil İnalçık, "İstanbul", *TDVİA*, İstanbul 2001, XXIII, 232.

22 - Şemdanîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Mür'it-Tevârih*, Münir Aktepe (haz.), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1978, I/176-23 - Hüsnü Kınaylı, s. 4467.

24 - Şemdanîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Mür'it-Tevârih*, Münir Aktepe (haz.), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1978, IIA/85-86.

25 - Hüseyin Sarıkaya, Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr Ve Hakâ'İku'l-Ahbâr'I 1209-1219/1794-1805 (İnceleme Ve Metin), (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2013, s.471.

26 - Yusuf Oğuzoğlu, "Osmanlı Arşivi Kayıtlarına Göre 1855 Bursa Depremi", *Bursa Yöresi'nin Depremselliği ve Deprem Tarihi*, Bursa 2001, s. 81; Mehmet Yıldız, "1855 Bursa Depremleri", *Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri*, İstanbul 2001, s. 124.

27 - Orhan Sakin, *age.*, s. 75.

kayıtlarına ve gazete haberlerine geniş bir şekilde yansıyan 1894 depremi, zelzele-i azîme, büyük hareket-i arz, zelzele-i müthîşe diye adlandırıldı. Deprem Temmuz ayında ve öğlen saatlerinde vuku bulduğu için evlerde çok sayıda insan bulunmaması kayıpların görece az olmasını sağladı. Zira ev halkı evlerinin dışında bahçelerde iken erkeklerin de çoğunluğu kahvehane önlerinde veya açık alanlarda bulunuyordu. Deprem vuku bulduktan 15 dakika kadar sonra kısa aralıklarla dört kez artçı sarsıntı olmuş, akşam saatlerinde bir kez daha tekrarlanmıştı. Sur içinde çok sayıda cami, han ve hamam gibi binada ağır hasarlar oluştu. Deniz gayet sakin olduğu esnada vapurlar birden bire şiddetli dalgalara maruz kaldığından yolcu ve mürettebat korkulu anlar yaşamıştır. Adalar'da çok sayıda yıkılan bina olduğu gibi dev dalgalar kıyıları dövmüştür. Adalar ile Büyükçekmece sahillerindeki tekne ve sandallar denizin aniden yükselmesi nedeniyle meydana gelen dalgardan dolayı ağır hasarlar almıştır^[28].

1894 İstanbul Depremi

1868'de İstanbul'da kurulan Rasathane'nin çalışmalarını yeterli bulmayan Sultan II. Abdülhamid, 1894 depremini bilimsel açıdan inceleyip bir rapor hazırlamak üzere Atina Rasathanesi Müdürü D. Eginitis'i davet etmiştir. Aynı zamanda Rasathane çalışmalarını güçlendirmek için gayret eden Abdülhamid İtalya'dan ve İngiltere'den Sismoloji cihazları sipariş verdi. Bu kurumun kadrosunu nitelikli

mühendis ve bilim insanlarından oluşturdu. Bu sayede günümüze kadar ulaşan ve Türkiye'nin en önemli deprem araştırma merkezlerinden olan Kandilli Rasathanesi doğdu. Eginitis bir heyetle deprem bölgesinde inceleme çalışmaları yaptı^[29]. Eginitis, Bahriye Subayı Vasıf Efendi'nin sondaj incelemeleri ile İngiliz haritasındaki bilgileri ve İstanbul Rasathane Müdür Yardımcısı Emile Locaine Efendi'nin deprem hakkındaki hesaplamalarını da değerlendirerek 1894'te hazırladığı rapora göre^[30] Kapalıçarşı'nın bazı duvarları hasar görmüş, Samatya'dan Edirnekapi'ya kadar çok sayıda bina yıkılmıştır. Depremlerin artçı şokları da halkı korkutmuştur. Denizden 200 metre kadar su çekilmiş sonra güçlü bir şekilde sahildeki kayıkları savurmuştur. Depremin etkisi mahallelerin jeolojik yapısına bağlı olarak farklılık göstermiştir. Edirnekapi'da Mihrimah Sultan ve Kariye Camii'nin minaresi yıkıldı. İstanbul'da hasar gören sivil yapıların sayısı 20.300 civarında iken bunların 10.171'i ağır hasarlıydı. Ancak, sivil yapılara kamu binaları, gayri-müslimlere ait bina ve vakıf binaları dâhil edildiğinde depremde hasar gören bina sayısı 22.500 civarındaydı. Ayrıca depremden etkilenen halka destek vermek için bir yardım komisyonu kuruldu. Bu komisyonun raporuna göre ölü sayısı 161, yaralı sayısı ise 378'dir. Evsiz kalanların sayısı ise 3.703 kişidir^[31]. Resmî rakamlara dâhil edilmeyenlerin sayısını birkaç misli ile hesaplasak bile yıkılan binalara göre can kayıpları azdır. Bu durumu Eginitis de tespit etmiş ve sebep

28 - Sema Küçükalioglu Özkılıç, "1894 Depremi'nin İstanbul Üzerindeki Etkileri (Deprem Sonrası İmar Faaliyetleri)", (doktora tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2011, s. 279.

29 - Fatma Ürekli, *İstanbul'da 1894 Depremi*, İstanbul 2000, s. 16.

30 - Bu rapor Fransızca kaleme alınmış ve Türkçeye çevirilerek Padişaha teslim edilmiştir. Aslı için bkz: BOA, YEE, 11/24'de yer almaktadır. Rapor ve yayını hakkındaki değerlendirmeler için bkz, Sema Küçükalioglu Özkılıç, agt., s. 3-5. Bu raporun sadeleştirilerek yayını yapılmıştır: Bkz, Mesude Çorbacıoğlu, "1894 Zelzelesi Hakkında Rapor", *Hayat Tarih*, sayı 9, Eylül 1976, s. 58-62. Ayrıca bu raporun transkripsiyonu ve değerlendirmesi için bkz, Hamiyet Sezer, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi* 1996, XVIII/29, Ankara, 1997, s. 169-197.

31 - Sema Küçükalioglu Özkılıç, agt., s.279-280.

olarak ahşap evlerin can kaybını azaltan en önemli faktör olduğunu belirtmişti.

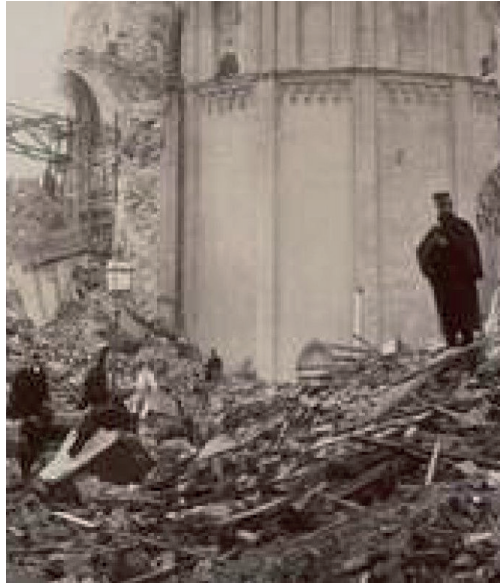
Osmanlı Devleti'nde Depremlere Karşı Bilimsel Yaklaşım

1894 depreminin etkisiyle II. Abdülhamid'in girişimleri sayesinde Türkiye'de doğal âfetler hakkında bilimsel bilgi edinmek ve bunun için de teknolojiden azami ölçüde yararlanmanın önemi kavrandı. Esasen teknolojik gelişmeler Osmanlı Devleti'nin idaresine kolaylıklar sağladığı gibi zorluklarla karşılaşmasına da sebep olmuştur. Telgraf hatlarının döşenmesi Abdülmecid zamanında gündeme gelmesine rağmen Abdülaziz devrinde başladı. Ama esas gelişme II. Abdülhamid devrinde oldu. Abdülhamid padişah olduktan sonra yaklaşık 50 bin km. telgraf hattı döşetti. Devletin hükümlerinde olduğu topraklarda iç bölgelere kadar ulaşımı sağlayan yolların toplam uzunluğu ise 20 bin kilometreye uzanmıştı. Deprem gibi âfetler yanında ekonomik ve siyasal gelişmelerden etkilenen halk özellikle Rumeli bölgesindeki telgraf binalarına gidip Yıldız'a tepkilerini iletme imkânı buldu.

1894 depremi Türk toplumunda depremin esas nedenini tespit etmek noktasında bir milat oldu. 1509'da padişah da halk gibi depremden kaçarak Edirne'ye gitmişti. Orada da deprem vuku bulduğunda Divan toplantısı yaparak vezirleri adil yönetim sergilemek ve halka zulüm yapmalarını noktasında uyarmakla yetinmişti. II. Abdülhamit ise depremin sebep ve sonuçlarını tespit için yabancı bir uzman getirtti. Depremin ölçülebilir doğa olaylarından biri olduğunun farkında olarak sismograf görevlendirdi. Sismograf ölçüm aletlerinin

biri İtalya'dan biri de İngiltere'den satın alındı.

31 Mart 1901'de İstanbul'da Kurban Bayramı esnasında meydana gelen depremde Padişah II. Abdülhamid Dolmabahçe Sarayı'nda Bayramlaşma Töreni'ne başlamak üzereydi^[32]. Muayede salonunun ortasındaki büyük avizenin billurları birbirine çarpıyor, yüzlerce çingirak sesi salonu inletiyordu. Salonun bazı camları kırıldı ve büyük avizenin bazı parçaları yere düşünce törene katılan yerli ve yabancı davetliler can havliyle kaçışmaya başladı. Padişah tahtı önünde ayakta kılıcına dayanarak metanetini korumuştur. Kalın sesiyle "Telaş etmeyin; kimse yerinden kımıldamasın" diye emir veren padişah, ellerini kaldırarak "Allahu Ekber" diyerek duaya başladı. Sarsıntılar kesilince "muayede başlasın" emrini vererek törenin devamını sağladı. II. Abdülhamid bomba hadisesinde gösterdiği celadeti burada da sergilemişti^[33]. Padişah aleyhinde yapılan evhamlı ve korkak eleştirilerinin gerçeği tam olarak yansıtmadığını da kanıtlamıştır.

32 - BOA.YPRK.NMH.8/63.

33 - Celal Esat Arseven, *Sanat ve Siyaset Hatıralarım*, (Yayına hazırlayan: Ekrem Işın), İstanbul, 1993, s.92-93.

XX. Yüzyılda İstanbul'u Sarsan Depremler

XX. yüzyılda İstanbul'u etkileyen depremlerin merkezi Marmara Bölgesi idi. Bunların çoğu orta büyüklükte idi. Ancak yüzyılın sonunda 1999'da meydana gelen iki deprem İstanbul'a da hasar verdiği gibi halk üzerinde büyük korkuya neden oldu.

9 Ağustos 1912'de Tekirdağ Şarköy'de meydana gelen deprem 7.3 büyüklüğünde idi. Artçı sarsıntıları 4 Ekim'e kadar sürdü. İstanbul'da Topkapı, Kasımpaşa, Beyoğlu, Unkapanı, Ortaköy'deki bazı binalar az hasar aldı. Depremin etkilediği semtlerde yaşayanlar artçı sarsıntıların verdiği korku sebebiyle huzursuz oldu^[34]. Hendek'te 1943'te 7.0, 1953'te Yenice-Gönen'de 6.8 ve 1964'te Manyas'ta 6.8 büyüklüğünde meydana gelen depremler İstanbul'da da bazı küçük hasarlara sebep oldu.

Mudurnu'da 1967 yılında 7.2 büyüklüğünde meydana gelen deprem İstanbul'da hissedilmekle birlikte çok az hasara yol açtı. 24 Nisan 1988 tarihinde Marmara Denizi'nde İstanbul'a 7 km uzaklıkta 5.1 büyüklüğünde bir deprem daha meydana geldi^[35]. Çok az hasarla atlatılan bu depremden yaklaşık 11 yıl sonra bir başka deprem daha meydana geldi. 17 Ağustos 1999 tarihli depremin merkezi Gölçük idi. Bu bakımdan Gölçük ve İzmit Depremi olarak kayıtlara geçti. Ancak tüm Marmara Bölgesi'nde yıkıcı etkileri görüldüğü için Marmara Depremi olarak da adlandırıldı. Rihter (Richter) ölçeğine göre 7.4 büyüklüğünde idi. Resmî açıklamalara göre 18.373 vefat, 48.901 yaralı vardı. Ancak, gerçek rakamların bunun en az üç katı olduğuna dair tartışmalar kamuoyunda görüldü. Çünkü depremin olduğu tarihte 16 milyon insanın yaşadığı Marmara Bölgesi-

nin neredeyse tamamını etkileyen Ankara ve İzmir'den bile hissedilen depremde resmî rakamlara göre 285.211 ev ve 42.902 işyeri hasar gördü. Marmara Depremi, Türkiye'deki ekonomik ve siyasal gelişmelere etkisi bakımından da tarihe geçen yakın devrin en önemli olaylarından biri oldu. Türkiye'nin sanayi, eğitim, sağlık kurumları gibi ölçütlerle her bakımdan en gelişmiş bölgesi ve nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu Marmara'da vuku bulan deprem gerek can kayıpları gerekse ekonomik kayıplar sebebiyle ülke genelinde büyük üzüntüye sebep oldu^[36].

12 Kasım 1999'da Düzce'de meydana gelen depremin şiddeti ise 7,2 idi. Bu depremde resmî açıklamalara göre 845 kişi hayatını kaybederken yaklaşık 5 bin kişi yaralı olarak kurtuldu. Ancak 3.395 bina ağır hasarlı idi ve yaklaşık 15 bin ev ve işyeri ciddi hasar gördü.

Türkiye dâhil Türklerin yaşadığı coğrafya ekseriyet bakımından deprem kuşağındadır. Bu coğrafyayı vatan yapanlar açısından depremlerle yaşamayı öğrenmek ve depremlere karşı dayanıklı binalar yapmak çok önemlidir. İstanbul dâhil Türkiye'nin büyük bir bölümü şiddeti ve yıkıcılığı yüksek depremler yaşamıştır. Bu yüzden deprem öncesi, deprem sırası ve deprem sonrasında neler yapılacağı konusunda her Türk vatan-daşı standart bilgilere sahip olup ona göre hareket etmeye odaklanırsa bundan sonra büyük acılar yaşamaya son verecektir.

6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinde gece 7,7 öğlen ise Elbistan'da 7,6 şiddetinde iki ayrı deprem vuku olurken, Gaziantep'te de 6,4 ile 6,5 şiddetinde iki deprem meydana geldi.

Depremlerden Türkiye'de yaklaşık 14 milyon insan doğrudan etkilenirken on

34 - Daha fazla bilgi için bkz, Recep, Karacakaya, "Şarköy-Mürefte Depremi (1912)", *Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri 22-23 Mayıs 2000*, İstanbul 2001, s. 203-218.

35 - Elizabeth Angell, agm., s. 517.

36 - Daha fazla bilgi için bkz, Recep Efe, *Gölçük ve Düzce Depremleri*, İstanbul, 1999.

bir il âfet bölgesinin içinde kaldı: Hatay, Osmaniye, Adıyaman, Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Malatya, Adana, Maraş ve Elazığ. Suriye'yi de sarsan deprem bölgede büyük yıkıma yol açtı. Bu depremlerin sebep olduğu yıkım ve can kayıpları bakımından Cumhuriyet tarihinin ilk yüzyılındaki en büyük deprem olarak kayıtlara geçti.

Acı Kayıplar ve Standart Dışı Binalar

Türkiye son yüzyılda meydana gelen depremlerde büyük yıkımlar ve acılar yaşadı. Son depremlerde ortaya çıkan acı bilançoda TOKİ tarafından yapılan konut ve işyerlerinin az hasar alması bu tür kurumlar ve sağlam zeminde sağlam binalar üretmenin önemini ortaya koydu. Ancak bilimsel yaklaşımlar çerçevesinde şehir planlaması, tüm âfetlere karşı dayanıklı konutlar üretme ve olası âfetler öncesinde, sırasında ve sonrasında nasıl davranılacağına dair bilinç oluşturma noktasında daha yapılacak işler olduğu da görüldü. Her âfet Türkiye'de yeni bir sayfa açılmasına neden oldu. Ancak alınan tedbirler bir öncekinden ileri seviyede olsa da bugüne kadar yeterli olmadığı görüldü. Mesela, Türkiye'de Bina Deprem Yönetmeliği ilk kez 1939 Erzincan depreminden sonra 1940 yılında hazırlandı. Böylece, deprem gibi âfetlere karşı konut tasarımı ve yapımına yönelik yasal standartlar oluşturuldu. Yönetmelik 1944, 1947, 1949, 1953, 1961, 1968, 1975, 1998 ve 2007 yıllarında yenilendi. Bundan sonra, geniş bir uzmanlar heyeti tarafından hazırlanan Bina Deprem Yönetmeliği 18 Mart 2018'de *Resmî Gazete*'de yayımlanarak 1 Ocak 2019'da yürürlüğe girdi^[37]. Bu yönetmeliklerle betonarme binalara yönelik standartlarda yaşanan âfetler, gelişen

teknolojik imkânlar göz önüne alınarak iyileştirmeler yapıldı. Ancak, inşaat yapımını başından sonuna kadar düzenleyen tüzük ve yönetmeliklerin kapsamındaki kuralların gereğince uygulanıp uygulanmadığı tartışılan konular arasındadır.

Sonuç

İstanbul kurulduğu tarihten itibaren dünyanın en önemli şehirlerinden biri olma vasfına sahiptir. Dünyada insanlık mirası olarak kabul edilen sayısız mimari eser barından şehir hemen her sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik kesimden insanı cezbetmektedir. Çok sayıda anıtsal özellik taşıyan ibadethane ve kamu binasına ev sahipliği yapan şehir, kurulduğu IV. asır başlarından itibaren çeşitli aralıklarla büyük depremlerle karşılaştı. Her büyük deprem sonrası İstanbul'da yıkılan binalar altında canlarını kaybeden şehir sakinleri ve tarihî hafızayı oluşturan anıtsal nitelikteki eserler karşısında hüznün duyulması söz konusu oldu. İstanbul'da meydana gelen depremler sebebiyle maruz kalınan durum ülkenin hem maddi ve manevi kayıpları hem de nitelikli demografik kaynaklarının azalması olarak değerlendirildi. Hasar alan kutsal mekânların insanların manevi duygularını etkilemenin yanı sıra yıkılan surlar, binalar ve sivil yapıların da insanların bütçelerine ve ülkenin hazinesine büyük yük getirdiği görüldü. Bütün bu faktörlerin etkisiyle İstanbul'u etkileyen depremler evelden beri tarihçiler tarafından kayda alınarak maruz kalınan durum gelecek nesillere aktararak gerekli tedbirlerin alınmasına çalışıldı. Ancak her deprem sonrası can kayıplarından dolayı karşılaşılan acılar devam etti. ☒

SELFİ ÇUBUĞUNUN UCUNDAKİ PERAKENDECİ POŞETİ

Iyilikte bulunmak” iyiliğin özünde yer almaktır. Ona kalbin sevgisiyle, vicdanın merhametiyle karışmaktır. Salih, sahih ve sahici bir niyetle taahhütte bulunduğumuz iyiliği dışarı taşırmadan, dışarı taşmadan yapmaktır.

Giz’lenmiş iyiliğin sırrına ermek bizi de erdirecektir. Sır mertebesinin sınırını, nefsimizle yapacağımız mücadelenin neticesi belirleyecek. Elbette bu çetin ve şedit bir mücadeledir.

İyilik eylemi, eylemi gerçekleştirenden ziyade nüfuz ettiği kişi veya canlı üzerinde oluşturduğu maddî ve manevî tesirle alakalıdır. Bu tesirin fazileti bize feyz vermelidir. Bizi yüceltecek olan budur. Aksi hâli, hâl değildir.

İyilikte bulunurken bulunduğumuz yerin etrafında dolaşan nefsi marazlar bizi halis niyetlerimizden saptırmamalıdır. Bu sudan bir iyilik olsa da...

“Depremzedelere yardım amaçlı bir tır dolusu su gönderiyoruz. Bakın, şu an suları yüklüyoruz. Onları susuz bırakmayacağız, inşallah. Oğlum dikkat et, suları patlatma! El salla bakalım! Sevgili takipçilerim takipte kalın! Yardımlarımız devam edecek. Gönderdiğimiz her yardımı buradan sizlerle paylaşacağız.”

Biz “Hayırda yarışın” emrine uyduk ve bu hep emir mucibince yarıştık. Bu yarışın bitişinde kazanan veya kaybeden ilan edilmedi. Bunun dünyalık bir derecesi, bir sıralaması olmadı.

İlk emredildiği günden bugüne sayısız iyilik yarışı yapıldı ve yarışmacılar muhakkak ki kazandılar. Böyle biliyor, böyle inanıyoruz. Kimin ne kazandığını ne kadar kazandığını ise ancak emrin sahibi bilir.

Razı olmak, rızasını kazanmak O’nun lütfudur. Bu lütfü boynumuza asılacak en güzel mükâfattır. Şöhretli, şöhretsiz kim olursak olalım yaptığımız bir iyilik Allah’ın rızasından pay almadıysa dünyaları da bağışlasak toz kadar, zerre kadar kıymeti olmayacaktır.

Evvelinde gerçek zeminde gizli ve usulüne uygun yapılan iyilik yarışları zamanla zemininden ve usulünden uzaklaşıp sanallaştı. Artık nefsimizi bünyemizden taşıyıp ekranlardan piksel piksel faş eder olduk. Hepimiz ifşa etmenin ve edilmenin vahşi cazibesi karşısında sonucunu merakla beklediğimiz birer medyatik yarışmacıya dönüştük.

“Depremzede vatandaşlarımıza yardım yarışı devam ediyor. Sevgili Emir Ersoy ve Gökçe Bahadır çifti 100 bin ₺, Sevgili Halit Ergenç ve Bergüzar Korel 400 bin ₺, Selka Hazır Beton 500 bin ₺, Sevgili Cenk Tosun ve eşi Ece 600 bin ₺, Sevgili Ajda Pekkan 1 milyon ₺ ... Yatırılan yardım paralarının hesap belgesini

(dekont) aşağıda paylaşıyorum. Her şey açık ve şeffaf. Bakalım en çok beğeniyi hangi hayırsever ünlümüz alacak. ”

Yardım etmek ve yardımlaşmak bu necip milletin genlerinde, yaşantı olarak kültüründe ve ilahî olarak da fıtratında mevcuttur. Biz biliriz ki veren el, alan elden üstündür. Biz biliriz ki “Komşusu aç iken tok yatan bizden değildir.” Ve biz “Sağ elin verdiği sol elin bilmemesi” hassasiyetine sadık bir anlayışla yardımda ve iyilikte bulunan bir milletiz.

“Biz” derken yaptığı yardımın heba olmasını istemeyenleri kastediyorum. Bu “siz” de olabilir.

Yardım etmek, çok sade iştir. Bir iş midir, bu bile karmaşık bir ifadedir! Tarifi kendisinden karışık! Yardım etmek; zora düşen, ihtiyacı olan veya olmayan birine/birilerine, başkaca canlı varlıklara gönüllü olarak maddî/manevî iyilikte bulunmaktır.

Bir çocuğa çilekli dondurma ısmarlamak, evlenecek olan bir çiftte nikâh şahitliği yapmak, yaşlı bir çiftin sobasını kurmak, hayır için yapılmış bir sebilden ağzını dayayıp kana kana su içmek.

Tanımadığın birinin kabri başında dua etmek, karıncayı ezmemek için yürüdüğü yolu değiştirmek, akıp giden suyu bir ağacın gövdesine geverlemek.

Ancak:

Gizliden, uğrun uğrun, sessizce, yedi düvelsiz, sağır sultansız...

Caka satmadan, billboardlara asmadan, ar damarımız çatlamadan...

“Kars Akkaya’da yaşayan 70 yaşındaki Sarıgül Kaçan dîvresini satın karşılığında aldığı 13 bin ₺’yi depremzedelere gönderdi. EDAŞ Genel Müdürlüğü tarafından kendisine hediyeye edilen dîvreyi de deprem bölgesine bağışladı.”

Yaptığımız iyiliğe ve yardıma Allah’ı şahit tutmak yetmiyor artık! Sağımızda ve solumuzda bulunan iyi ve kötü davranışlarımızı tespit edip amel defterimize yazmakla görevli Kirâmen Kâtibîn melekleri de varken... “*Hâlbuki sizin üstünüzde hakikî bekçiler ve çok değerli yazıcılar*

(kirâmen kâtibin) vardır ki, onlar ne yaparsanız bilirler” (Infitâr, 82/11-12).

Öyle bir çağa geldik ki görünür olma fetişizmi hepimize büyük haz veriyor. Bu hazzın dünyalık, gelip geçici ve reklam kokan sığılığında ve sıklığında kaybolup gidiyoruz. Çoğunun ömrü 15 saniye. Bilemedin 24 saat... Bir ömür olsa ne yazar!

Bir de ‘sosyal medya baskısı’ türedi, eskinin ‘mahalle baskısı’ dediğimiz olguya rahmet okutturan. Sosyal medya baskısı, küresel ve sınırsız. Yıkıcı ve kontrolsüz. Asılsız ve astarsız... Bu baskı yüzünden bazı kişiler veya şirketler gizlice ‘reklamsız’ yaptıkları yardımı açıklamak zorunda kalıyorlar.

İstersen açıklama...

Vay sen misin yardım etmeyen?

Çuvalla para kazanıyorsun bir kuruş bile yardım etmiyorsun!

Yazıklar olsun! Bir daha o kahvehanenin kahvesinden içersen...

Hemen aboneliğimi iptal ettiriyorum!

Bu markayı kullanmayın arkadaşlar!

RT lütfen!

Mecburlar mı iyilik yapmaya veya yaptığı iyiliği paylaşmaya? Mecburlar!

Öyleyse gelsin açıklama: “Elbette oradaydık, oradayız, olmaya devam edeceğiz. Elbette ilk amacımız bunu duyurmak olmadı. Bu acıyı yüreklerde hisseden herkes gibi biz de önceliğimizi organize olmaya, bir an önce bölgeye ulaşmaya, faydalı olmaya ayırdık. Bu yüzden sessiz kaldık ama durmadık. Âfetzedeleri desteklemek için yardım kuruluşlarına 19 milyon TL bağışta bulunuyoruz.”

Yıkılmış bir binanın üzerinde depremzedelere vayt, çaklit, moka ikram ederken fotoğraf paylaşmadıkça size inanmayacağız!

Ettiğiniz yardımı, yaptığınız iyiliği elbette Allah bilir. Ama biz de bilmek istiyoruz!

Kameraya bakın lütfen!

Gülümseyin!

Dağılabiliriz... ☹️

ZELZELE

Ayazlı bir günün kuşluk vaktinde enkaz üzerinde çalışan kurtarma ekiplerine, hasarlı binadan el sallayan mutfak perdesi:
Gürcaaan, Cansuu! Kahvaltıya gelmediniz. Neredesiniz? Her sabah anneniz sizden önce kahvaltınızı hazırlardı. Sütlerinizi içirir, yumurtalarınızı yedirirdi. O da gelmedi. En sonunda babanız da uykuyu alamamış bir durumda gerinerek masaya otururdu. Neredesiniz? Mutfak perdesi nereden bilebilir ki bundan sonra Gürcaan'la Cansu gibi on binlerce ailenin aynı yerlerde bir daha beraber kahvaltı yapamayacaklarını?

Bundan 50-60 sene önce insanlar yer sarsıntısına zelzele derlerdi. Bazıları da beklenmeyen zamanda gelen bu davetsiz misafire "hareket" derdi. Bu isimlendirme Kuran kaynaklı bir isimlendirmeydi. Kuran-ı Kerim'in 99. suresi "el-Zilzâl", yer kürenin kendine has bir sarsıntı ile sallanması, hareket etmesi deprem karşılığı kullanılmıştır. Esasında Kuran'daki bu sure gibi birçok sure tabiattaki olay ve varlıkların adlarıyla anılırlar. Neml-karınca, nahl-arı, hadid-demir, ankebut-örümcek, şems-güneş, necm-yıldız vb. Başka bir ifadeyle Kuran-ı Kerim aynı zamanda en mükemmel ve muazzam "Tabiat Bilgisi Kitabı"dır. Zilzâl-deprem suresi; kıyametin kopmasından, insanların yeniden dirilip hesap vermesinden, herkesin -iyi ya da kötü- ettiğiyle karşılaşacağından bahseder. Allah (cc) şöyle buyurur:

"Yer küre kendine has sarsıntıyla sallandığı, toprak ağırlıklarını dışarı çıkardığı ve insan: 'Ne oluyor buna!' dediği vakit, işte o gün (yer) Rabb'inin ona bildirmesiyle bütün haberlerini anlatır. O gün insanlar, amellerini görmeleri (karşılığını almaları) için darmadağınık geri dönüp gelirler. Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim zerre miktarı şer işlemişse onu görür.

Yerin ağırlığını dışarı çıkarması birkaç türlü tefsir edilmiştir: 1) İçindeki hazineleri dışarı çıkarır. 2) Kabirdeki ölümler dirilir. 3) Yer altındaki madenler,

gazlar, yanar durumda olan lavlar dışarı fırlar.”^[1] Bu surede bahsi geçen zelzeleyi yani kıyameti bölgesinde fay hattı olmayanlar, çelikten yapılmış kalelerde veya kayalar oyularak yapılan evlerde oturanlar da mutlaka görecektir. Nasıl ki tedbirini almadığımızda-aldığımızda veya unuttuğumuzda yerküredeki depremin olmasını önleyemiyorsak Kuran’ın haberlerinden bilgimizin olup olmaması da insanlığın bu olaylarla karşılaşmayacağı anlamına gelmez.

Zaman zaman toplumda meydana gelen yangın, sel, özellikle de zelzele felaketinde en büyük haslet yardımlaşma ve dayanışmadır. Bu güzellik esasen her insanın fıtratında var olmakla beraber bizde de dinimiz İslâm’ın öğretileri ve teşvikleri ile desteklenerek korunmuş; aktif ve fiilî dayanışma biraz daha öne çıkmıştır.

Bu necip millet, tarih boyunca sınır tanımaksızın, karşılık beklemeden dünyanın her yerine yardım elini uzatmayı kendisine vazife bilmıştır. Bu hâl son yıllarda neredeyse bir devlet eliyle öncelikli vazife olarak tanımlanmış ve yürürlüğe konulmuştur. Yurt içi ve yurt dışında yapılan birçok iş zaman zaman gözlerimizi yaşartan ölçekte televizyon ekranlarına yansdı. Milletimiz bu depremde de bunu büyük bir gayret ve diğerkamlıkla yapmaktan geri durmadı. On bir ilimizi içine alan, şimdiye kadar bir benzeri görülmeyen bu büyük depremle sadece bu millet değil bütün insanlık sarsılmış olmalı ki; diğer dünya milletleri de imdadımıza koşular, koşuyorlar. Irk ve inanç farkı olmaksızın yaşadığımız yerküredeki komşularımızın her biri derinden etkilendi. Belli ki “kıyamet” fikri bütün insanlığın zihninde ve gündemindeymiş. Bu vesile ile Türk Milleti’nin dünya insanları nezdindeki itibarı, sevgisi de gözle görülür oldu. Çoktan beri acaba dünya devletleri içinde 3. Dünya savaşını kim çıkaracak diye zihinler meşguldü. Yeryüzünün çeşitli bölgelerinde sık

görülen, en son da ülkemizde vuku bulan “asrın büyük doğal âfeti deprem” bence global güçlere de “kendinize gelin” diye parmak salladı.

Deprem sonrası, gündem gereği televizyon programları düzenleniyor. Konunun uzmanları fikirleriyle halkı aydınlatmaya çalışıyorlar. Bunlar gerçekten yararlı programlar. Bu programlarda hemen hemen herkesin söz birliği ettiği önemli iki nokta öne çıkarıldı. Birincisi binalar fay hattına yapılmamalı. İkincisi ise binaların hakkı verilerek yönetmelikler doğrultusunda sağlam malzemeyle yapılmasıdır. Şimdiye kadar maalesef bunları gerçekleştiremedik (19 Şubat itibarıyla 40 bin) ve can kaybını önleyemedik. Bu gayretimiz hızlanmalı. Ancak bu programlara bir dinî otoritenin, yetkin ilâhiyatçıların da davet edilmemesi genelde âfet programlarının eksikliğidir. Herhâlde 28 Şubat’ın soğuk uygulamalarının, geçen bunca yaz sıcaklarına rağmen hâlâ ılımamış olmasından kaynaklansa gerek.

Tedbirli olmak, işini hakkıyla yapmak, yardımlaşmak, sabretmek, dürüst olmak, cömertlik, kendisini başkalarının yerine koymak, bütün bunlardan sonra olanı ve olacakları tevekkülle karşılamak gibi meseleler her zaman canlı tutulması gereken insana has hasletlerdir. Bütün bu hatırlatmaların Allah ve Resulü adına söylenmesi bu ortamda insanların sakinleşmelerini sağlayacak, musibete uğrayan insanımızın yüreğine su serpecektir.

Çoğunlukla insanımızın bir felaket anında ağzından çıkan ilk söz, ilk isim Allah’tır. Akademik söylem ve bilgileri halkın kabullenmesinde dinî motiflerin etkisi azımsanmayacak boyuttadır. Geniş zamanlarda âfetin ilâhî boyutunun din bilginleri tarafından söylenmesi gerekir. İslâm’ın, çoğunluğu Müslüman âfetzedeyi tahmin edilemeyecek ölçekte teselli edecek birikime sahibiz. Bir taraftan maddi desteklerimiz devam ederken diğer taraftan da, kader,

1 - T. D. Vakfı Kuran-ı Kerim Meali Âlisi, Zilzal Sûresi

tevekkül, sabır, metanet, kaza gibi inancımızın öğrettiği kavramlar var. Bu terimler istismar edilmeden ve anlamlarından uzaklaştırılmadan Kuran perspektifinden yetkili kişiler tarafından anlatılmalı.

Medenî olmanın bir kuralı da kim olursa olsun felâketzedenin ırk, bölge, dil, din farkı gözetmeksizin yardımına koşturaktır. İnsanlık adına bunu gerçekleştiren farklı milletlere mensup yardım gruplarına milletim ve dinim adına teşekkür ediyorum. Yerküre üzerinde yaşayan insanların her biri ile insanlık ailesinin birer ferdi ve inanan insanlar için de Âdem'le Havva'nın çocukları olduğumuzu bu depremde bir kez daha anladık. Bu anlayışı hayat normalleşince de korumalıyız. Küçük konularda hemen (*dünya devletleri yöneticileri olarak*) savaş çığıllıkları atmamalıyız. Ortak küremiz, evimiz, olan şu dünyada savaş için ayırdığımız bütçeleri insanlığın refahına kullanmalıyız. Aynı evin fertleri olan insanları aç ve açık bırakmamak için yeni işbirliği imkânları yürürlüğe girmeli. Bir de felâket zamanlarında hassaslaşarak sanki bir başka boyuta geçiyoruz. Onun için söylenen sözler yer, zaman ve ortama göre anlam taşıyor. Sözü söyleyen kişi aynı aileden ise başka, kendisi de felâketzede ise başka, kişinin o felâketle hiçbir alâkası yoksa daha başka anlamlar taşımaktadır. Herkes bulunduğu yerin mesafesine göre düşünerek, tartarak, Hak ve halk katındaki sorumluluğunu da hesaba katarak söylemeli, yazmalıdır.

"Sabredenleri Müjdele"

Başımıza bir kaza, bela, musibet geldiğinde hassaslaşmamız normaldir. Ancak hayatta her türlü olaya karşı hazırlıklı olmalıyız. Her sözden alınmamalıyız. Bir taraftan tedbirlerin neler olacağını araştırırken diğer taraftan da (bilhassa felaketin dışında olan bizler) içi-

mize dönmeli, objektifi kendimize çevirmeliyiz. Rabb'imizle irtibatımızı sağlamalıyız. O'na teslim olmalıyız. Bu günlerde bütün insanlık adına "düâ orduları" mekânı olan camilerimiz beş vakitte de doluyor. Aramızda eğitim seviyesi yüksek insanları (*öğretmen, mühendis, doktor, asker, hukukçu, jeolog vs.*) ve genç evlatlarımızı da görmek istiyoruz. Onlar da saflarda el açmış duâ ordularına katılmalılar. İsyanı çağrıştıracak bir söz ağzımızdan asla çıkmamalı. Sonuçta hüküm O'nun. Mademki inandığımız, güvendiğimiz yüceler yücesi "Allah her şeye kadirdir, güç yetirir."^[2] Bizim O'na, O'nun da bize mutlaka söyleyeceği ve söylediği şeyler olmalıdır. Onunla konuşmalıyız. Zira Mütakelîm-i Ezelî (ezelden beri konuşan) Allah Celle Celalühu bütün peygamberlerle konuştu, en son Efendimiz'le (a.s) konuştu, sonra da hiç konuşmamak üzere sustu mu? Hayır. Allah bütün yarattıklarıyla hiçbir an irtibatını kesmez. Bilhassa kullarının da kendisiyle irtibatının kesilmesini asla istememektedir. "Kulluğunuz, niyazınız, duanız olmasa Allah size ne diye değer versin?"^[3] Ama istek kuldandır gelmelidir. Kul irtibatı kesmedikçe O asla kesmez. Nitekim Efendimiz "Kim Allah'la (cc) konuşmak istiyorsa Kuran-ı Kerim okusun" buyuruyorlar. Bununla birlikte kul, namaz başta olmak üzere bildiği ibadetleri ve hayırlı davranışları sergileyerek, en azından O'nu anarak O'nunla irtibat kurmalı ve bunu sürdürmelidir.

"Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin ona ne fısıldadığını biliriz, çünkü biz ona şah damarından daha yakınız,"^[4] buyuran Yüce Yaratıcı bizimle diyalogunu keser mi?

O Allah (cc) kendisine yöneldiğimde benimle de konuşmak istedi ve konuşuyor da. Ama ben, işlerim yolundayken nefsimin fısıltılarını gayet iyi duymuş ve yerine getirdiğim hâlde O'nun fısıltılarına hiç kulak asmadım. Kalbi-

2 - Mâide Sûresi, 40. Ayet.

3 - Furkan Sûresi, 77. Ayet.

4 - Kaf Sûresi, 16. Ayet.

me ilham ettiği duyguları tercüme edemedim. Daha doğrusu (şuurlu bir şekilde) Onunla diyaloga girmek istemedim, O'nu reddettim. Şimdi zamanı mı? dedim. Onunla baş başa kaldığım yalnız zamanlarda araya hemen başka meşguliyetleri sokarak irtibatımı kestim. Benimle konuşmalarını anlamazlıktan geldim. Bu tercihim bilinçli olarak yaptım. İbadetimi, tefekkürümü artırmadım. Tâ ki tek başıma çözemeyeceğim ağır bir kaza, belâ gelinceye kadar. O zaman ise, ilk önce aklıma Allah geldi. Normal zamanlarda O'nunla konuşma edebini, âdâb-ı muâşeretini geliştiremediğim için de hemen O'na hesap sormaya kalkıştım: Allah'ım bunu bana neden verdin, diye. Bu hesaplaşmada nefsimi yardımcıları da buldum. Başta teselli eden dostlarım. Ekranlardan, sosyal ağlardan duyduğum bir yığın ilim, bilim kılığına büründürülmüş bir harman dolusu isyankâr sözler. "Sen bunu hak etmedin, Allah neden hainlere, hırsızlara, yetim ve öksüz malı yiyenlere bela vermez de sana, bana verir. "Telkin edilen sözlerle hâlâ nefsimi haklı çıkarmaya çalıştım, kafamda, kalbimde bin bir çeşit isyan uçuşturdum. Eğer Rabb'imle hayatın akışı içerisinde normal (*yapılması farz olan ibadetlerle*) diyalogum olsaydı; felâket esnasında da her şeyin olağan olduğunu anlar, hatta bu felâketi sabır ve tevekkülle, bir lütuf ve ikram-ı ilâhiye çevirmem mümkün olurdu. Felâket anında dünyanın öbür ucundaki insanlar bana yardım elini uzatıyor da, Allah'ın kudret gözü, kudret eli benim üzerimde olmaz mı? Şefkat ve merhameti üzerimde olmaz mı?

Bu ve buna benzer soruların cevabını felâkete uğrayan kulların, tefekkür ederek bulması gerekiyor. Böyle bir anda, musibete uğrayan kimsenin Rabb'ine söyleyeceği öyle nazlı niyazlı sözler vardır ki felâket anları bu sözlerin menbâi, kaynağı, rahmet, mağfiret, lütuf ve ikramının mahzenidir, hazine değerini-

deki vaktidir. Böyle zamanlar mânevî ve kârlı alışverişlerin yapıldığı pazarlardır. Resulullah (s.a.v.) "Kula, Allah'tan yardım, kulların ihtiyaçları miktarında olur. Sabır da Allah tarafından kulun başına gelen musibetlere göre verilir"^[5] buyuruyor.

Önceki depremlerden birisinde bir anne: "Param yok, ama depremzedelerden birisinin çocuğunu emzirebilirim" demişti. Demek biz aynı ailedenmişiz. O bölgelerin çocukları, hatta dünyanın çocukları hepsi bizim ailenin çocuklarıymış. Bu annenin sözleri İslâm tarihindeki Ensar-Muhacir yardımlaşmasının milletimizce korunduğunun ispatıydı. "Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Ey Peygamber!) Sabredenleri müjdele!"^[6]

İnsanoğlunun teknik ve teknolojisi ne kadar ileri olursa olsun arzî ve semavî musîbetlerden tamamıyla kurtulması mümkün değil. Ancak şu gerçek de çok önemli değil mi?

Amerika'daki, Japonya'daki depremleri TV'den izlediğimizde, tedbirleri âzamî derecede aldıklarını can kayıplarının azaldığını, hatta hiç olmadığını görüyoruz. O hâlde devlet ve vatandaş üzerine düşeni tavizsiz yapmalıdır. Daha önemlisi Allah'ı, binaları yaparken hatıra getirmeli, hilesiz yaparak fiilen anmalıyız. Her depremde, milletçe ocağımızın, evimizin bir parçası göçüyor. Aile tablolarımız bozuluyor. Onlarca bazen yüzlerce, şimdi de on binlerce aile artık sevdikleriyle kahvaltı yapamıyor; birbirinin güzel simalarını göremiyor, seslerini duyamıyor, sıcaklıklarını hissedemiyorlar. Ama Cennet bahçelerinin, Cennet saraylarının yolu, insanoğlu için böylesi zorlu, acılı bir geçitten geçiyor bazen. Hiç oraya güle oynaya giden bir babayiğit gördünüz mü?

Rabbim, onları ve bizi sevdiklerimizle cennet bahçelerinde buluştursun. ☪

5 - Camiüssağır, 1. Cilt.

6 - Bakara Sûresi, 155. Ayet.

CABİRYAPI

İnşaat ve Mimari alanında Deneyimli ve Güvenilir Ekibimizle Hizmetinizdeyiz

MİMARİ HİZMETLER

İç Mimari Proje Uygulama
İç Mimari Proje Tasarımı
Yapı Taahhüt Hizmetleri
Altyapı Çalışmaları

YAPI HİZMETLERİ

Alt-Üst Yapı Çalışmaları
Dekorasyon Çalışmaları
Ahşap, Mobilya Tasarım
Tarihi Eser Proje Uygulama

Sürdürülebilir ve Yaratıcı
Mimari Çözümler Sunuyoruz